

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Όνοματεπώνυμο: Ταϊφάκου Χαρίκλεια – Σοφία

Αριθμός Μητρώου: 0320M024

Κατεύθυνση: Κοινωνικός Αποκλεισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ: Κοινωνικοπολιτικές πρακτικές ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα.

Επιβλέπων καθηγητής: κος. Κωστόπουλος Τρύφωνας

Αθήνα, Μάρτιος 2023

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κωστόπουλος Τρύφωνας, Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον
Πανεπιστήμιο (επιβλέπων)

Λύτρας Ν. Ανδρέας, Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο

Κήπας Μιλτιάδης, Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο

Copyright © Ταϊφάκου Χαρίκλεια – Σοφία , 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει ως βασικό αντικείμενο πραγμάτευσης την κοινωνική και θεσμική πρακτική γύρω από τους ασυνόδετους ανηλίκους στην Ελλάδα. Το ζήτημα αυτό ανατέμνει πολλές διαστάσεις του κοινωνικού πεδίου και σχετίζεται αξεδιάλυτα με το προσφυγικό καθώς η συντριπτική πλειοψηφία των ασυνόδετων ανηλίκων στην χώρα μας ανήκει στον προσφυγικό πληθυσμό. Το ερευνητικό αντικείμενο προσεγγίστηκε με διττό τρόπο, τόσο βιβλιογραφικά όσο και εμπειρικά. Σε επίπεδο βιβλιογραφικής πραγμάτευσης αναλύθηκε το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο αντιμετώπισης των ασυνόδετων ανηλίκων, τέθηκε το ζήτημα της διαμονής και των συνθηκών διαβίωσής τους εντός των δομών φιλοξενίας. Επίσης, έγινε εστίαση σε δύο πολύ βασικές θεσμικές συνιστώσες του ζητήματος την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και την εκπαίδευση των ανηλίκων, αλλά και το κρίσιμο ζήτημα της ενσωμάτωσης. Στην συνέχεια για την καλύτερη πλαισίωση του ερευνητικού αντικειμένου, συντελέστηκε μια εμπειρική έρευνα με την συμμετοχή τριών ανθρώπων που εργάζονται με ασυνόδετους ανηλίκους σε SIL, δομή φιλοξενίας και «ασφαλή ζώνη» αντίστοιχα. Η εμπειρική έρευνα ακολούθησε την ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση με την χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων, ενώ για την ανάλυση των απαντήσεων επιλέχθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης. Τα ευρήματα που προέκυψαν μέσα από την ανάλυση, βρίσκονται σε σύμπνοια με την προηγηθείσα βιβλιογραφική ανασκόπηση και φανερώνουν τις ανεπάρκειες των θεσμικών και κοινωνικών πρακτικών απέναντι στους ασυνόδετους ανηλίκους στην χώρα μας.

Λέξεις κλειδιά: ασυνόδετοι ανήλικοι, πρόσφυγες, θεσμικό πλαίσιο, ενσωμάτωση

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
I. Κατάλογος πινάκων	6
II Κατάλογος σχημάτων	6
III Κατάλογος χαρτών	6
Κεφάλαιο 1 ^ο : Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 2 ^ο : Το νομοθετικό πλαίσιο για τους Ασυνόδευτους Ανήλικους.....	8
2.1 Ορισμός και κατευθυντήριες αρχές	8
2.2 Το Ευρωπαϊκό Νομοθετικό Πλαίσιο	11
2.3 Η Εθνική Νομοθεσία	13
Κεφάλαιο 3 ^ο : Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Ελλάδα.....	16
3.1 Το κοινωνικό και θεσμικό πλαίσιο.....	16
3.1.1 Μηχανισμός αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης	20
3.2 Συνθήκες διαβίωσης και διαμονή.....	21
3.2.1 Οι συνθήκες και η πανδημία	25
3.2.2 Υποστηριζόμενη ανεξάρτητη διαβίωση (SIL)	26
3.3 Υγεία και εκπαίδευση	27
3.3.1 Υγεία	27
3.3.2 Εκπαίδευση.....	29
Κεφάλαιο 4 ^ο : Μοντέλα ενσωμάτωσης και ένταξης ασυνόδευτων ανηλίκων.....	30
4.1 Κοινωνικές και πολιτισμικές πτυχές της ενσωμάτωσης.....	30
3.1.1 Η εκπαιδευτική διαδικασία	30
4.1.2 Η ενσωμάτωση μέσω απασχόλησης.....	31
4.2 Νομικές διαστάσεις της ενσωμάτωσης.....	32
4.3 Ένταξη και κοινωνική συνοχή	33
4.3.1 Η πρόσβαση και η ποιότητα των υπηρεσιών	33
4.3.2 Δίκτυα φροντίδας/οικογενειακή δυναμική.....	34

Κεφάλαιο 5 ^ο : Μεθοδολογία.....	34
5.1 Ερευνητική μεθοδολογία	34
5.1.1 Η ποιοτική έρευνα	34
5.1.2 Ημι-δομημένη συνέντευξη.....	35
5.1.3 Θεματική ανάλυση.....	36
5.2 Συμμετέχοντες.....	37
5.3 Ηθικά και δεοντολογικά ζητήματα.....	38
5.4 Συλλογή των δεδομένων	38
5.5 Ερωτηματολόγιο.....	38
Κεφάλαιο 6 ^ο : Αποτελέσματα	38
Κεφάλαιο 7 ^ο : Συζήτηση και συμπεράσματα	45
Βιβλιογραφία	49
Παράρτημα	53

I. Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1: Επίπεδα των νομικών πλαισίων	11
Πίνακας 2: Διατάξεις για ευάλωτα άτομα	12
Πίνακας 3: Δημογραφικά	38
Πίνακας 4: Νομοθετικό πλαίσιο και εφαρμογή.....	39
Πίνακας 5: Συνθήκες διαβίωσης ανηλίκων	40
Πίνακας 6: Ψυχολογική κατάσταση και υποστήριξη.....	41
Πίνακας 7: Πρόσβαση σε υγεία και εκπαίδευση	43
Πίνακας 8: Ενσωμάτωση.....	44

II Κατάλογος σχημάτων

Σχήμα 1: Αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα (2021).....	18
Σχήμα 2: Αφίξεις προσφύγων στην Ελλάδα (2019-2021)	19
Σχήμα 3: Αριθμός ασυνόδευτων ανά δομή φιλοξενίας.....	20
Σχήμα 4: Αιτήματα στον μηχανισμό αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης	21
Σχήμα 5: Δομές διαμονής ασυνόδευτων ανηλίκων	22
Σχήμα 6: Μηνιαία αιτήματα προς ΕΚΚΑ ανά εθνικότητα	24

III Κατάλογος χαρτών

Χάρτης 1: Δομές ανά περιφέρεια.....	23
-------------------------------------	----

Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγή

Ως «παιδί» ορίζεται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989) κάθε ανθρώπινο ον κάτω των 18 ετών. Επιπλέον, σχεδόν όλες οι χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν υπογράψει αυτή τη σύμβαση για την αναγνώριση των δικαιωμάτων του παιδιού. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των παιδιών (1989) μπορεί να ειπωθεί ότι διασφαλίζει τα δικαιώματα όλων των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων, ιδίως σε σχέση με το άρθρο 2 για την απαγόρευση των διακρίσεων. Συνεπώς, η προστασία αυτή περιλαμβάνεται ευρέως στην κυρίαρχη δημόσια πολιτική για όλα τα παιδιά και, επομένως, ισχύει για τις περιπτώσεις των ασυνόδευτων παιδιών στα πλαίσια των εν λόγω χωρών. Ωστόσο, φαίνεται ότι κατά την αντιμετώπιση των αναγκών προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν την πρόκληση του πώς να συμμορφωθούν με τις διεθνείς και ανθρωπιστικές υποχρεώσεις τους σε μια στιγμή που οι συνολικές ανησυχίες τους έχουν μετατοπιστεί προς αυστηρότερες μεταναστευτικές πολιτικές και αυστηρότερους συνοριακούς ελέγχους για τον περιορισμό της παράνομης μετανάστευσης (Todaro & Romani, 2019; Chase & Allsopp, 2020). Παρόλο που οι διαδικασίες ένταξης και της κινητικότητας παραμένουν βασικές προκλήσεις για τα έθνη-κράτη, όλο και περισσότερο, γινόμαστε μάρτυρες της αντίφασης μεταξύ των φιλελεύθερων δημοκρατικών υποσχέσεων περί ελευθερίας και ισότητας και της πραγματικότητας των αποκλειστικών μεταναστευτικών πολιτικών (Bauder, 2003; Gill et al., 2013). Τα παιδιά αποτελούν λιγότερο από το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού, αλλά σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστέα των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, αποτελούν το ήμισυ όλων των προσφύγων (UNHCR 2017).

Μέχρι και τον Ιούνιο του 2022 εκτιμάται πως στην χώρα διέμεναν 147 χιλιάδες πρόσφυγες εκ των οποίων οι 22 χιλιάδες ήταν αιτούντες ασύλου. Εντός αυτού του προσφυγικού πληθυσμού βρίσκονταν 2.666 ασυνόδευτοι ανήλικοι εκ των οποίων το 90% ήταν αγόρια και το 10% κορίτσια, επιπλέον το 7% ήταν κάτω των 14 χρονών. Το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων στην χώρα, επισείει μια σειρά από κοινωνικά και νομικά προβλήματα, που δεδομένων των συνθηκών παραμένουν δυσεπίλυτα. Τα προβλήματα αυτά σχετίζονται πρωτίστως με την διαμονή και την στέγαση των παιδιών, την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη και την εκπαίδευση τους και σε πιο μακροπρόθεσμο επίπεδο με την ένταξη και αφομοίωση τους. Η νομική διάσταση του ζητήματος των ασυνόδευτων ανηλίκων σχετίζεται κυρίως με την ανάγκη ορισμού κηδεμόνα για αυτά τα παιδιά, το οποίο με την σειρά του συναρτάται με τα δικαιώματα και τις δυνατότητες συμμετοχής τους στους ελληνικούς θεσμούς. Πέραν όμως του νομικού και θεσμικού πλαισίου πραγμάτευσης του ζητήματος, υπάρχει και η ανθρωπιστική διάσταση που αφορά κυρίως τις συνθήκες διαβίωσης στους χώρους φιλοξενίας και την ψυχική υγεία των παιδιών αυτών.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εντάσσεται στο προαναφερθέν πλαίσιο και έχει ως κεντρικό της θέμα της κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις του ζητήματος. Για τον σκοπό αυτό επιστρατεύτηκε μια διττή μεθοδολογική προσέγγιση, όπου σε πρώτο χρόνο το ζήτημα προσεγγίστηκε βιβλιογραφικά και αναδείχθηκαν οι νομικές και θεσμικές διαστάσεις του ζητήματος, καθώς και το μείζον θέμα των πολιτικών και πρακτικών ενσωμάτωσης. Σε δεύτερο επίπεδο διενεργήθηκε μια εμπειρική έρευνα, ποιοτικής μεθοδολογίας μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων με άτομα που εργάζονται σε δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων. Η ανάλυση των συνεντεύξεων έγινε δια της μεθόδου της θεματικής ανάλυσης, όπου τέθηκαν υπό επεξεργασία τα γλωσσικά μοτίβα και οι συγκλίσεις στις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων.

Η παρούσα διπλωματική εργασία απαρτίζεται από έξι κεφάλαια εκ των οποίων τα πρώτα τρία εντάσσονται στην βιβλιογραφική πραγμάτευση, τα επόμενα δύο κεφάλαια ανήκουν στην εμπειρική έρευνα και στο τελευταίο παρατίθεται η συζήτηση και τα συμπεράσματα, που προέκυψαν από αμφότερες τις μεθόδους. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο και οι κατευθυντήριες αρχές σχετικά με τους ασυνόδετους ανήλικους σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται την τρέχουσα κατάσταση της ελληνικής πραγματικότητας σχετικά με τους ασυνόδετους ανήλικους και αναδεικνύονται διαστάσεις θεσμικές όπως η δομές φιλοξενίας, η συμμετοχή στην εκπαίδευση και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθενται ορισμένες απόψεις και στρατηγικές ένταξης και ενσωμάτωσης των παιδιών στον κοινωνικό ιστό. Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά την ανάλυση της μεθοδολογικής προσέγγισης που ακολουθήθηκε και παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της έρευνας, το πέμπτο κεφάλαιο είναι το κεφάλαιο των αποτελεσμάτων που ανέκυψαν από την θεματική ανάλυση. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο λαμβάνει χώρα η συζήτηση περί των αποτελεσμάτων και παρουσιάζονται τα τελικά συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 2^ο: Το νομοθετικό πλαίσιο για τους Ασυνόδετους Ανήλικους

2.1 Ορισμός και κατευθυντήριες αρχές

Ο όρος ασυνόδετοι ανήλικοι χρησιμοποιείται παγκοσμίως για να αναφερθεί σε άτομα που βρίσκονται κάτω από το όριο ηλικίας που ορίζει το νομικό πλαίσιο μιας χώρας για την ενηλικίωση, με το συνηθέστερο όριο στην πλειονότητα των χωρών να είναι τα 18 έτη, τα οποία βρίσκονται χωριστά από τους γονείς τους και κάθε άλλο ενήλικο πρόσωπο που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κηδεμόνας ή φροντιστής. Η απουσία συνοδού ενήλικου φροντιστή μπορεί να λάβει πολλαπλές ερμηνείες. Οι ανήλικοι αποτελούν μια ευαίσθητη και ευάλωτη ομάδα πληθυσμού και ως τέτοια αναγνωρίζονται από τη διεθνή κοινότητα, όπως αποδεικνύεται στην πράξη από τις διεθνείς συμβάσεις και πρακτικές. Ταυτόχρονα, αποτελούν σημαντικό ποσοστό του συνολικού προσφυγικού πληθυσμού που ζητά προστασία από το άσυλο. Αιτήσεις ασύλου που έχουν κατατεθεί από ασυνόδετους ανήλικους έχουν ξεπεράσει τις 110.000 σε όλο τον κόσμο. Ο αριθμός αυτός είναι αρκετά υψηλός, δεδομένου ότι αντιπροσωπεύει περίπου το 4% των συνολικών αιτήσεων ασύλου που έχουν υποβληθεί. Το πιο σημαντικό είναι ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αυξητική τάση στον πληθυσμό των ασυνόδετων ανηλίκων, γεγονός που καθιστά ακόμη πιο επιτακτική την ανάληψη πρωτοβουλιών και την υλοποίηση δράσεων για την ομάδα αυτή σε παγκόσμιο επίπεδο (Salmeron-Manzano & Manzano-Agugliaro, 2018).

Παιδιά που χωρίστηκαν από τους γονείς και τις οικογένειές τους λόγω συγκρούσεων, εκτοπισμού του πληθυσμού ή φυσικών καταστροφών είναι από τα πιο ευάλωτα. Χωρισμένα από τα πιο κοντινά τους πρόσωπα, τα παιδιά αυτά έχουν χάσει τη φροντίδα και την προστασία των οικογενειών τους μέσα στην αναταραχή, ακριβώς τη στιγμή που τα χρειάζονται περισσότερο. Αντιμετωπίζουν κακοποίηση και εκμετάλλευση, και ακόμη και η ίδια η επιβίωσή τους μπορεί να απειλείται. Μπορεί να αναλάβουν ευθύνες ενηλίκων, όπως η προστασία και η φροντίδα των μικρότερων αδελφών και αδελφών (ICRC, 2004). Τα παιδιά και οι έφηβοι που έχουν χάσει όλα τα οικεία - το σπίτι, την οικογένεια, τους φίλους, τη σταθερότητα - αποτελούν ισχυρή απόδειξη του δραματικού αντίκτυπου των ανθρωπιστικών κρίσεων στις ατομικές ζωές. Η κατάρρευση των

κοινωνικών δομών και υπηρεσιών που συνοδεύει τις μεγάλες κρίσεις σημαίνει ότι οι κοινότητες και τα ίδια τα κράτη μπορεί να μην είναι σε θέση να παρέχουν την απαραίτητη προστασία και φροντίδα στα παιδιά χωρίς οικογένεια. Συνεπώς, είναι επιτακτική ανάγκη οι ανθρωπιστικές οργανώσεις να διασφαλίσουν την προστασία των πιο ευάλωτων παιδιών. Το εύρος και η πολυπλοκότητα των καταστάσεων στις οποίες τα παιδιά χωρίζονται από τις οικογένειές τους, καθώς και οι ποικίλες ανάγκες των ίδιων των παιδιών, σημαίνει ότι καμία μεμονωμένη οργάνωση δεν μπορεί να ελπίζει ότι θα λύσει το πρόβλημα μόνη της. Οι συμπληρωματικές δεξιότητες και εντολές πρέπει να αξιοποιηθούν σε μια συντονισμένη προσέγγιση για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος (ICRC, 2004).

Η επιβίωση των ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών μπορεί να απειληθεί σε ένοπλες συγκρούσεις ή άλλες καταστροφές. Για τα παιδιά αυτά είναι πιο πιθανό να παραβιαστούν τα βασικά τους δικαιώματα και να κινδυνεύσουν από κακοποίηση, εκμετάλλευση ή στρατολόγηση στις ένοπλες δυνάμεις. Όλα τα παιδιά δικαιούνται προστασία και φροντίδα βάσει ενός ευρέος φάσματος διεθνών, περιφερειακών και εθνικών πράξεων. Ιδιαίτερη σημασία για τα χωρισμένα παιδιά έχουν τα εξής (ICRC, 2004):

- το δικαίωμα σε όνομα, νομική ταυτότητα και καταγραφή της γέννησης,
- το δικαίωμα στη φυσική και νομική προστασία,
- το δικαίωμα να μη χωρίζονται από τους γονείς τους,
- το δικαίωμα σε διατάξεις για τη βασική διαβίωσή τους,
- το δικαίωμα σε φροντίδα και βοήθεια κατάλληλη για την ηλικία τους και
- αναπτυξιακές ανάγκες,
- το δικαίωμα συμμετοχής στις αποφάσεις για το μέλλον τους.

Την πρωταρχική ευθύνη για τη διασφάλιση της επιβίωσης και της ευημερίας των παιδιών φέρουν πρωτίστως οι γονείς, η οικογένεια και η κοινότητα (UNHR, 1997). Σε δευτερογενές επίπεδο οι εθνικές και τοπικές αρχές είναι υπεύθυνες για τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων των παιδιών. Εντός του θεσμικού πλαισίου της πολιτείας πρέπει να καταβάλλονται προσπάθειες για να προστατευθεί η ενότητα της οικογένειας και να αποφευχθεί ο διαχωρισμός παιδιών-οικογένειας.

Η αρχή της ενότητας της οικογένειας - ή ακεραιότητα της οικογένειας - ορίζει ότι όλοι οι παιδιά έχουν δικαίωμα στην οικογένεια και οι οικογένειες έχουν δικαίωμα να φροντίζουν τα παιδιά τους. Στα ασυνόδευτα και χωρισμένα παιδιά πρέπει να παρέχονται υπηρεσίες που αποσκοπούν στην επανένωσή τους με τους γονείς τους ή τους κύριους νόμιμους ή συνήθεις φροντιστές τους το συντομότερο δυνατό. Εάν μεγάλος αριθμός παιδιών χωρίζεται από τους γονείς ή άλλους συγγενείς τους σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στα πιο ευάλωτα παιδιά, είτε συνοδεύονται είτε δεν συνοδεύονται, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα τελευταία είναι πιθανόν να βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση (UNHR, 1997).

Η υπηρετήση του βέλτιστου συμφέροντος των παιδιών αποτελεί το βασικό πρότυπο για την καθοδήγηση αποφάσεων και δράσεων που λαμβάνονται για τη βοήθεια των παιδιών, είτε από εθνικούς ή διεθνείς οργανισμούς, είτε από δικαστήρια, διοικητικές αρχές ή νομοθετικά όργανα. Οι παρούσες διυπηρεσιακές κατευθυντήριες αρχές θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού σε μια δεδομένη κατάσταση.

Η γνώμη του παιδιού θα πρέπει να ακούγεται και να δίνεται η δέουσα βαρύτητα σε σχέση με την ηλικία και την ωριμότητά του. Τα παιδιά πρέπει να ενημερώνονται για τα σχέδια που γίνονται γι' αυτά. Αυτό περιλαμβάνει αποφάσεις σχετικά με την τοποθέτηση και τη φροντίδα, τον εντοπισμό και την επανένωση. Τα προγράμματα στήριξης των ασυνόδευτων ανηλίκων θα πρέπει να εμπλέκουν ενεργά τα παιδιά στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του χωρισμού.

Η απαγόρευση των διακρίσεων είναι ένα από τα βασικά δόγματα του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και η προστασία και οι εγγυήσεις που ορίζει πρέπει να παρέχονται σε όλους χωρίς διακρίσεις. Έτσι, και οι τέσσερις συμβάσεις της Γενεύης και τα δύο πρόσθετα πρωτόκολλα προβλέπουν ότι «οι ειδικές κατηγορίες προσώπων που προστατεύουν πρέπει να τυγχάνουν ανθρώπινης μεταχείρισης χωρίς δυσμενή διάκριση λόγω φύλου...» (UNHR, 1996). Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού ενισχύει αυτή τη βασική αρχή και αναφέρει ότι τα κορίτσια έχουν πρόσθετες, ειδικές ανάγκες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στον προγραμματισμό για τη φροντίδα και την προστασία τους.

Οι ειδικές ανάγκες των κοριτσιών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις ένοπλες συγκρούσεις και τα επακόλουθά τους, ενώ θα πρέπει να αναπτύσσονται κατάλληλες απαντήσεις σε όλα τα στάδια του προγραμματισμού. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την απόφαση 1261 (1999) του Συμβουλίου Ασφαλείας για τα παιδιά και τις ένοπλες συγκρούσεις, προτρέπονται όλα τα μέρη κατά τις ένοπλες συγκρούσεις να λάβουν ειδικά μέτρα για την προστασία των παιδιών, ιδίως των κοριτσιών (Flüe & Maio, 1999).

Η έννοια της «προστασίας» αναφέρεται σε όλες τις δραστηριότητες που αποσκοπούν στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού των δικαιωμάτων του ατόμου -στην προκειμένη περίπτωση ενός παιδιού- όπως ορίζονται στα σχετικά μέσα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Υπάρχουν ουσιαστικά τρεις συμπληρωματικοί τύποι δράσης για τη βοήθεια των ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών:

- Ανταποκρινόμενη δράση με στόχο την πρόληψη, την παύση και/ ή την άμβλυνση των άμεσων συνεπειών ενός συγκεκριμένου προτύπου κακοποίησης,
- Επανορθωτική δράση που αποσκοπεί στην αποκατάσταση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης μέσω της αποκατάστασης, της αποκατάστασης και της επανόρθωσης,
- Οικοδόμηση περιβάλλοντος με στόχο τη δημιουργία ή/και την εδραίωση ενός περιβάλλοντος (πολιτικού, θεσμικού, νομικού, κοινωνικού, πολιτιστικού και οικονομικό) που ευνοεί τον πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων του ατόμου.

Ένα συνολικό πλαίσιο προστασίας πρέπει να καθοδηγεί όλες τις δράσεις για λογαριασμό των χωρισμένων παιδιών. Οι ενδιαφερόμενες οργανώσεις πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητές τους διεξάγονται αμερόληπτα (όχι με βάση τη φυλή, την εθνική ή εθνοτική καταγωγή, τη θρησκεία, το φύλο ή άλλα παρόμοια κριτήρια). Κάθε οργάνωση πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη συνολική ανάγκη προστασίας και να ενεργεί σύμφωνα με την εντολή, την εμπειρογνομosύνη ή τον τρόπο δράσης της. Οι πολιτικές, τα προγράμματα και οι αποφάσεις που υιοθετούνται σε σχέση με τα χωρισμένα παιδιά πρέπει να είναι σύμφωνες με τις διατάξεις (ICRC, 2004):

- Της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού (1989) και των δύο προαιρετικών της πρωτοκόλλων (2000)

- Των τεσσάρων συμβάσεων της Γενεύης (1949) και των δύο πρόσθετων πρωτοκόλλων (1977)
- Η Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων (1951) και τα πρωτόκολλα (1967)
- Άλλες σχετικές διεθνείς συνθήκες

Η συμπληρωματικότητα και η συνεργασία μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων οργανισμών είναι ζωτικής σημασίας για τη φροντίδα και την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Είναι σημαντικό όλες οι δράσεις να συντονίζονται με τις αρμόδιες κυβερνητικές αρχές, εκτός εάν αυτό δεν είναι προς το συμφέρον των παιδιών. Οι μηχανισμοί διαλόγου και συντονισμού πρέπει να ξεκινούν από τις πρώτες φάσεις της έκτακτης ανάγκης και να διατηρούνται καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

Πρέπει να καθοριστούν συγκεκριμένοι ηγετικοί ρόλοι για βασικούς τομείς, όπως η φροντίδα των παιδιών και ο εντοπισμός τους, σύμφωνα με την εντολή, την εμπειρογνωμοσύνη και την ικανότητα κάθε οργανισμού να αντιμετωπίσει τη συγκεκριμένη κατάσταση. Κάθε οργάνωση που επιθυμεί να εργαστεί για λογαριασμό των χωρισμένων παιδιών πρέπει να συνεργάζεται με τους άλλους εμπλεκόμενους εταίρους. Επιπλέον, πρέπει να εξεταστεί μια στρατηγική επικοινωνίας - μέσω των μέσων ενημέρωσης, για παράδειγμα - για την υποστήριξη του πλαισίου προστασίας. Οι οργανώσεις θα πρέπει να προσπαθήσουν να επιτύχουν κοινή κατανόηση και συνεκτική δράση σύμφωνα με τις παρούσες διυπηρεσιακές κατευθυντήριες αρχές. Οι οργανώσεις ενθαρρύνονται έντονα να προσυπογράψουν αυτές τις κατευθυντήριες αρχές.

Η δράση για την παροχή βοήθειας στα χωρισμένα παιδιά απαιτεί μακροπρόθεσμη δέσμευση - που συχνά διαρκεί χρόνια - από τις εμπλεκόμενες οργανώσεις. Αυτές θα πρέπει να αρχίσουν να εξετάζουν από τα πρώτα στάδια της συμμετοχής τους πότε και πώς θα τερματίσουν τη συμμετοχή τους αυτή και θα παραδώσουν τις δραστηριότητές τους σε εθνικούς ή άλλους φορείς.

2.2 Το Ευρωπαϊκό Νομοθετικό Πλαίσιο

Η προστασία των ασυνόδευτων παιδιών καλύπτεται από μια σειρά δικαιωμάτων σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Πίνακας 1: Επίπεδα των νομικών πλαισίων

Πηγή: (EUUA, 2022)

Νομικό πλαίσιο για την συνθήκες υποδοχής ασυνόδευτων παιδιών		
Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού	Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	Νομικό και πολιτικό πλαίσιο των κρατών μελών

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, το κύριο νομικό μέσο για την προστασία των παιδιών είναι η CRC¹. Τα σχετικά γενικά σχόλια της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με τα ασυνόδευτα παιδιά είναι, μεταξύ άλλων και πέραν αυτών, εκείνα που αναφέρθηκαν παραπάνω σε σχέση με την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού:

¹ Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού

- **Γενικό σχόλιο αριθ. 6** (2005) για τη μεταχείριση των ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών εκτός της χώρας καταγωγής τους,
- **Γενικό σχόλιο αριθ. 13** (2011) για το δικαίωμα του παιδιού στην ελευθερία από κάθε μορφή βίας.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των κρατών μελών ενέκριναν τα συμπεράσματα σχετικά με την προστασία των παιδιών στη μετανάστευση για να επιβεβαιώσουν ότι τα παιδιά στη μετανάστευση έχουν δικαίωμα προστασίας, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του δικαίου της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη της ΕΕ, και με το διεθνές δίκαιο για τα δικαιώματα του παιδιού (Council of the EU, 2022).

Η ανακοίνωση σχετικά με την προστασία των παιδιών στη μετανάστευση καθορίζει μια σειρά δράσεων που πρέπει να ληφθούν υπόψη ή να εφαρμοστούν καλύτερα από την ΕΕ και τα κράτη μέλη της, προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική προστασία όλων των παιδιών μεταναστών, και ζητεί την ανάγκη να ενισχυθούν οι δράσεις που καλύπτουν όλα τα στάδια της μετανάστευσης (European Commission, 2017). Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται, μεταξύ άλλων:

- Να διασφαλίζουν ότι κατά την άφιξη διενεργούνται ατομικές αξιολογήσεις της ευπάθειας και των αναγκών των παιδιών με γνώμονα το φύλο και την ηλικία και να λαμβάνονται υπόψη σε όλες τις επακόλουθες διαδικασίες,.
- Να διασφαλίζουν ότι όλα τα παιδιά έχουν έγκαιρη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη (συμπεριλαμβανομένης της προληπτικής περίθαλψης) και την ψυχοκοινωνική υποστήριξη, καθώς και στην τυπική εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς, ανεξάρτητα από το καθεστώς τους.
- Να διασφαλιστεί ότι παρέχεται μια σειρά εναλλακτικών επιλογών φροντίδας για τα ασυνόδευτα παιδιά, συμπεριλαμβανομένης της ανάδοχης/οικογενειακής φροντίδας.
- Να ενσωματωθούν πολιτικές προστασίας των παιδιών σε όλες τις εγκαταστάσεις υποδοχής που φιλοξενούν παιδιά, μεταξύ άλλων με τον διορισμό υπεύθυνου για την προστασία των παιδιών.
- Να διασφαλίσει ότι υπάρχει κατάλληλο και αποτελεσματικό σύστημα παρακολούθησης όσον αφορά την υποδοχή παιδιών που βρίσκονται σε μετανάστευση.

Πίνακας 2: Διατάξεις για ευάλωτα άτομα

Πηγή: (EUUA, 2022)

Οδηγία για την υποδοχή (2013/33/ΕΕ) ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV Διατάξεις για ευάλωτα άτομα			
Άρθρο 21 Γενικές Αρχές	Άρθρο 22 Αξιολόγηση των ειδικών αναγκών υποδοχής ευάλωτων προσώπων	Άρθρο 23 Ανήλικοι	Άρθρο 24 Ασυνόδευτος ανήλικος

Η RCD² διασφαλίζει ότι σε όλα τα παιδιά εξασφαλίζεται ένα πρότυπο επίπεδο συνθηκών υποδοχής. Το άρθρο 21 της RCD ορίζει ειδικές κατηγορίες ευάλωτων αιτούντων διεθνούς προστασίας (συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων παιδιών) και υποχρεώνει τα κράτη να λαμβάνουν υπόψη την ειδική κατάσταση αυτών των ευάλωτων ατόμων. Το άρθρο 22 της RCD προβλέπει την αξιολόγηση των ειδικών αναγκών υποδοχής των ευάλωτων ατόμων. Το άρθρο 23 RCD επιδιώκει να διασφαλίσει ότι το συμφέρον του παιδιού λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη. Το άρθρο 24 θεσπίζει κανόνες για την υποδοχή και τη μεταχείριση των ασυνόδευτων παιδιών.

Εκτός από την αρχή του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, οι ακόλουθες αρχές αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των προτύπων και των δεικτών που περιλαμβάνονται και προστατεύονται από την νομοθεσία της ΕΕ και θα πρέπει να τηρούνται κατά την παροχή συνθηκών υποδοχής στο εθνικό σύστημα:

- **Διαφάνεια και λογοδοσία:** Η παροχή συνθηκών υποδοχής θα πρέπει να βασίζεται σε διαφανείς και δίκαιους κανόνες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων, χωρίς να θίγεται η σημασία της συμμετοχής πρόσθετων φορέων για την εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων στα εθνικά συστήματα υποδοχής (π.χ. ΜΚΟ, ιδιωτικός τομέας κ.λπ.), η συνολική ευθύνη για την επίτευξη των υψηλότερων επιπέδων διαφάνειας και λογοδοσίας ανήκει στην αντίστοιχη αρχή υποδοχής.
- **Εμπιστευτικότητα:** Κατά την εφαρμογή του προτύπου και των δεικτών της παρούσας καθοδήγησης, τηρούνται οι κανόνες εμπιστευτικότητας που προβλέπονται στο εθνικό και διεθνές δίκαιο σε σχέση με κάθε πληροφορία που αποκτούν όσοι εργάζονται με ασυνόδευτα παιδιά κατά τη διάρκεια της εργασίας τους.
- **Συμμετοχή:** Σύμφωνα με το άρθρο 18 παράγραφος 8 της RCD, και προκειμένου να τηρούνται τα δικαιώματα συμμετοχής των παιδιών βάσει του Χάρτη της ΕΕ και της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού, οι αρχές υποδοχής ενθαρρύνονται έντονα να διευκολύνουν τη συμμετοχή και την εμπλοκή όλων των ασυνόδευτων παιδιών στη διαχείριση των υλικών και μη υλικών πτυχών των συνθηκών υποδοχής.
- **Απαγόρευση διακρίσεων:** Σε όλα τα ασυνόδευτα παιδιά πρέπει να παρέχεται ισότιμη πρόσβαση στις συνθήκες υποδοχής χωρίς διακρίσεις.

2.3 Η Εθνική Νομοθεσία

Σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, κάθε αρχή που εντοπίζει την είσοδο ασυνόδευτου ή χωρισμένου παιδιού στην ελληνική επικράτεια λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για να ενημερώσει την πλησιέστερη Εισαγγελία, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), την Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων ή οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή για την προστασία ασυνόδευτων ή/και χωρισμένων παιδιών (IPA, 2015). Σύμφωνα με την IPA³, πριν από την τροποποίηση με το ν. 4756/2020, η Γενική Διεύθυνση Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων ήταν αρμόδια για την περαιτέρω έναρξη και παρακολούθηση της διαδικασίας διορισμού κηδεμόνα στο παιδί και τη διασφάλιση της τήρησης του βέλτιστου συμφέροντός του ανά πάσα στιγμή⁴. Ωστόσο, από την έναρξη ισχύος του ν.

² Reception Directive

³ International Protection Act

⁴ Βλέπε άρθρο 32 παράγραφοι 1 και 2 του IPA και άρθρο 60 παράγραφος 3 του ΜΠΔ (πριν από την έναρξη ισχύος του ν. 4686/2020), άρθρο 60 παράγραφος 4 του ΜΠΔ (μετά την έναρξη ισχύος του ν. 4686/2020).

4756/2020, αρμόδια αρχή για τη διαδικασία επιτροπείας ασυνόδευτων παιδιών είναι η Διεύθυνση Προστασίας του Παιδιού και της Οικογένειας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) ή άλλες αρχές⁵.

Ο ν. 4554/2018 εισήγαγε για πρώτη φορά στο ελληνικό δίκαιο, ένα κανονιστικό πλαίσιο για την επιτροπεία ασυνόδευτων παιδιών. Σύμφωνα με τον νέο νόμο, κηδεμόνας θα διορίζεται σε πρόσφυγα ή ανιθαγενή κάτω των 18 ετών που φτάνει στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύεται από συγγενή ή μη συγγενή που ασκεί τη γονική μέριμνα ή επιμέλεια. Προσωρινός κηδεμόνας του ασυνόδευτου ανηλίκου θεωρείται ο Εισαγγελέας Ανηλίκων ή ο κατά τόπο αρμόδιος Εισαγγελέας, αν δεν υπάρχει Εισαγγελέας Ανηλίκων. Η αρμοδιότητα αυτή περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τον διορισμό μόνιμου κηδεμόνα του ανηλίκου⁶. Ο κηδεμόνας του ανηλίκου επιλέγεται από Μητρώο Κηδεμόνων που δημιουργείται στο πλαίσιο του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ)⁷.

Επίσης, ο νόμος προβλέπει διαδικασία προσδιορισμού του συμφέροντος του παιδιού μετά την έκδοση τυποποιημένης επιχειρησιακής διαδικασίας που θα εκδοθεί⁸. Ο νόμος δημιουργεί επίσης το Εποπτικό Συμβούλιο Επιτροπείας, το οποίο θα είναι υπεύθυνο για τη διασφάλιση της νομικής προστασίας των ασυνόδευτων παιδιών όσον αφορά τις αναπηρίες, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και τα θέματα επιμέλειας⁹. Επιπλέον, ο νόμος ίδρυσε το Τμήμα Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων στο ΕΚΚΑ, το οποίο είχε την ευθύνη της διασφάλισης ασφαλούς στέγασης των ασυνόδευτων παιδιών και της αξιολόγησης της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται σε αυτή τη στέγαση¹⁰. Ωστόσο, μετά την τροποποίηση του IPA με το ν. 4686/2020 και αργότερα με τον Ν.4760/2020, αρμόδια αρχή για τη φιλοξενία ασυνόδευτων ανηλίκων είναι η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου¹¹.

Σύμφωνα με το άρθρο 18 του ν. 4554/2018, ο κηδεμόνας έχει αρμοδιότητες σχετικές με την ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών, οι οποίες περιλαμβάνουν:

- Την εξασφάλιση αξιοπρεπούς στέγασης σε ειδικές δομές υποδοχής ασυνόδευτων παιδιών.
- Εκπροσώπηση και υποστήριξη του παιδιού σε όλες τις δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες.
- Τη συνοδεία του παιδιού σε κλινικές ή νοσοκομεία.
- Τη διασφάλιση της ασφάλειας του παιδιού κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη χώρα.
- Εξασφάλιση της παροχής νομικής συνδρομής και υπηρεσιών διερμηνείας στο παιδί.

⁵ Άρθρα 13 και 14 Ν.4756/2020 που τροποποιούν αντίστοιχα τα άρθρα 32 και 60 IPA.

⁶ Άρθρο 16 Λ 4554/2018

⁷ Ο.π

⁸ Άρθρο 21 Λ 4554/2018.

⁹ Άρθρο 19 Λ 4554/2018.

¹⁰ Άρθρο 27 Λ 4554/2018.

¹¹ Η Ειδική Γραμματεία για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων ιδρύθηκε με το 1(3) του Προεδρικού Διατάγματος 18/2020. Λειτουργεί σύμφωνα με τα άρθρα 35 και 42 του Ν. 4622/2019 και αναφέρεται απευθείας στον Υπουργό Μετανάστευσης και Ασύλου. Άρθρο 32 παράγραφος 4 της ΠΕΕ και άρθρο 60 παράγραφος 3 της IPA.

- Παροχή πρόσβασης σε ψυχολογική υποστήριξη και υγειονομική περίθαλψη όταν χρειάζεται.
- Φροντίδα για την εγγραφή του παιδιού στην τυπική ή μη τυπική εκπαίδευση.
- Λήψη των αναγκαίων μέτρων για την ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού σε κατάλληλη οικογένεια (ανάδοχη οικογένεια), σύμφωνα με τις ισχύουσες νομικές διατάξεις,
- Διασφάλιση του σεβασμού και της ελεύθερης έκφρασης και ανάπτυξης των πολιτικών, φιλοσοφικών και θρησκευτικών πεποιθήσεων του παιδιού.
- Συμπεριφορά με συμπάθεια και σεβασμό προς το ασυνόδευτο παιδί.

Στην πράξη, το σύστημα επιτροπείας εξακολουθεί να μην λειτουργεί. Σύμφωνα με την αρχική εκδοχή του Ν. 4554/2018 (άρθρο 32), ο νόμος περί επιτροπείας θα έπρεπε να είχε τεθεί σε ισχύ κατά τον χρόνο που η υπουργική απόφαση για την έγκριση του εσωτερικού κανονισμού του εποπτικού συμβουλίου που προβλέπεται στο άρθρο 32 του Ν. 4554/2018 θα έπρεπε να είχε τεθεί σε ισχύ κατά τον χρόνο που η υπουργική απόφαση για την έγκριση του εσωτερικού κανονισμού του εποπτικού συμβουλίου που προβλέπεται στο άρθρο 32 του Ν. 19(6) του Ν. 4554/2018 θα εκδίδονταν. Κατόπιν τροπολογίας που εισήχθη τον Μάιο του 2019 (άρθρο 85 παράγραφος 2 του Ν. 4611/2019, ΦΕΚ Α 73/17.5.2019), η έναρξη ισχύος του Ν. 4554/2018 μετατέθηκε για την 1η Σεπτεμβρίου 2019. Ωστόσο, η έναρξη ισχύος του Ν. 4554/2018 αναβλήθηκε περαιτέρω έως την 1η Μαρτίου 2020 (άρθρο 73 παράγραφος 1 του Ν. 4623/2019, ΦΕΚ Α 134/9.8.2019)¹².

Προσωρινοί κηδεμόνες είχαν διοριστεί στα τέλη του 2020 μόνο για τις περιπτώσεις ασυνόδευτων ανηλίκων που ήταν επιλέξιμοι για το σύστημα μετεγκατάστασης. Ωστόσο, το σύστημα αυτό δεν μπορεί να υποκαταστήσει το σύστημα επιτροπείας που προβλέπει ο νόμος. Οι εν λόγω προσωρινοί κηδεμόνες είχαν την εξουσιοδότηση να προχωρούν μόνο στις απαραίτητες ρυθμίσεις της ΔΔΑ και στις συνεντεύξεις ασφαλείας, ενώ το 2021 η εντολή τους διευρύνθηκε, επιτρέποντάς τους να παρακολουθούν τις αιτήσεις διεθνούς προστασίας των ανηλίκων και να έχουν πλήρη εικόνα της ευημερίας των προστατευόμενων τους. Ωστόσο, το παραπάνω δίκτυο προσωρινών επιτρόπων που διαχειρίζεται η ΜΚΟ ΜΕΤΑδραση σταμάτησε να λειτουργεί στις 23 Αυγούστου 2021, δημιουργώντας κενό στη συνέχιση της εκπροσώπησης ενώπιον των αρμόδιων αρχών των ασυνόδευτων ανηλίκων που είχαν επωφεληθεί από αυτό.

Τον Μάιο του 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, μετά από συλλογική καταγγελία που υποβλήθηκε από το ECRE και το ICJ, με την υποστήριξη του ΕΣΠ, εξέδωσε την απόφασή της για άμεσα μέτρα και υπέδειξε στις ελληνικές αρχές, μεταξύ άλλων, να διορίσουν άμεσα πραγματικούς κηδεμόνες. Οι ελληνικές αρχές δεν είχαν συμμορφωθεί με την εν λόγω απόφαση μέχρι το τέλος Μαρτίου 2021. Το γεγονός ότι ο δημόσιος τομέας είναι σοβαρά ανεκπαιδευτος και υποστελεχωμένος δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Ειδικότερα, η ανάθεση αυτού του πρόσθετου καθήκοντος της επιτροπείας στους εισαγγελείς έχει αποδειχθεί καταστροφική όλα αυτά τα χρόνια, ιδίως με δεδομένο τον αριθμό των εισαγγελέων και τον πραγματικό φόρτο εργασίας τους ως εισαγγελικές αρχές.

¹² Απάντηση της Διεθνούς Επιτροπής Νομικών (ICJ) και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE) στις παρατηρήσεις της ελληνικής κυβέρνησης επί της ουσίας της συλλογικής καταγγελίας 173/2018.

Αρκετές οργανώσεις ανθρωπιστικές οργανώσεις αναφέρουν ότι, «στα ασυνόδευτα παιδιά δεν ορίζεται αμέσως κηδεμόνας για τους σκοπούς των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης». Ωστόσο, σε διάφορες χρονικές στιγμές τα τελευταία χρόνια, βάσει μιας γενικής εξουσιοδότησης των κηδεμόνων που συντονίζεται από τη ΜΕΤΑδραση από τους εισαγγελείς, τα ασυνόδευτα παιδιά στη Λέσβο, τη Χίο, τη Λέρο και την Κω είχαν τη δυνατότητα να συνοδεύονται από κηδεμόνες κατά τη διάρκεια της προαναφερθείσας διαδικασίας ενώπιον της Frontex. Η παρουσία των κηδεμόνων είχε ορατό αντίκτυπο στη διαφάνεια της καταγραφής των προσωπικών στοιχείων των ατόμων, συμπεριλαμβανομένης της δηλωθείσας ηλικίας.

Παρά την ευπρόσδεκτη εξέλιξη του νομικού πλαισίου βάσει του ν. 4554/2018, η ορθή εφαρμογή του συστήματος επιτροπείας θα πρέπει να παρακολουθείται περαιτέρω. Ο Έλληνας Συνήγορος του Πολίτη σημείωσε στις Παρατηρήσεις του επί του νομοσχεδίου για τον ν. 4636/2019 ότι υπάρχουν αρκετές διατάξεις, οι οποίες ενδέχεται να περιπλέξουν την προστασία των παιδιών μεταναστών και να παρεμποδίσουν την εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας. Σύμφωνα με την εν λόγω έκθεση, υπάρχει ανησυχητική έλλειψη σαφήνειας στους ορισμούς των ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών, αβεβαιότητα σχετικά με τις αρμόδιες υπηρεσίες και απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στον νόμο 4554/2018 περί επιτροπείας και στη δευτερογενή νομοθεσία που καθορίζει τις διαδικασίες εκτίμησης της ηλικίας. Παρά το γεγονός ότι ο νέος νόμος 4756/2020 για την τροποποίηση της IPA εισάγει άμεση αναφορά στον νόμο 4554/2018 περί επιτροπείας και περιλαμβάνει περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις αρμοδιότητες των αρμόδιων αρχών, εξακολουθούν να υπάρχουν αρκετά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν.

Στις 6 Απριλίου 2021, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, σε συνεργασία με τον (ΔΟΜ)¹³ και τις ΜΚΟ Άρσις, ΜΕΤΑδραση και Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, εγκαινίασαν έναν μηχανισμό για τον ταχεία εντοπισμό ασυνόδευτων παιδιών που είναι άστεγα ή ζουν σε επισφαλείς συνθήκες και τη μεταφορά τους σε ασφαλή καταλύματα. Ο μηχανισμός περιλαμβάνει μια τηλεφωνική γραμμή 24 ώρες το 24ωρο για τον εντοπισμό και την ανεύρεση των παιδιών που έχουν ανάγκη, διαθέσιμη σε έξι γλώσσες. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του ΕΣΠ, ο νέος μηχανισμός ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στα αιτήματα που απευθύνονται τόσο από ΜΚΟ όσο και από τους ίδιους τους ασυνόδευτους ανηλίκους.

Κεφάλαιο 3^ο: Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Ελλάδα

3.1 Το κοινωνικό και θεσμικό πλαίσιο

Η Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί μια από τις κύριες οδούς εισόδου στην Ευρώπη για τους ανθρώπους που διαφεύγουν από τις συγκρούσεις και τη φτώχεια στην Ασία, τη Μέση Ανατολή και την Αφρική. Η συντριπτική πλειονότητα φτάνει στα νησιά του Αιγαίου από τις τουρκικές ακτές. Μετά από μια σύντομη αναφορά στην τρέχουσα μεταναστευτική πολιτική, αυτή η ενότητα συνοψίζει την κατάσταση των ασυνόδευτων παιδιών και των ανηλίκων που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους και περιγράφει τις απαντήσεις και τη συμμετοχή των κοινωνικών λειτουργών στις βασικές ανάγκες, υπό τις τρέχουσες συνθήκες περιορισμού των πόρων και των περιοριστικών μέτρων μετά την εξάπλωση της πανδημίας COVID-19. Ειδικότερα, οι περιορισμοί των πόρων, ως αποτέλεσμα της κοινωνικοοικονομικής κρίσης του 2009 και των συνεπειών της, της προσφυγικής κρίσης του 2015-2016 και της πανδημίας COVID-19, πρέπει να ληφθούν

¹³ Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

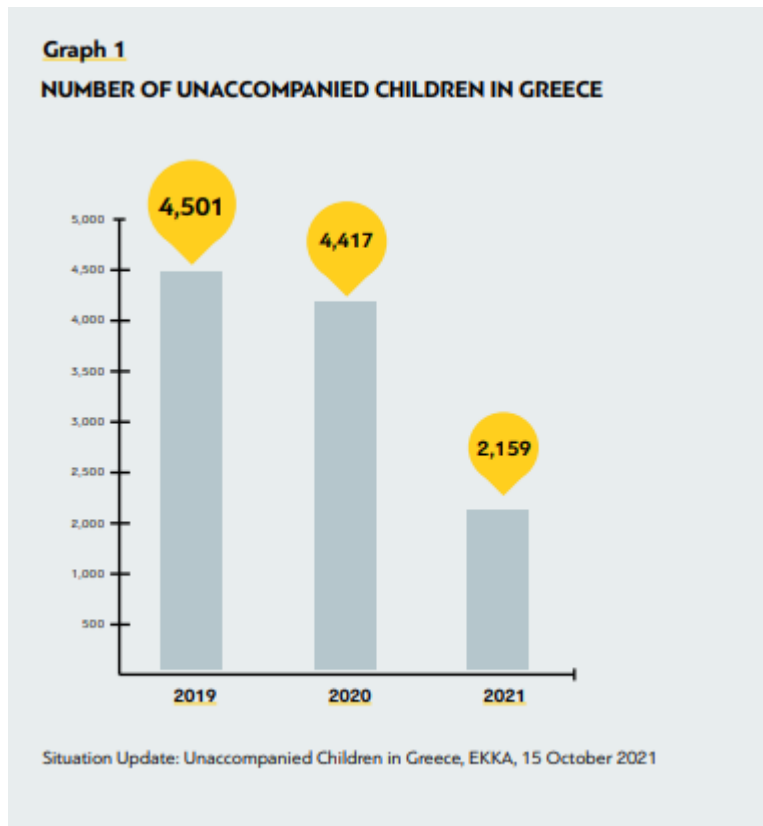
υπόψη από κοινού για να κατανοήσουμε πώς έχουν διαμορφωθεί οι πολιτικές και οι πρακτικές γύρω από τα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα. Οι κυριότεροι τομείς που επηρεάζουν τους ασυνόδευτους ανήλικους κατά τη διάρκεια των κρίσεων των τελευταίων χρόνων περιλαμβάνουν την καθημερινή τους ζωή στα πλαίσια των δομών φιλοξενίας, τις διαδικασίες επανένωσης/μετεγκατάστασης της οικογένειας, την επιτροπεία και τη σχολική εκπαίδευση.

Στις 15 Ιανουαρίου 2021, 24.000 παιδιά μεταναστών και προσφύγων και 4028 ασυνόδευτοι ανήλικοι διέμεναν στη χώρα. Η συντριπτική πλειοψηφία ήταν αγόρια (92,5%) ηλικίας 14-18 ετών (92%)- κυρίως από το Αφγανιστάν (38%), το Πακιστάν (22%) και τη Συρία (13%). Οι υπόλοιποι προέρχονταν κυρίως από αφρικανικές χώρες όπως η Σομαλία και η Ερυθραία (NCSS, 2021). Ωστόσο, η Ελλάδα δεν είναι ο επιθυμητός προορισμός τους- οι περισσότεροι ασυνόδευτοι ανήλικοι στοχεύουν να φτάσουν στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη. Έτσι, πολλοί ασυνόδευτοι ανήλικοι αποφεύγουν τις αρχικές διαδικασίες εγγραφής, ελπίζοντας να βρουν έναν τρόπο για να συνεχίσουν το ταξίδι τους.

Η εκτίμηση της ηλικίας των παιδιών προσεγγίζεται με διεπιστημονικό τρόπο, επιτρέποντας τον ιατρικό προσδιορισμό της ηλικίας (οδοντιατρική εξέταση, ακτινογραφία άνω άκρων) μόνο ως έσχατη λύση. Η αξιολόγηση βασίζεται κυρίως σε μακροσκοπικά χαρακτηριστικά και σε εξέταση από παιδίατρο, ακολουθούμενη από ψυχολογική και κοινωνική αξιολόγηση που αξιολογεί την ανάπτυξη του ατόμου σε περίπτωση που ο παιδίατρος δεν μπορεί να καταλήξει σε ασφαλές συμπέρασμα (Σαράντου και Θεοδωροπούλου, 2019). Όπως στην Ιταλία και σε άλλες χώρες, όπως η Φινλανδία, η Ουγγαρία, η Μάλτα και η Ισπανία, οι αιτήσεις ασύλου των ασυνόδευτων ανηλίκων έχουν προτεραιότητα και εξετάζονται σε συντομότερο χρόνο από ό,τι οι αιτήσεις των ενηλίκων (France Terre d'Asile, 2019).

Από τον Ιούλιο του 2019, η συντηρητική κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας έχει αναπτύξει μια σκληρή αντιμεταναστευτική στάση, η οποία περιλαμβάνει στρατηγικούς στόχους που περιλαμβάνουν αυστηρή επιτήρηση των συνόρων και αποθάρρυνση των αφίξεων. Είναι ενδεικτικό ότι η αστυνομία συμμετέχει ενεργά στην προσπάθεια αποτροπής της εισόδου στα χερσαία σύνορα του Έβρου, στις επαναπροωθήσεις και στην αναγκαστική επιστροφή των νεοαφιχθέντων από τα τουρκικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα με τη συνδρομή του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, γνωστού και ως Frontex (Léonard & Kaunert, 2020).

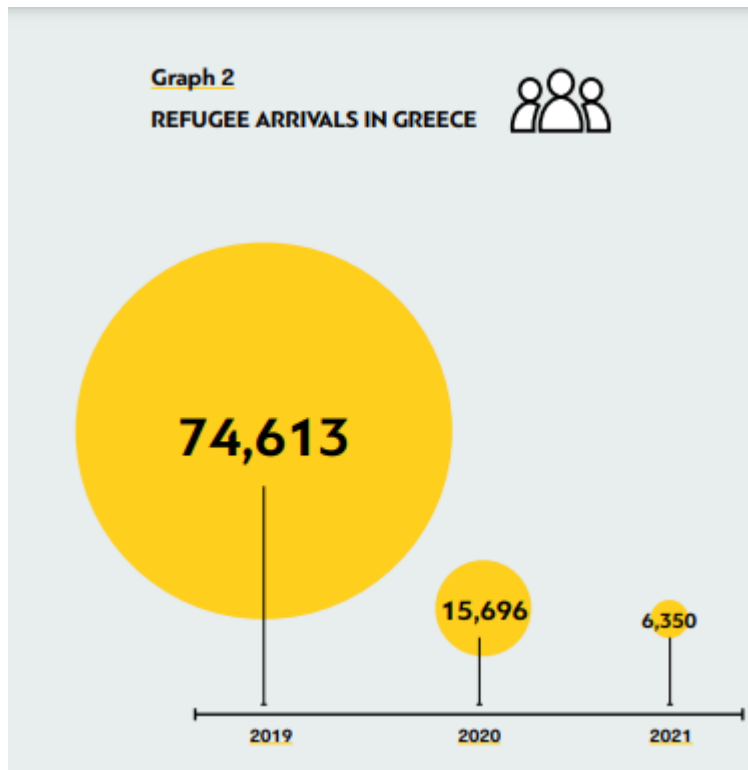
Με άδεια και χρηματοδότηση από την ΕΕ, η κυβέρνηση επέβαλε την τήρηση των χερσαίων συνόρων, συνέχισε τη λειτουργία των Κέντρων Στενής Υποδοχής και Ταυτοποίησης στα νησιά, όπου κρατούνται όλοι οι μετανάστες που φτάνουν εκεί, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων άνω των 15 ετών, και έκλεισε τα Κέντρα Ανοικτής Φιλοξενίας για τους πιο ευάλωτους (άτομα με αναπηρία, εγκυμονούσες γυναίκες, ηλικιωμένοι) στη Λέρο και τη Λέσβο (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2021). Το 2020, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), μια θεσμοθετημένη υπηρεσία αρμόδια για την κοινωνική μέριμνα, την προστασία των παιδιών και την παρέμβαση σε κρίσεις, έπαυσε τη λειτουργία του για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η αρμοδιότητα αυτή μεταβιβάστηκε στη νέα Ειδική Γραμματεία για την προστασία των ΟΑΜ του Υπουργείου Μετανάστευσης, η οποία διαθέτει ελάχιστη ή καθόλου τεχνογνωσία σε θέματα παιδικής προστασίας (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019).

Σχήμα 1: Αριθμός ασυνόδευτων ανήλικων στην Ελλάδα (2021)

Πηγή: (ΕΚΚΑ, 2021)

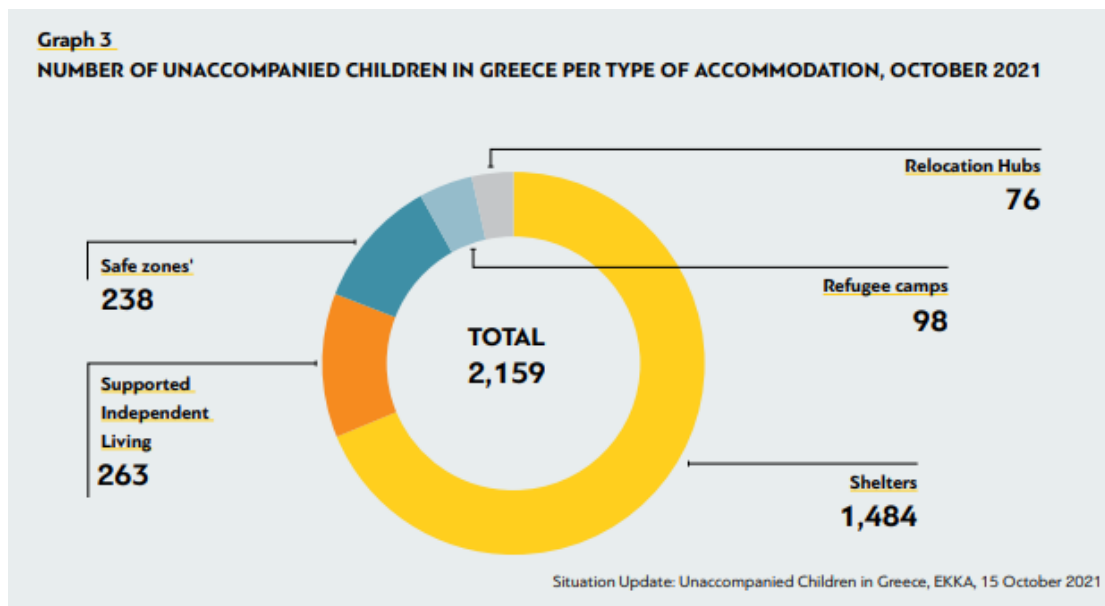
Ο αριθμός των ασυνόδευτων παιδιών στη χώρα έχει μειωθεί σημαντικά τα τελευταία δύο χρόνια (Σχήμα 1), επιτρέποντας τη σταδιακή κατάργηση ακατάλληλων επιλογών φιλοξενίας. Η μείωση του αριθμού των ασυνόδευτων παιδιών στη χώρα οφείλεται κυρίως στις μετεγκαταστάσεις από την Ελλάδα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και σε μια ελάττωση των αφίξεων προσφύγων τα τελευταία 2 χρόνια (Σχήμα 2). Από τις 15 Οκτωβρίου 2021, πάνω από τα $\frac{3}{4}$ του συνόλου των ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα ζουν σε δομές μακροχρόνιας διαμονής, δηλαδή σε δομές φιλοξενίας και σε διαμερίσματα υποστηριζόμενης ανεξάρτητης διαβίωσης. Ωστόσο, εξακολουθεί να ζει περίπου ένα στα δέκα ασυνόδευτα παιδιά εντός καταυλισμών και ορισμένα παραμένουν σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) στα νησιά (Σχήμα 3). Εν τω μεταξύ, παρά τη νομική κατάργηση της «προστατευτικής φύλαξη» των ασυνόδευτων παιδιών, στις 23 Σεπτεμβρίου 2021, υπήρχαν 50 παιδιά, υπό κράτηση σε Φυλάκιο, στα χερσαία σύνορα με την Τουρκία (UNHR, n.d).

Σχήμα 2: Αφίξεις προσφύγων στην Ελλάδα (2019-2021)

Πηγή: (ΕΚΚΑ, 2021)

Αν και το κρίσιμο κενό στην πρόσβαση των ασυνόδευτων παιδιών σε ασφαλή διαμονή έχει αντιμετωπιστεί σε μεγάλο βαθμό, εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις στην προστασία τους. Πολλά παιδιά εξακολουθούν να στερούνται βασικών δικαιωμάτων και υπηρεσιών, όπως η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, στην εκπαίδευση, καθώς και σε υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης. Όλα αυτά επιδεινώνονται από την έλλειψη συνέχειας που βραχυκυκλώνει το προσωρινό πρόγραμμα επιτροπείας και τις καθυστερήσεις στην εφαρμογή του μόνιμου εθνικού προγράμματος. Το ΕΚΚΑ ακόμα και μετά την ενσωμάτωση του στην ειδική γραμματεία του Υπουργείου Μετανάστευσης έχει καταβάλει σημαντικές προσπάθειες για την προστασία και την προώθηση των δικαιωμάτων των ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα. Ωστόσο, καθώς η προστασία των παιδιών γενικά εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, η ευθύνη για την προστασία των παιδιών είναι πλέον μοιρασμένη μεταξύ δύο Υπουργείων (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ευθυνών, 2021). Η έλλειψη μιας ενιαίας αρχής για την παιδική προστασία για όλα τα παιδιά στην Ελλάδα, ανεξάρτητα από την καταγωγή τους, μπορεί να δημιουργήσει ζητήματα διαφορετικών πολιτικών και ερμηνειών, γι' αυτό πρέπει να επιδιωχθεί περαιτέρω ο εντατικός συντονισμός μεταξύ των δύο αρχών.

Σχήμα 3: Αριθμός ασυνόδευτων ανά δομή φιλοξενίας

Πηγή: (ΕΚΚΑ, 2021)

3.1.1 Μηχανισμός αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης

Ο μηχανισμός αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης, που βασίζεται στο άρθρο 78 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ¹⁴, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο της προσφυγικής κρίσης το 2015 για τη δημιουργία δύο προσωρινών συστημάτων μετεγκατάστασης για την ανακούφιση της μεταναστευτικής πίεσης στην Ελλάδα και την Ιταλία. Το πρώτο καθεστώς εφαρμόστηκε αντίστοιχα σε συνολικά 40.000 άτομα (από κράτη με μέσο ποσοστό αναγνώρισης ασύλου άνω του 75%) που είχαν ανάγκη διεθνούς προστασίας και είχαν φθάσει είτε στην Ιταλία (24.000) είτε στην Ελλάδα (16.000) μετά τις 15 Απριλίου 2015. Το δεύτερο καθεστώς αφορούσε επιπλέον 120.000 άτομα που ζητούσαν διεθνή προστασία στην Ιταλία και την Ελλάδα. Σύμφωνα με τις αποφάσεις του Συμβουλίου που εκδόθηκαν για τον σκοπό αυτό το 2015 και το 2016, τα κράτη μέλη που συμμετείχαν σε αυτόν τον εθελοντικό μηχανισμό λάμβαναν εφάπαξ ποσό 6.000 ευρώ από το AMIF¹⁵ για κάθε άτομο που μετεγκαταστάθηκε.

Τα «hotspots» ή RIC¹⁶ στα ελληνικά νησιά δημιουργήθηκαν το 2015, στο πλαίσιο της ατζέντας της Επιτροπής για τη μετανάστευση. Στόχος ήταν να βελτιωθεί ο συντονισμός των προσπαθειών των οργανισμών της ΕΕ και των εθνικών αρχών στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ και να αντιμετωπιστεί η αρχική υποδοχή, η ταυτοποίηση, η καταγραφή και η λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών. Ωστόσο, στο παρελθόν αντιμετώπισαν προβλήματα σοβαρού υπερπληθυσμού και διαρθρωτικής έλλειψης θέσεων για ασυνόδευτα παιδιά.

Εκτός από τα παραπάνω, προκειμένου να καταργηθεί η νομική "προστατευτική φύλαξη" των ασυνόδευτων ανηλίκων, τον Μάρτιο του 2020 η SSPUAM¹⁷ σχεδίασε έναν εθνικό μηχανισμό αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης για τα ασυνόδευτα παιδιά που ζουν σε επισφαλείς συνθήκες. Ο μηχανισμός εφαρμόζεται σε συνεργασία με την

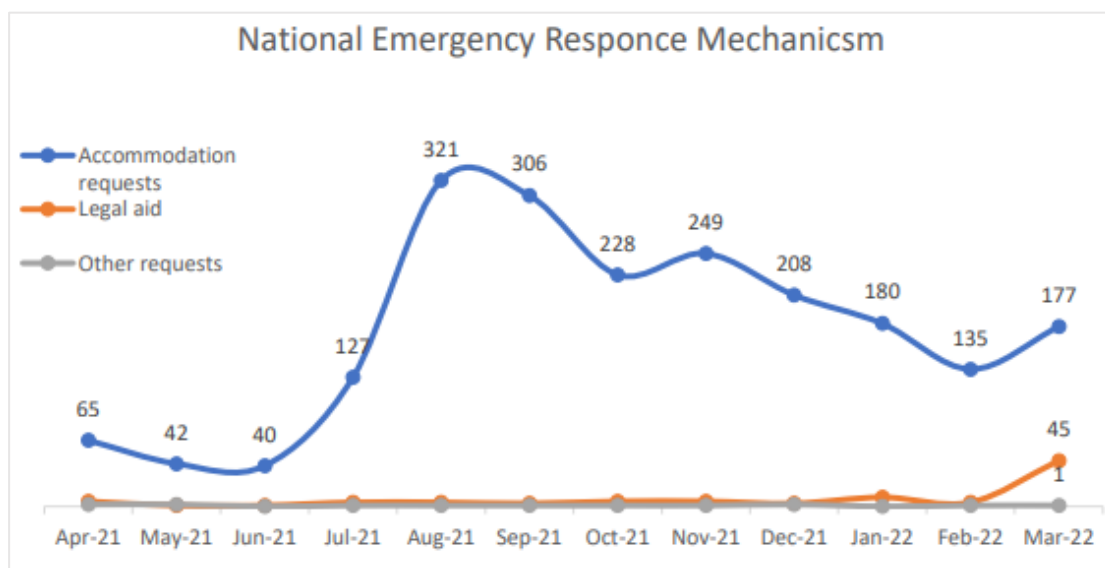
¹⁴ TFEU: Treaty on the Functioning of the European Union

¹⁵ Asylum, Migration and Integration Fund

¹⁶ Reception and Identification Centers. Στα ελληνικά αναφέρονται και ως KYT

¹⁷ Special Secretariat for the Protection of Unaccompanied Minors

Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), τις υπηρεσίες προστασίας των παιδιών και τις εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές. Ο κεντρικός του άξονας είναι μια 24ωρη τηλεφωνική γραμμή, την οποία διαχειρίζεται η SSPUAM από τις 5 Απριλίου 2021.

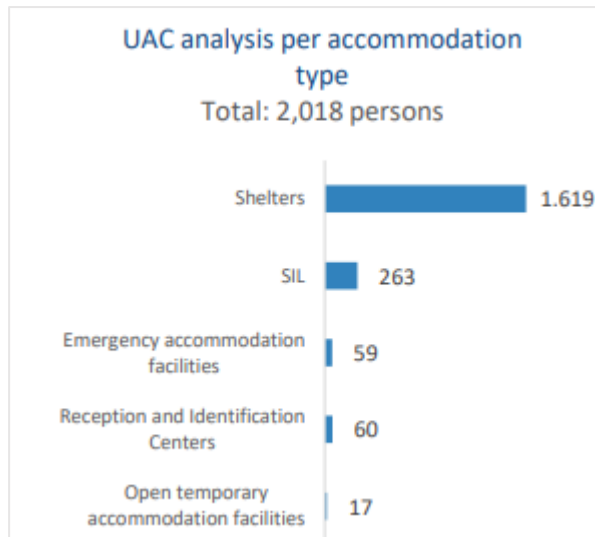

Σχήμα 4: Αιτήματα στον μηχανισμό αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης

3.2 Συνθήκες διαβίωσης και διαμονή

Ως υποδοχή δεύτερης γραμμής νοούνται οι ανοικτές εγκαταστάσεις φιλοξενίας (στην ηπειρωτική χώρα), ενώ η υποδοχή πρώτης γραμμής πραγματοποιείται στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης στα σημεία εισόδου των συνόρων. Η υποδοχή δεύτερης γραμμής για τα ασυνόδευτα παιδιά περιλαμβάνει εξειδικευμένες εγκαταστάσεις που συνήθως λειτουργούν από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών με εμπειρογνομοσύνη στην προστασία των παιδιών, προγράμματα υποστηριζόμενης ανεξάρτητης διαβίωσης, προσωρινή διαμονή σε ξενοδοχεία και εποπτευόμενες "ασφαλείς ζώνες" σε καταυλισμούς προσφύγων. Τα προγράμματα υποστηριζόμενης ανεξάρτητης διαβίωσης είναι διαμερίσματα όπου ζουν ασυνόδευτα παιδιά ηλικίας 16 ετών και άνω με την υποστήριξη κοινωνικών λειτουργών.

Οι αυξημένες αφίξεις προσφύγων στην Ελλάδα το 2015-2016 δημιούργησαν σοβαρές ανησυχίες για την προστασία των ασυνόδευτων παιδιών κυρίως προσφύγων, ιδίως λόγω της έλλειψης ασφαλών και κατάλληλων για την ηλικία τους καταλυμάτων για τη φιλοξενία τους. Αυτό οδήγησε στη δημιουργία ακατάλληλων δομών στέγασης, όπως «ασφαλείς ζώνες» σε προσφυγικούς καταυλισμούς σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα (IOM, 2018) και διαμονή σε ξενοδοχεία, ενώ πολλά παιδιά ζούσαν μόνα τους, ήταν άστεγα ή αναγκάστηκαν να διαμείνουν ακόμη και σε παρατεταμένη παραμονή σε χώρους κράτησης (HRW, 2016). Τόσο οι «ασφαλείς ζώνες» όσο και τα ξενοδοχεία δημιουργήθηκαν ως προσωρινά και επείγοντα μέτρα, ώστε τα ασυνόδευτα παιδιά να μην παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ΚΥΤ ή σε κέντρα κράτησης. Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις στην παροχή ποιοτικών καταλυμάτων και ρυθμίσεων φροντίδας, η αποτελεσματική προστασία σε διάφορους τύπους καταλυμάτων για πολλά από αυτά τα παιδιά παραμένει ανέφικτη.

Σχήμα 5: Δομές διαμονής ασυνόδευτων ανηλίκων

Πηγή: (ΕΚΚΑ, 2022)

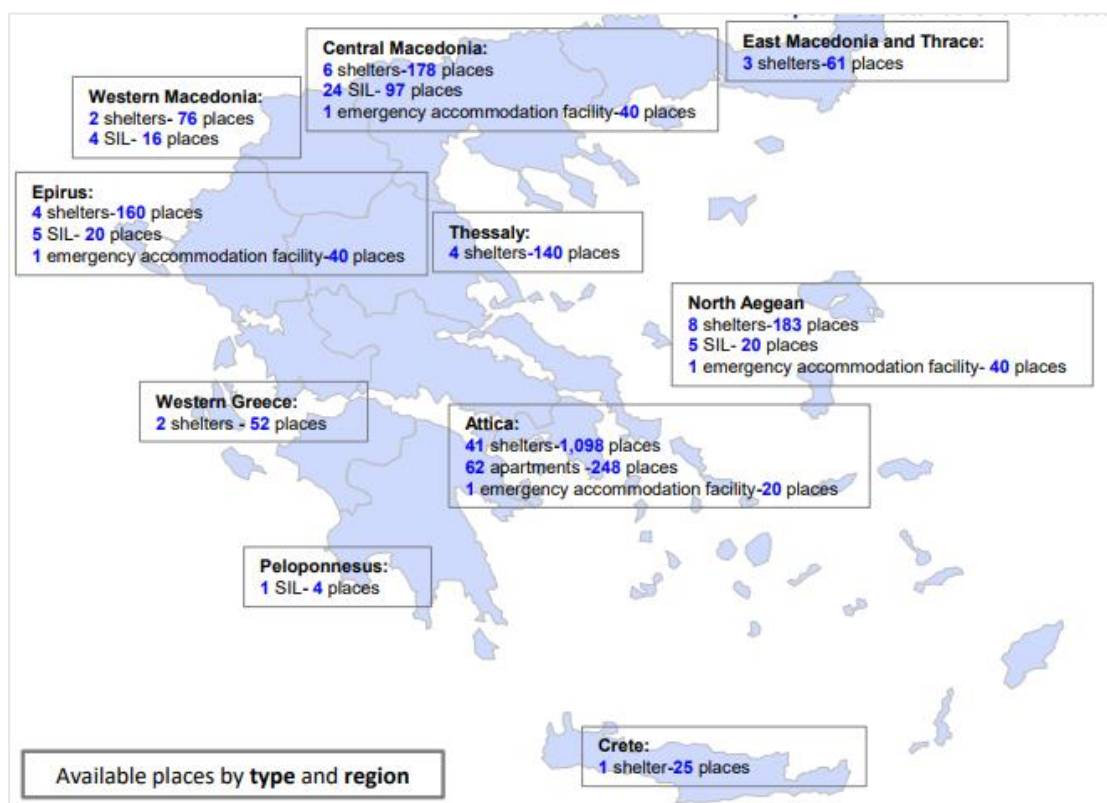
Από τις 15 Οκτωβρίου 2021, 238 ασυνόδευτα παιδιά φιλοξενούνταν σε «ασφαλείς ζώνες» εντός των προσφυγικών καταυλισμών, οι οποίες υποτίθεται ότι ήταν προσωρινές, για διαμονή έως και τρεις μήνες. Οι «ασφαλείς ζώνες» είχαν αρχικά σχεδιαστεί για να γεφυρώσουν το κενό μέχρι να διατεθεί μια θέση σε καταφύγιο. Ωστόσο, λόγω της έλλειψης θέσεων σε καταφύγια, τα παιδιά αναγκάστηκαν να παραμείνουν εκεί για μήνες, ακόμη και για χρόνια. Πολλά από αυτά τα παιδιά δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να λάβουν κατάλληλες ρυθμίσεις φροντίδας και έφτασαν στην ενηλικίωση μέσα στις «ασφαλείς ζώνες» (RSA, 2018). Εκεί, εκτέθηκαν σε παρενοχλήσεις, παραβιάσεις και κινδύνους, ζώντας μεταξύ του γενικού πληθυσμού του καταυλισμού και, επομένως, σε ένα περιβάλλον που ενέχει κινδύνους για την ασφάλεια και δεν μπορεί να διασφαλιστεί εύκολα η ανάπτυξη τους (RI, 2020).

Το 2018 άρχισαν να χρησιμοποιούνται και ξενοδοχεία ως προσωρινά καταλύματα. Στο αποκορύφωμα της κρίσης των ροών, στις 15 Μαΐου 2019, 623 ασυνόδευτα παιδιά ζούσαν σε ξενοδοχεία (ΕΚΚΑ, 2019), τα οποία δεν μπορούσαν να προσφέρουν την προστασία και τη φροντίδα που απαιτείται, καθώς δεν παρέχουν σταθερό περιβάλλον. Σε συνδυασμό με τον βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα τους, ήταν πολύ δύσκολο να παρασχεθούν εκπαιδευτικές δραστηριότητες και, ευρύτερα, ψυχοκοινωνική στήριξη. Τα τελευταία παιδιά που φιλοξενήθηκαν σε ξενοδοχεία καταγράφηκαν τον Αύγουστο του 2021 (ΕΚΚΑ, 2021).

Η πιο συνηθισμένη μορφή φιλοξενίας ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα είναι οι δομές φιλοξενίας, οι οποίες είναι εγκαταστάσεις ιδρυματικού τύπου που φιλοξενούν 30-40 παιδιά. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 71 δομές φιλοξενίας στην Ελλάδα, με συνολικά 1.973 θέσεις στις οποίες φιλοξενούνται 1.484 παιδιά, δηλαδή το 68,7% του συνόλου των ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα (ΕΚΚΑ, 2021). Τα παιδιά στις δομές παρακολουθούν σχολείο, καθώς και εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες που υποστηρίζουν την αναπτυξιακή και ψυχοκοινωνική τους ευημερία. Υποστηρίζονται από μια ομάδα εκπαιδευμένου προσωπικού που αποτελείται από φροντιστές, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους και δικηγόρους. Παρόλα αυτά, τα καταφύγια είναι ιδρύματα που εξυπηρετούν μεγάλο αριθμό παιδιών, τα οποία συχνά λαμβάνουν περιορισμένη ατομική φροντίδα.

Τα παιδιά δεν μαθαίνουν να ζουν αυτόνομα, καθώς βρίσκονται υπό 24ωρη επιτήρηση, με περιορισμένο προσωπικό που μπορεί να τα βοηθήσει να αναπτύξουν τις ατομικές τους δεξιότητες. Η μεγάλης κλίμακας ιδρυματική φροντίδα προτιμάται πολύ συχνά έναντι άλλων μορφών διευθετήσεων φροντίδας, παρά τη γενική αναγνώριση μεταξύ των εμπειρογνομώνων και των επαγγελματιών ότι τέτοιες διευθετήσεις μπορούν συχνά να οδηγήσουν σε κακοποίηση, βία, εγκληματικές δραστηριότητες και σοβαρή ψυχολογική δυσφορία (UNICEF, 2004). Πράγματι, δεν πρέπει να υποτιμηθούν οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις αυτού του κυρίως ιδρυματικού μοντέλου φροντίδας σε παιδιά με αυξημένες συναισθηματικές και ψυχολογικές ανάγκες, ενώ, για πολλούς εφήβους, αυτή η μορφή φροντίδας δεν ανταποκρίνεται στην ηλικία, το αναπτυξιακό στάδιο ή τον πολιτισμό τους. Επιπλέον, η μακροχρόνια ιδρυματοποίηση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά να εγκαταλείπουν την ιδρυματική φροντίδα στην ηλικία των 18 ετών, με περιορισμένη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, σε ευκαιρίες απασχόλησης και σε ένα σταθερό δίκτυο υποστήριξης.

Τα υποστηριζόμενα διαμερίσματα ανεξάρτητης διαβίωσης για πολύ αυτόνομους ασυνόδευτους πρόσφυγες και εφήβους αιτούντες άσυλο από 16 έως 18 ετών είναι μια βιώσιμη λύση, καθώς προωθεί την ένταξη. Ενισχύονται οι δεξιότητες των παιδιών, ώστε να είναι καλύτερα προετοιμασμένα για τη μετάβασή τους στην ενήλικη ζωή και την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία. Η εφαρμογή τους στην Ελλάδα βασίζεται σε αντίστοιχες πρακτικές άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Ιταλία, η Ολλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, με παρόμοιο αριθμό και προφίλ ασυνόδευτων παιδιών (UNHR & UNICEF, 2019).

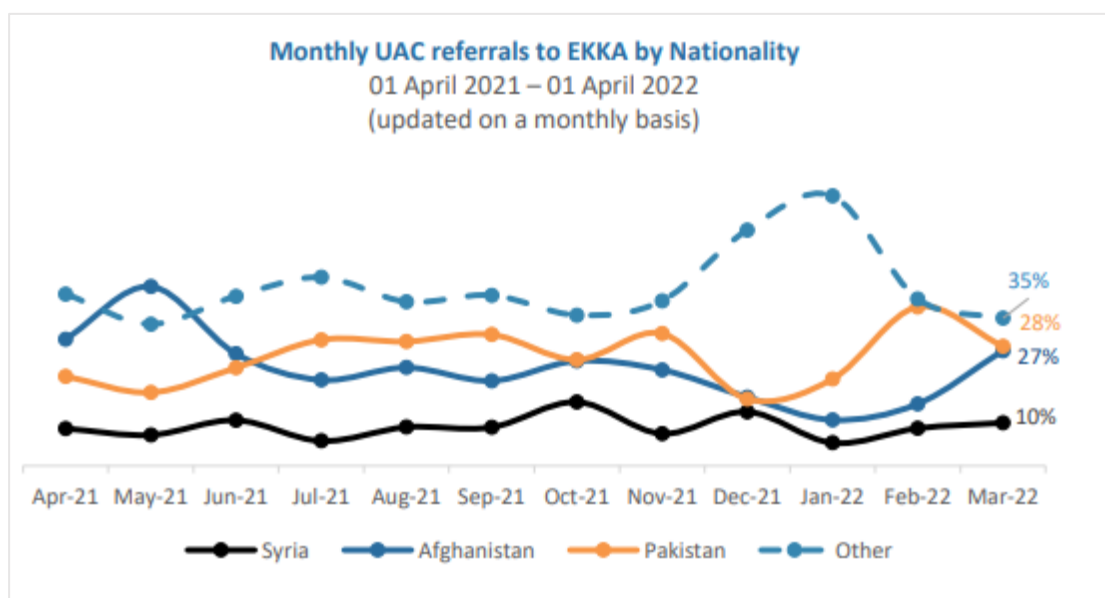

Χάρτης 1: Δομές ανά περιφέρεια

Πηγή: (ΕΚΚΑ, 2022)

Παρά την αύξηση των θέσεων φιλοξενίας και την κατάργηση της κράτησης τον Νοέμβριο του 2020¹⁸, ένας σημαντικός αριθμός ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται εκτός του συστήματος υποστήριξης. Μπορούν ακόμη να τεθούν υπό «προστατευτική επιτήρηση», σε μικρά, υπερπλήρη και ανθυγιεινά κελιά αστυνομικών τμημάτων των κέντρων κράτησης (HRW, 2020). Το 2019, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταδίκασε την Ελλάδα για την προστατευτική επιτήρηση των παιδιών με διαδοχικές αποφάσεις και η πρακτική αυτή τερματίστηκε. Η μορφή των δεκαπενθήμερων ενημερώσεων για την κατάσταση των ασυνόδευτων παιδιών, που παρέχονται από την ελληνική κυβέρνηση, άλλαξε τον Σεπτέμβριο του 2021 και ο αριθμός των παιδιών που βρίσκονται υπό κράτηση δεν τεκμηριώνεται πλέον. Ωστόσο, τα στοιχεία από τις συναντήσεις συντονισμού της παιδικής προστασίας δείχνουν ότι 50 ασυνόδευτα παιδιά βρίσκονταν υπό κράτηση στο κέντρο κράτησης Φυλακίου, στις 23 Σεπτεμβρίου 2021.

Ο Εθνικός Μηχανισμός Εντοπισμού και Προστασίας Ασυνόδευτων Παιδιών που ζουν στο δρόμο- μια κοινή πρωτοβουλία της κυβέρνησης, του ΟΗΕ και διαφόρων ΜΚΟ για την παροχή εναλλακτικής λύσης στην «προστατευτική φύλαξη» και ως απάντηση στην παροχή πρώτης εξέτασης και φροντίδας για τα άστεγα παιδιά ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2021 (UNHCR, 2021). Οι «ασφαλείς ζώνες» σε δύο προσφυγικούς καταυλισμούς συνολικής χωρητικότητας 60 θέσεων ορίστηκαν ως εγκαταστάσεις διέλευσης, όπου τα παιδιά μπορούν να καταθέσουν την αίτηση ασύλου τους, να διεξαχθεί η αρχική αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος, να περάσουν από ιατρικές εξετάσεις και από διαδικασία εκτίμησης της ηλικίας τους, εάν είναι απαραίτητο. Ο μηχανισμός περιλαμβάνει μια τηλεφωνική γραμμή επικοινωνίας 24/7 για τον εντοπισμό και την παρακολούθηση των παιδιών που έχουν ανάγκη, η οποία είναι διαθέσιμη σε έξι γλώσσες. Από τον Απρίλιο έως τον Σεπτέμβριο του 2021, ο Μηχανισμός δέχθηκε 794 κλήσεις, εκ των οποίων οι 598 αφορούσαν αιτήματα στέγασης (ΕΚΚΑ, 2021).

Σχήμα 6: Μηνιαία αιτήματα προς ΕΚΚΑ ανά εθνικότητα

Πηγή: (ΕΚΚΑ, 2022)

¹⁸ Νόμος 4760/2020 τέθηκε σε ισχύ στις 11 Δεκεμβρίου 2020.

3.2.1 Οι συνθήκες και η πανδημία

Η κοινωνική εργασία διαδραματίζει αναπόσπαστο ρόλο σε όλες τις διάφορες μορφές στέγασης, προκειμένου να διασφαλιστούν τα θεμελιώδη δικαιώματα των ασυνόδευτων ανηλίκων (UNCRC, άρθρο 22). Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι είτε συντονιστές είτε μέλη του προσωπικού των δομών φιλοξενίας, των καταλυμάτων SIL ή των «ασφαλών ζωνών», όπου επικεντρώνονται στην εξασφάλιση ασφαλών και αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και στην εξοικείωση των ασυνόδευτων ανηλίκων με την ελληνική πραγματικότητα. Επιπλέον, υποστηρίζουν επίσης τους ασυνόδευτους ανηλίκους με τακτική διαδικτυακή επαφή και επανένωση με τις οικογένειές τους στην Ευρώπη.

Επιπλέον, η ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών σχολικής ηλικίας στα τοπικά δημόσια σχολεία (Ν. 3386/2005) και των νέων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, καθώς και σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως «συνήθης» προτεραιότητά τους σε στενή συνεργασία με το διδακτικό προσωπικό και τις τοπικές κοινότητες. Οι κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να προετοιμάζουν την ένταξη (προαπαιτούμενος εμβολιασμός, υγειονομική έκθεση) και να επιδιώκουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και οι γονείς να κατανοήσουν ότι δεν επηρεάζεται η διαδικασία επανένωσης από την εγγραφή στο σχολείο και να αντιμετωπίζουν τις αντιμεταναστευτικές αντιδράσεις ορισμένων γηγενών γονέων. Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, συνολικά 12.480 μαθητές με προσφυγική ιδιότητα εγγράφηκαν στα ελληνικά δημόσια σχολεία. Το 2019-2020 λειτούργησαν σε 304 γυμνάσια και λύκεια τάξεις υποδοχής για τα άτομα άνω των 13 ετών (Ν. 3736/8.10.2019). Οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν τη θετική συμβολή τους στην εκπλήρωση των διαδικασιών και τονίζουν «την τεχνογνωσία των σχολικών κοινωνικών λειτουργών για την αποτελεσματική ένταξη των παιδιών προσφύγων στις τάξεις και τα σχολεία» (Katsama & Bakirtzi, 2020).

Από την έναρξη της πανδημίας, τα περιοριστικά μέτρα έχουν αλλάξει την καθημερινή ζωή σε όλους τους χώρους φιλοξενίας για τους ασυνόδευτους ανηλίκους και το προσωπικό των δομών. Στο πλαίσιο του πρώτου αυστηρού lockdown τον Μάρτιο του 2020, όλοι οι χώροι φιλοξενίας προσφύγων τέθηκαν σε καραντίνα, λειτουργώντας με προσωπικό έκτακτης ανάγκης. Η διάδοση πληροφοριών σχετικά με τους κινδύνους του ιού, η συμβουλή προς τους ασυνόδευτους ανηλίκους να «μείνουν στο σπίτι», να ακολουθούν τους κανόνες υγιεινής και τις αυστηρές απαγορεύσεις έγιναν τα κύρια καθήκοντα των κοινωνικών λειτουργών.

Κατά τη διάρκεια του δεύτερου lockdown, από τον Νοέμβριο του 2020, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι είχαν το δικαίωμα να περπατήσουν μία ώρα στην κοινότητα. Επιπλέον, οι ώρες εργασίας των κοινωνικών λειτουργών παρατάθηκαν τα Σαββατοκύριακα. Ήταν για να ακούσουν και να αντιμετωπίσουν την απογοήτευση και τον θυμό των παιδιών για την απομόνωση από τους φίλους και τους συμμαθητές τους, τη διακοπή των περισσότερων καλλιτεχνικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων που παρείχαν οι τοπικοί εθελοντές στο πλαίσιο των θέσεων φιλοξενίας και για τη διακοπή των περιπάτων και των δραστηριοτήτων σε γυμναστήρια, αθλητικά κέντρα και λέσχες νέων στην κοινότητα. Πολλοί ασυνόδευτοι ανήλικοι επιμένουν ότι η πανδημία αποτελεί άλλοθι της κυβέρνησης για να κρατήσει κλειστούς βασικούς χώρους και να αναβάλει επ' αόριστων την εξέταση των αιτήσεων ασύλου τους και τις διαδικασίες των αναμενόμενων μετεγκαταστάσεων.

Σε περιόδους έκτακτης ανάγκης στον τομέα της υγείας, η σωστή και έγκαιρη πρόσβαση των ανηλίκων στις υπηρεσίες υγείας είναι πολύ σημαντική, κυρίως για τη θεραπεία αυτών με προβλήματα ψυχικής υγείας και χρόνιες σωματικές ασθένειες. Παρόλο που

δικαιούνται τον προσωρινό αριθμό ασφάλισης και υγείας των προσφύγων (μετά την αρχική εγγραφή τους), ο οποίος παρέχει πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες υγείας και κατάλληλη στέγαση, ο προγραμματισμός ραντεβού με συγκεκριμένο γιατρό αποτελεί δύσκολο στόχο. Έτσι, η διαμεσολάβηση των κοινωνικών λειτουργιών των νοσοκομείων καθίσταται απαραίτητη (Sklavou, 2019).

Οι κοινωνικοί λειτουργοί στοχεύουν στη διατήρηση της ρουτίνας και της αίσθησης του ανήκει για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, υποστηρίζοντάς τους να επικεντρωθούν στην ατομική αυτοφροντίδα και σε θέματα συμβίωσης, στην ομαδική εργασία για την εκμάθηση της επιθυμητής ξένης γλώσσας, στις καθημερινές δραστηριότητες και στη διασκέδαση. Αναλαμβάνουν επίσης πρωτοβουλίες για τη συμπλήρωση ατομικών ταμπλετών, επιτραπέζιων παιχνιδιών και βιβλίων και ενθαρρύνουν τους ασυνόδευτους ανηλίκους να διατηρούν ψηφιακές επαφές με συμμαθητές ή συνομηλίκους στη γειτονιά και την κοινότητα (Kallinaki, 2022).

Παρόμοιες συνθήκες επικρατούν για τα άτομα ηλικίας 18-25 ετών, που φιλοξενούνται στο πλαίσιο του προγράμματος Emergency Support to Integration & Accommodation (ESTIA) που υλοποιεί η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές και τις ΜΚΟ, σε ημιαυτόνομους χώρους συνύπαρξης στις πόλεις (ESTIA, 2021). Ωστόσο, οι δραστηριότητες προς την κατεύθυνση της λειτουργικής κοινωνικής ένταξης και της αυτονομίας που υποστηρίζονται μέσω προγραμμάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, αθλητικών, καλλιτεχνικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, έχουν αναβληθεί ή προσφέρονται εν μέρει μέσω ψηφιακών υποδομών.

3.2.2 Υποστηριζόμενη ανεξάρτητη διαβίωση (SIL)

Τα διαμερίσματα υποστηριζόμενης ανεξάρτητης διαβίωσης προσφέρουν έναν εναλλακτικό, μη ιδρυματικό τύπο στέγασης και παροχής φροντίδας σε ασυνόδευτους εφήβους άνω των 16 ετών. Το πλαίσιό τους στην Ελλάδα θεσπίστηκε το 2018 και οι κανόνες λειτουργίας τους καθορίστηκαν το 2020¹⁹.

Τα διαμερίσματα SIL πρέπει να βρίσκονται σε κατοικημένες περιοχές, με εύκολη πρόσβαση σε δημόσιες συγκοινωνίες, σχολεία, εγκαταστάσεις υγείας και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Κάθε διαμέρισμα μπορεί να φιλοξενήσει έως τέσσερα παιδιά και όχι περισσότερα από δύο παιδιά ανά υπνοδωμάτιο. Τα αγόρια και τα κορίτσια τοποθετούνται σε διαφορετικά διαμερίσματα, αλλά, αν αυτό είναι προς το συμφέρον τους, όπως στην περίπτωση των αδελφών, κατ' εξαίρεση, τα παιδιά διαφορετικού φύλου μπορούν να φιλοξενηθούν μαζί. Τα SIL μπορούν να λειτουργούν από εθνικές αρχές, νομικά πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Τον Απρίλιο του 2022, υπήρχαν 90 διαμερίσματα SIL σε όλη την Ελλάδα (ΕΚΚΑ, 2022). Οι έφηβοι που παραπέμπονται στα SIL πρέπει να είναι είτε αιτούντες είτε δικαιούχοι διεθνούς προστασίας. Πρέπει να είναι σε θέση να φροντίζουν τον εαυτό τους και να αναλαμβάνουν ευθύνες εντός του διαμερίσματος. Παιδιά με σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο τον εαυτό τους ή άλλα άτομα ή παιδιά που κάνουν χρήση ουσιών, όπως ναρκωτικά και αλκοόλ, δεν είναι επιλέξιμα για SIL. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να αναπτυχθούν άλλες κατάλληλες ρυθμίσεις φροντίδας για την προστασία και την ευημερία των παιδιών αυτών.

¹⁹ Κοινή υπουργική απόφαση 2717/20-12-2019, παράρτημα που εκδόθηκε στις 27-01-2020.

Οι έφηβοι στα SIL υποστηρίζονται από μια ομάδα επαγγελματιών, συμπεριλαμβανομένων κοινωνικών λειτουργών, φροντιστών, εκπαιδευτικών, διερμηνέων και δικηγόρων (IRC, 2021). Οι κοινωνικοί λειτουργοί παρακολουθούν την κατάσταση των παιδιών, ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στην προετοιμασία του ατομικού τους σχεδίου δράσης και των πρωτοβουλιών που θα βοηθήσουν στη σταδιακή ενδυνάμωση και ενσωμάτωσή τους. Οι φροντιστές ενεργούν ως καθημερινό πρόσωπο αναφοράς για τα παιδιά και επισκέπτονται καθημερινά τα SIL για να υποστηρίξουν και να ενθαρρύνουν την ειρηνική συνύπαρξη. Παρέχουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη, βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να φροντίζουν τον εαυτό τους και να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις στην καθημερινή τους ζωή και παρέχουν διάφορες ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Οι παιδαγωγοί παρέχουν μαθήματα ελληνικών ή άλλων γλωσσών, ανάλογα με τις συγκεκριμένες ανάγκες και επιθυμίες των παιδιών, και τα υποστηρίζουν με την εργασία τους στο σπίτι, αν χρειαστεί. Οι διερμηνείς διευκολύνουν την επικοινωνία με τα μέλη της ομάδας και τις δημόσιες υπηρεσίες, ενώ οι δικηγόροι αναλαμβάνουν τη νομική εκπροσώπηση και υποστήριξη των παιδιών, όταν χρειάζεται. Οι δικηγόροι βρίσκονται επίσης σε άμεση επικοινωνία με τους κηδεμόνες, όπου έχουν διοριστεί, και τους κοινωνικούς λειτουργούς, ώστε να αποφεύγονται αντικρουόμενες ενέργειες, επικαλύψεις ή παραλείψεις ενώπιον δικαστικών, διοικητικών ή άλλων αρχών.

Ο κύριος στόχος των SIL είναι να εξασφαλίσουν ένα επαρκές πλαίσιο προστασίας και εξατομικευμένης φροντίδας, την ομαλή μετάβαση στην ενηλικίωση και την ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών στην κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τα δυνατά σημεία κάθε παιδιού (IRC, 2021). Οι στόχοι αυτοί επιτυγχάνονται με την παροχή υπηρεσιών στέγασης και φροντίδας στα παιδιά, κατά τρόπο που σέβεται και ενισχύει την ελευθερία μετακίνησης και της έκφρασης, το σεβασμό της αξιοπρέπειας, την αναγνώριση των της ατομικής αξίας, τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και την παροχή ευκαιριών για την ανάπτυξη δεξιοτήτων

3.3 Υγεία και εκπαίδευση

3.3.1 Υγεία

Η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη αποτελεί συχνά ένα άλλο κρίσιμο κενό στην προστασία των ασυνόδευτων παιδιών, τα οποία, λόγω των προηγούμενων εμπειριών τους, μπορεί να υποφέρουν από τις σωματικές και ψυχικές συνέπειες της βίας, του τραύματος και της απώλειας (UNICEF, 2020). Ενώ η ελεύθερη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και ιατρική περίθαλψη προβλέπεται από το νόμο²⁰, πρακτικά εμπόδια στέκονται ανάμεσα στην πρόσβαση και τα παιδιά (ECRE, 2021), εκτός από τα επείγοντα ιατρικά περιστατικά, όπου τα παιδιά μπορούν κανονικά να λάβουν επείγουσα ιατρική φροντίδα.

Τα εμπόδια αυτά περιλαμβάνουν την έλλειψη διερμηνείας στα νοσοκομεία, αλλά κυρίως τις δυσκολίες στην απόκτηση αριθμού κοινωνικής ασφάλισης (ECRE, 2021), που αποτελεί de facto προϋπόθεση για την πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Μετά την κατάργηση του τυποποιημένου αριθμού κοινωνικής ασφάλισης για τους αιτούντες ασύλου τον Ιούλιο του 2019, η οποία είχε ως αποτέλεσμα μήνες αβεβαιότητας για χιλιάδες ανθρώπους, δημιουργήθηκε τον Ιανουάριο του 2020 ένα νέο σύστημα, το ΠΑΑΥΡΑ (Προσωρινός αριθμός ασφάλισης

²⁰ Ο νόμος 4368/2016 προβλέπει δωρεάν πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες υγείας και φαρμακευτική περίθαλψη για άτομα χωρίς κοινωνική ασφάλιση και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και ισχύει επίσης για τους αιτούντες άσυλο και τα μέλη των οικογενειών τους.

και υγειονομικής κάλυψης αλλοδαπών (ECRE, 2021). Ωστόσο, το ΡΑΑΥΡΑ συνδέεται με την ενεργή κάρτα αιτούντος άσυλο, οπότε, όποτε υπάρχουν προβλήματα ή καθυστερήσεις στις ανανεώσεις των καρτών ασύλου -πολύ συχνό φαινόμενο, ιδίως κατά τη διάρκεια των κλεισίματος της Υπηρεσίας Ασύλου που σχετίζεται με τον COVID-19 το ΡΑΑΥΡΑ δεν λειτουργεί και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να ληφθούν δωρεάν φάρμακα, εξετάσεις ή θεραπεία. Υπήρξαν διάφορες περιπτώσεις όπου, κατά τη διάρκεια προγραμματισμένων ιατρικών ραντεβού, ασυνόδευτα παιδιά στα SIL της IRC με ληγμένες κάρτες αιτούντων, χωρίς δική τους υπαιτιότητα, κλήθηκαν να πληρώσουν για τις νοσοκομειακές υπηρεσίες.

Οι νομοθετικές τροποποιήσεις του 2016 βελτίωσαν την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη για τα ευάλωτα άτομα γενικά, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων, ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος²¹. Όταν ενηλικιωθούν, τα άτομα χωρίς ευάλωτα νομικά χαρακτηριστικά που βρίσκονται σε παράτυπη κατάσταση δικαιούνται μόνο επείγουσα περίθαλψη εκτός εάν λάβουν προσωρινή βεβαίωση αναβολής της απομάκρυνσης²² ή νομιμοποιήσουν με άλλο τρόπο τη διαμονή τους. Στην πράξη, κατά την παρούσα φάση, όλοι όσοι ζουν στην Ελλάδα χρειάζονταν έναν αριθμό κοινωνικής ασφάλισης για να επωφεληθούν από το δημόσιο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης. Σύμφωνα με έρευνα της FRA (2021), πολλά ασυνόδευτα παιδιά, ακόμη και εκείνα κάτω των 15 ετών, αντιμετωπίζουν πρακτικές δυσκολίες στην απόκτηση αυτού του αριθμού, με αποτέλεσμα να μην έχουν πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη.

Τα ασυνόδευτα παιδιά που διέμεναν σε εξειδικευμένες δομές είχαν λιγότερες δυσκολίες πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη, επειδή οι ΜΚΟ διευκόλυναν την πρόσβασή τους σε νοσοκομεία και τους παρείχαν γλωσσική και νομική υποστήριξη, ώστε να μπορούν να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες που εγγυάται ο νόμος. Ωστόσο, τα ασυνόδευτα παιδιά που δεν ήταν εγγεγραμμένα και ζούσαν μόνα τους δεν είχαν πρόσβαση στην πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη. Από τον Ιανουάριο του 2020, τα παιδιά που ζητούν άσυλο δεν χρειάζονται πλέον κοινωνική ασφάλιση αριθμό κοινωνικής ασφάλισης για να έχουν πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη. Ένας προσωρινός αριθμός ασφάλισης και υγειονομικής περίθαλψης καταγράφεται στην κάρτα αιτούντος άσυλο²³

Διαδικασίες χορήγησης πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη για ασυνόδευτα παιδιά που δεν βρίσκονται στο σύστημα ασύλου δεν είχαν θεσπιστεί μέχρι τον Αύγουστο 2021. Ένας νόμος που εγκρίθηκε τον Σεπτέμβριο του 2021 προβλέπει την υγειονομική κάλυψη των ασυνόδευτων παιδιών εν αναμονή της εφαρμογής απόφασης επιστροφής και μέχρι την ενηλικίωσή τους²⁴. Σε έρευνα της FRA (2021) εντοπίστηκαν μια σειρά από στρατηγικές που εφαρμόζουν τα ασυνόδευτα πακιστανικά παιδιά και νέοι για να έχουν πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη χωρίς να είναι εγγεγραμμένοι. Για παράδειγμα, ένα νεαρός ενήλικας που έφθασε ως ασυνόδευτο παιδί έπασχε από άσθμα. Καθώς δεν ήταν εγγεγραμμένος, ένας φίλος του πλήρωσε τα φάρμακά του. Ένα άλλο παιδί από το Πακιστάν δανείστηκε τα χαρτιά ενός φίλου του για να λάβει νοσοκομειακή περίθαλψη χωρίς να είναι εγγεγραμμένος. Οι εργοδότες ενός άλλου νεαρού του έδωσαν φάρμακα που δεν απαιτούν ιατρική συνταγή, αναφέρθηκε στην

²¹ Ελλάδα, Νόμος 4368/2016, 21 Φεβρουαρίου 2016, άρθρο. 33.

²² Ελλάδα, Νόμος 4368/2016, 21 Φεβρουαρίου 2016, άρθρο 1, παράγραφος 2. 33, παρ. 2, σε συνδυασμό με Ελλάδα, Νόμος αριθ. 3907/2011, 26 Ιανουαρίου 2011, άρθρο 33, παρ. 2, σε συνδυασμό με Ελλάδα, Νόμος αριθ. 24, παρ. 4.

²³ Ελλάδα, Νόμος 4636/2019, 1 Νοεμβρίου 2019, άρθρο. 55 (2).

²⁴ Ελλάδα, Νόμος 4825/2021, 4 Σεπτεμβρίου 2021.

έρευνα. Κατά τη διάρκεια των παρατηρήσεών τους, οι ερευνητές συνάντησαν έναν νεαρό άνδρα που είχε μια μολυσματική ασθένεια. Δεν μπορούσε να έχει πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη επειδή δεν είχε καταφέρει να καταγράψει ακόμη την αίτηση άσυλου του. Ορισμένες ΜΚΟ έχουν δημιουργήσει κέντρα που παρέχουν θεραπεία και φάρμακα σε αυτή την ομάδα.

3.3.2 Εκπαίδευση

Η φοίτηση στο σχολείο αποτελεί σταθεροποιητικό παράγοντα στην ταραγμένη ζωή των ασυνόδευτων παιδιών, αλλά η πρόσβαση στην εκπαίδευση παραμένει επίσης πρόκληση (IRC, 2021). Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία (Author Greek Council for Refugees Visit Website & Greek Council for Refugees Visit Website, 2022), τα παιδιά που ζητούν άσυλο υποχρεούνται να φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο πλαίσιο του δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος υπό τις ίδιες συνθήκες με τα ελληνόπουλα. Ωστόσο, από το σύνολο των 44.000 παιδιών προσφύγων που εκτιμάται ότι βρίσκονται στην Ελλάδα (UNICEF, 2021), λιγότερα από 20.000 (ηλικίας 4-17 ετών) εγγράφηκαν στην εκπαίδευση για το σχολικό έτος 2020-2021 (MINED, 2021). Τα ασυνόδευτα παιδιά σε προγράμματα IRC αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια για την εγγραφή τους στο γυμνάσιο, καθώς αυτό γίνεται συνήθως ηλεκτρονικά, χρησιμοποιώντας τους φορολογικούς κωδικούς των γονέων ή των κηδεμόνων του παιδιού.

Η εγγραφή των ασυνόδευτων παιδιών χωρίς κηδεμόνα γίνεται κατ' εξαίρεση με τη χρήση είτε των φορολογικών κωδικών των κοινωνικών λειτουργών του IRC SIL είτε των διευθυντών των σχολείων, αν και δεν υπάρχει νομική βάση για αυτό, και εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια κάθε διευθυντή σχολείου. Τα παιδιά που ζουν σε διαμερίσματα του IRC SIL έχουν επίσης αναφέρει δυσκολίες στις τάξεις «υποδοχής», καθώς δεν υπάρχει διαχωρισμός ανάλογα με το επίπεδο των Ελλήνων, με αποτέλεσμα κάποια παιδιά να μην μπορούν να παρακολουθήσουν και κάποια να βαριούνται. Η εξειδικευμένη προσοχή και φροντίδα που λαμβάνουν τα παιδιά στα SIL, σημαίνει ότι, 68 από τα 73 έχουν εγγραφεί και παρακολουθούν τακτικά το σχολείο, παρά τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν (IRC, 2021).

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, όλα τα παιδιά πρέπει να παρακολουθούν υποχρεωτικά τη δημόσια εκπαίδευση. Ωστόσο, στην πράξη, η ένταξη των παιδιών στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα εξαρτάται από τον τόπο διαμονής τους και το είδος του καταλύματος στο οποίο διαμένουν. Παρά τις σημαντικές προσπάθειες για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στα δημόσια σχολεία, ένας μεγάλος αριθμός παιδιών δεν ενσωματώθηκε στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, σημειώνεται σε έκθεση του 2018, που δημοσιεύθηκε από τον Αναπληρωτή Συνήγορο του Πολίτη για τα Παιδιά σε συνεργασία με τη UNICEF και το Δίκτυο για τα Δικαιώματα των Μετακινούμενων Παιδιών (FRA, 2021).

Τα ασυνόδευτα παιδιά από το Πακιστάν που διέμεναν σε ειδικές εγκαταστάσεις είχαν πρόσβαση στην εκπαίδευση, ενώ εκείνα που ζούσαν μόνα τους ή διέμεναν σε προσφυγικούς καταυλισμούς αντιμετώπιζαν εμπόδια όταν προσπαθούσαν να εγγραφούν στο σχολείο, διαπίστωσε η έρευνα. Ένα από τα εμπόδια για την εγγραφή τους στο σχολείο είναι η έλλειψη εμβολιασμού τους, σημείωσαν οι ειδικοί που πήραν συνέντευξη. Άλλα περιλαμβάνουν την έλλειψη έκδοσης των απαραίτητων υπουργικών αποφάσεων και την έλλειψη μεταφορικών μέσων μεταξύ των καταυλισμών και των σχολείων, σύμφωνα με το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες. Η συντριπτική πλειοψηφία των ασυνόδευτων παιδιών που διέμεναν στους προσφυγικούς καταυλισμούς στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου δεν φοιτούσαν σε κανονικά δημόσια

σχολεία και είχαν πρόσβαση μόνο σε μη τυπική εκπαίδευση (AIDA, 2019). Τον Μάρτιο του 2021, ο Συνήγορος διαπίστωσε σοβαρή παραβίαση του δικαιώματος στην εκπαίδευση για τα παιδιά που διαμένουν σε κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης και εγκαταστάσεις του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Αυτό ήταν αποτέλεσμα καθυστερήσεων στις διαδικασίες, αδράνειας της διοίκησης, υποστελέχωσης, προβλημάτων μεταφοράς, παρατεταμένου κλειδώματος των εγκαταστάσεων λόγω της πανδημίας και έλλειψης θέσεων στα σχολεία (Greek Ombudsman, 2021).

Κεφάλαιο 4^ο: Μοντέλα ενσωμάτωσης και ένταξης ασυνόδευτων ανηλίκων

4.1 Κοινωνικές και πολιτισμικές πτυχές της ενσωμάτωσης

Οι κοινωνικές και πολιτισμικές πτυχές της ενσωμάτωσης αναφέρονται στις διαδικασίες μέσω των οποίων οι διάφορες εθνοτικές ομάδες ενώνονται διατηρώντας την ταυτότητά τους. Πρόκειται επίσης για δείκτες των κοινωνικών και πολιτιστικών υπηρεσιών στις οποίες έχουν πρόσβαση οι νεοεισερχόμενοι, καθώς και των σχέσεων που οικοδομούν με άλλους στην κοινωνία υποδοχής. Διάφοροι κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν την ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών. Παρακάτω θα εξεταστούν ορισμένοι βασικοί τομείς που επιτρέπουν την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο αυτά τα νεαρά αγόρια και κορίτσια και οι φροντιστές τους αντιλαμβάνονται τη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή και τις δυνατότητες που έχουν για πρόσβαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση και στην αγορά εργασίας και για την επίτευξη ανεξαρτησίας.

3.1.1 Η εκπαιδευτική διαδικασία

Όλα τα παιδιά σχολικής ηλικίας, ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος και συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων, υποχρεούνται να φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση υπό παρόμοιες συνθήκες με τα ελληνόπουλα και να εγγράφονται στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα. Σε έρευνα για την ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στον κρίσιμο ρόλο του σχολικού περιβάλλοντος στην ένταξη (ΜΕΤΑΔραση, 2022). Ένας εργαζόμενος υποστήριξης δήλωσε ότι η πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην εκπαίδευση είναι υψίστης σημασίας για τη δημιουργία ευκαιριών ενεργού συμμετοχής στην κοινωνία και για το άνοιγμα δρόμων προς την ανεξαρτησία. Οι εργαζόμενοι υποστήριξης συμφώνησαν επίσης ότι τα διαπολιτισμικά σχολεία 20 περιορίζουν τις ευκαιρίες ένταξης, καθώς τα παιδιά των προσφύγων και των μεταναστών δεν έρχονται σε επαφή ή δεν σχετίζονται με τα παιδιά της περιοχής με τον ίδιο τρόπο όπως στα γενικά σχολεία.

Η διαπολιτισμική εκπαιδευτική πολιτική εισήχθη το 1996 στην Ελλάδα, ως απάντηση στα υψηλά ποσοστά μετανάστευσης και κοινωνικής ποικιλομορφίας, για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των παιδιών προσφύγων και μεταναστών. Αυτή η πολιτική και τα διαπολιτισμικά σχολεία που δημιουργήθηκαν μέσω αυτής έχουν επικριθεί έντονα από εκπαιδευτικούς και φορείς χάραξης πολιτικής, οι οποίοι θεωρούν ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση θα πρέπει να εφαρμοστεί πλήρως σε όλα τα δημόσια σχολεία για την προώθηση της ένταξης (Palaiologou & Faas, 2012). Τα συνηθισμένα δημόσια σχολεία, όπου τα παιδιά των προσφύγων μπορούν να αναμειγνύονται με τα παιδιά των ντόπιων και να ακολουθούν το ίδιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θεωρούνται ευρέως ως πιο αποτελεσματικά για την ένταξη. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι ασυνόδευτοι

ανήλικοι που εξέφρασαν θετικές απόψεις για την εκπαίδευση και τις διαδικασίες μάθησης είχαν εγκατασταθεί για κάποια χρόνια στην Ελλάδα και είχαν καλό επίπεδο γραμματισμού στα ελληνικά (ΜΕΤΑδραση, 2022). Ταυτόχρονα, οι διακρίσεις παρουσιάζονται σαφώς ως παράγοντας που περιορίζει τις ευκαιρίες των νέων να δημιουργήσουν δεσμούς με τους συνομηλίκους και τους δασκάλους τους και με την ευρύτερη κοινότητα.

Ένας άλλος παράγοντας που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της διαδικασίας ένταξης σχετίζεται με τη δυνατότητα συνδυασμού εργασίας και σχολείου. Οι νεαροί κάτοικοι του SIL/SILA υπογράμμισαν τη σημασία του να έχουν εισόδημα χωρίς να χάνουν την ευκαιρία να πηγαίνουν σχολείο. Ειδικότερα, ορισμένα παιδιά επεσήμαναν την ανεπάρκεια του χρηματικού βοηθήματος που λαμβάνουν για την κάλυψη των αναγκών τους. Ορισμένα από αυτά επίσης εξέφρασαν την απογοήτευσή τους και την έλλειψη ενδιαφέροντος για τη φοίτηση στο σχολείο. Συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι δεν πήγαιναν στο σχολείο, επειδή δεν τους άρεσε ή επειδή «το σχολείο είναι βαρετό». Άλλοι εξέφρασαν την προτίμησή τους να ακολουθήσουν μια επαγγελματική πορεία που θα τους παρέχει πρακτικές δεξιότητες αντί να εγγραφούν σε ένα συνηθισμένο δημόσιο σχολείο. Επιπλέον, τα παιδιά που είχαν φτάσει λίγους μήνες πριν από τις διαβουλεύσεις δεν είχαν εγγραφεί σε σχολεία (ΜΕΤΑδραση, 2022).

Οι ανάδοχοι οικογένειες σημείωσαν επίσης ότι η γραφειοκρατία και οι διοικητικές διαδικασίες για την εγγραφή των παιδιών προσφύγων στα σχολεία έχουν καταστήσει αρκετά δύσκολη την πρόσβαση στα δημόσια σχολεία (ΜΕΤΑδραση, 2022). Τα εμπόδια φάνηκε να σχετίζονται κυρίως με τη στάση και την προθυμία του διοικητικού προσωπικού των σχολείων, καθώς και με τις δαιδαλώδεις γραφειοκρατικές διαδικασίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένας ανάδοχος γονέας ανέφερε ότι ζήτησε την παρέμβαση εισαγγελέα, καθώς αυτό κρίθηκε απαραίτητο για την εγγραφή του παιδιού στο σχολείο. Οι εχθρικές συμπεριφορές απέναντι στα παιδιά προσφύγων και μεταναστών που διαμένουν στην Ελλάδα έχουν τεκμηριωθεί επαρκώς (UNICEF, 2001).

Επαναλαμβανόμενα επεισόδια τέτοιων συμπεριφορών μπορεί να διακόψουν σοβαρά τις προσπάθειες και τα κίνητρα των ασυνόδευτων ανηλίκων να εγκατασταθούν στην κοινωνία υποδοχής. Όταν υπάρχει έλλειψη αναγνώρισης, αυξάνονται οι πιθανότητες κοινωνικής αποξένωσης (Eide, 2007). Η εχθρότητα και η ξеноφοβία εστιάζουν σε πολιτισμικά χαρακτηριστικά (εστίαση στο εθνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των παιδιών) και τα στερεότυπα συχνά συνδέονται με θέματα ασφάλειας (η ιδέα ότι οι πρόσφυγες/μετανάστες δεν αξίζουν τα ίδια δικαιώματα ή ότι είναι επικίνδυνοι). Οι διακρίσεις και η εχθρότητα μπορεί να επηρεάσουν την ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανηλίκων και να δημιουργήσουν άγχος για την πρόσβαση στο θεμελιώδες δικαίωμα της εκπαίδευσης και την αίσθηση ότι είναι ισότιμα μέλη της κοινωνίας.

4.1.2 Η ενσωμάτωση μέσω απασχόλησης

Η απασχόληση από κοινού με την εκπαίδευση, είναι υψίστης σημασίας για τη δημιουργία δυνατοτήτων ένταξης. Τόσο οι κάτοικοι SIL όσο και οι κάτοικοι SILA εξέφρασαν τις ανησυχίες τους για τη δυσκολία εύρεσης εργασίας στην Ελλάδα. Αναπόφευκτα, αυτό ήταν πιο εμφανές για τους κατοίκους του SILA που είχαν ενηλικιωθεί και μπορούσαν να προσφέρουν πιο απτές μαρτυρίες σχετικά με τις εμπειρίες τους στην αναζήτηση εργασίας. Για ορισμένους ασυνόδευτους, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι ακόμη πιο δύσκολη λόγω των διακρίσεων και το γνωρίζουν αυτό. Η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμησή τους υπονομεύονται, και το αίσθημα

ασφάλειας στο περιβάλλον τους επισκιάζεται από τον αγώνα τους για πρόσβαση στην απασχόληση.

Η επίτευξη οικονομικής ανεξαρτησίας αποτελεί μεγάλη πρόκληση και πλαισιώνεται κυρίως από άγχος, στρες και ανασφάλεια για τους κατοίκους του SILA. Η εργασιακή αποκατάσταση τους απασχολεί πολύ και εξέφρασαν την απογοήτευσή τους, ιδίως λόγω των διακρίσεων που βιώνουν. Η εύρεση εργασίας με κάποιον από την ίδια εθνικότητα αποτελεί μια εναλλακτική επιλογή όταν αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην είσοδο στην αγορά εργασίας (ΜΕΤΑΔραση, 2022). Η επιλογή αυτή επιβεβαιώθηκε από τους εργαζόμενους υποστήριξης. Ειδικότερα, αναφέρθηκαν σε περιπτώσεις νέων που αναζήτησαν εργασία με συμπατριώτες τους στην επίσημη ή ανεπίσημη αγορά εργασίας, εκφράζοντας τις ανησυχίες τους για τις επιπτώσεις που θα έχει αυτό στην ένταξή τους.

Σύμφωνα με μελέτη του ΕΚΚΕ (2014), η ελληνική αγορά εργασίας αντιμετωπίζει ανέκαθεν με άνισα ορισμένες ομάδες πληθυσμού, όπως οι γυναίκες και οι μετανάστες. Το φύλο και η εθνικότητα, μεταξύ άλλων παραγόντων, υπήρξαν οι συνηθέστεροι διαρθρωτικοί παράγοντες που εμποδίζουν την ισότιμη συμμετοχή στην απασχόληση. 25 Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, οι διακρίσεις εμφανίζονται από το στάδιο της πρόσληψης και μετά και επικρατούν ιδιαίτερα μεταξύ των γυναικών και των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων. Οι περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης (ανεξάρτητα από τις δεξιότητες και τις προσδοκίες τους) περιορίζουν περαιτέρω την ένταξή τους και εμποδίζουν την ενσωμάτωσή τους, αυξάνοντας το άγχος και την απογοήτευση για τους νέους αυτούς (ΕΚΚΕ, 2014).

4.2 Νομικές διαστάσεις της ενσωμάτωσης

Η νομοθεσία, αλλά κυρίως η προσπάθεια που απαιτείται για την απόκτηση νομικής υπόστασης, η οποία συχνά περιλαμβάνει πολύπλοκα και ακατανόητα εμπόδια κατά την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, αποτελεί πραγματικό εμπόδιο στη ζωή των ασυνόδευτων ανηλίκων. Το νομικό καθεστώς σε κάθε περίπτωση είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που επηρεάζει θετικά ή αρνητικά τα παιδιά και τους νέους που βρίσκονται στη διαδικασία κοινωνικής ένταξης, είτε είναι κάτοικοι του SIL, είτε έχουν κλείσει τα 18 και αναζητούν εργασία (ΕΚΚΕ, 2014).

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και οι νέοι ενήλικες πρέπει μερικές φορές να περιμένουν δύο χρόνια για μια συνέντευξη για την απόκτηση ασύλου και η πιθανότητα απόρριψης είναι μεγάλη. Σύμφωνα με τις αφηγήσεις των νεαρών συμμετεχόντων σε έρευνα (ΜΕΤΑΔραση, 2022), οι νόμοι αλλάζουν συνεχώς, αλλάζοντας εντελώς τις διαδικασίες από τη μια μέρα στην άλλη, ενώ πρέπει να αντιμετωπίσουν το ψυχολογικό βάρος της ανασφάλειας για το μέλλον τους. Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια μίλησαν για αγχωτικά συναισθήματα που απορρέουν από την ασαφή έκβαση των νομικών διαδικασιών και αναφέρθηκαν στον ψυχολογικό αντίκτυπο αυτής της ανασφάλειας στην καθημερινή τους ζωή.

Τα αποτελέσματα της έρευνας από τις συζητήσεις σε ομάδες εστίασης με ενήλικες δείχνουν ότι η έλλειψη νομικών εγγράφων, μαζί με τις πολύπλοκες γραφειοκρατικές διαδικασίες, δημιουργεί άγχος, φόβο και απογοήτευση στα παιδιά και τους νέους ενήλικες. Το «να βρίσκονται σε μια διαρκή μετάβαση», από τη στιγμή της άφιξής τους μέχρι τη σημερινή τους διαμονή στο SIL/SILA, επηρεάζει σε ορισμένες περιπτώσεις τα κίνητρά τους για να συνεχίσουν την καθημερινή τους ζωή και να καταβάλουν

σοβαρές προσπάθειες για την ένταξη. Οι επαγγελματίες υπογράμμισαν επίσης ότι ακόμη και όταν οι ασυνόδετοι ανήλικοι και οι νεαροί ενήλικες δικαιούνται άσυλο, η κατάσταση δεν βελτιώνεται σημαντικά- αντίθετα, είναι απλώς η αρχή ενός ακόμη γύρου διοικητικών διαδικασιών που καταπονούν την υπομονή τους και επηρεάζουν την ευημερία τους.

Σε γενικές γραμμές, τα στοιχεία που προέκυψαν από τις Συζητήσεις σε ομάδες εστίασης με τους επαγγελματίες υποστήριξης αποκάλυψαν ότι οι νέοι σπάνια έχουν θετική αντίληψη για την έκβαση της προσωπικής τους υπόθεσης σε νομικό επίπεδο - για παράδειγμα, μπορεί να πιστεύουν ότι έχουν ελάχιστες πιθανότητες να αποκτήσουν νομικό καθεστώς στην Ελλάδα, και αυτό δημιουργεί έλλειψη ενδιαφέροντος για την ένταξη. Υπό αυτή την έννοια, το νομικό καθεστώς εκλαμβάνεται ως εμπόδιο στο έργο των λειτουργών υποστήριξης SIL να βοηθήσουν τους νέους να αυτονομηθούν και να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Η κατάσταση αυτή απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, όπως η ανάγκη διασφάλισης της σταθερότητας του νομικού καθεστώτος των ασυνόδετων ανηλίκων. Αυτό αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για κάθε ουσιαστική προσπάθεια προς την ένταξή τους.

4.3 Ένταξη και κοινωνική συνοχή

Η μελέτη της κοινωνικής συνοχής πρέπει να είναι αμφίπλευρη, διερευνώντας τον βαθμό αποδοχής της μετανάστευσης από την κοινωνία και από τις δύο πλευρές - τις στάσεις των μεταναστών και των προσφύγων σε σύγκριση με εκείνες των γηγενών. Έρευνες έχουν δείξει ότι θετικοί δείκτες κοινωνικής συνοχής είναι ο βαθμός στον οποίο οι μετανάστες και οι πρόσφυγες αισθάνονται ενσωματωμένοι, έχουν την αίσθηση του ανήκει και βιώνουν τη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή τους ως πολίτες (Hadjiyani, 2010).

4.3.1 Η πρόσβαση και η ποιότητα των υπηρεσιών

Σε γενικές γραμμές, αναφέρονται δυσκολίες από τους ασυνόδετους ανηλίκους και τους νέους ενήλικες σε σχέση με την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες για την έκδοση σημαντικών εγγράφων, όπως ο αριθμός κοινωνικής ασφάλισης (ΑΜΚΑ και ΡΑΑΥΡΑ) και ο αριθμός φορολογικού μητρώου (ΑΦΜ). Η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας αναφέρθηκε ως εξίσου προβληματική. Οι συμμετέχοντες μοιράστηκαν ότι δεν έλαβαν ποιοτική υγειονομική περίθαλψη κάθε φορά που πήγαιναν σε δημόσια νοσοκομεία και ότι είχαν βιώσει εχθρικές συμπεριφορές λόγω της φυλής και της εθνικότητάς τους. Οι διακρίσεις τους ανησυχούσαν επίσης όταν έπρεπε να προσφύγουν σε κοινωνικές υπηρεσίες για γραφειοκρατικές διαδικασίες και να αποκτήσουν έγγραφα. Αναφέρθηκαν επίσης στην αδιάφορη συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων όταν επρόκειτο να τους εξυπηρετήσουν.

Παρόλο που τα προαναφερθέντα εμπόδια αποτελούσαν πάντα μια πρόκληση για τους ασυνόδετους ανηλίκους και τους νέους ενήλικες, οι περαιτέρω περιορισμοί ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19 προκάλεσαν σοβαρές καθυστερήσεις στην πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και ασύλου, σε σχολεία και κοινοτικές υπηρεσίες, όπως ψυχαγωγικές, αθλητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, επιδεινώνοντας έτσι την κατάστασή τους.

Τα υποστηρικτικά δίκτυα επισήμαναν τις αλλαγές στην ψυχική κατάσταση των ασυνόδετων ανηλίκων, εξέφρασαν την ανησυχία τους ότι είχαν λιγότερες ευκαιρίες να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες και τόνισαν την εκτεταμένη αδράνειά τους, ιδίως κατά τους μήνες που τα σχολεία ήταν κλειστά λόγω λουκέτων. Οι σπουδές μέσω διαδικτυακών μαθημάτων αποτελούσαν μια επιπλέον πρόκληση για τους νέους, οι

οποίοι δεν είχαν πάντα πρόσβαση σε εξοπλισμό για την παρακολούθηση μαθημάτων ή βρέθηκαν να αντιμετωπίζουν διαρκώς προβλήματα που προέκυπταν από τη δύσκολη μετάβαση στην εικονική ζωή. Αντιθέτως, μόλις οι δραστηριότητες επανήλθαν, τα παιδιά που αθλούνταν τόνισαν τη μεγάλη σημασία του στην καθημερινότητά τους (ΜΕΤΑΔραση, 2022).

4.3.2 Δίκτυα φροντίδας/οικογενειακή δυναμική

Σε έρευνα της ΜΕΤΑΔρασης (2022) ζητήθηκε από τους νεαρούς συμμετέχοντες να σκεφτούν τα πιο σημαντικά δίκτυα φροντίδας στη ζωή τους και να τα σχεδιάσουν σε ένα χαρτί. Τόσο τα κορίτσια όσο και τα αγόρια τόνισαν τον ζωτικό ρόλο της οικογένειας και των συγγενών τους στη ζωή τους. Υπογράμμισαν την ανάγκη να διατηρούν σχέσεις με τις οικογένειές τους και ορισμένοι μοιράστηκαν ότι η οικογένειά τους αποτελεί σημαντικό στήριγμα γι' αυτούς. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι νέοι απέφυγαν να δώσουν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις σχέσεις τους με τις γονείς.

Από μια διαφορετική οπτική γωνία, οι εργαζόμενοι στην υποστήριξη του SIL τόνισαν τον αντίκτυπο που είχε η οικογένεια καταγωγής στις προσδοκίες των ασυνόδετων ανηλίκων. Μόλις βρεθούν στην Ελλάδα, πολλά παιδιά θέλουν να εργαστούν και να στείλουν χρήματα στην πατρίδα τους, δίνοντας προτεραιότητα σε αυτό αντί να εργαστούν για μια πορεία ένταξης. Ανέφεραν ότι αυτά τα παιδιά και οι νέοι συχνά απογοητεύονται όταν συνειδητοποιούν ότι υπάρχουν πολλά βήματα που πρέπει να κάνουν πριν μπορέσουν πραγματικά να βρουν δουλειά στην Ελλάδα, όπως οι νομικές διαδικασίες και οι διαδικασίες για την ιθαγένεια, η εκμάθηση της γλώσσας, η εκπαίδευση ή η επαγγελματική κατάρτιση.

Κάποιοι συμβιβάζονται με αυτή τη διαπίστωση και προσπαθούν να ακολουθήσουν το προτεινόμενο σχέδιο, ενώ άλλοι προσπαθούν να βρουν εναλλακτικές λύσεις, όπως η ενασχόληση με τυπικές/άτυπες θέσεις εργασίας μέσω των επαφών που έχουν με άτομα της ίδιας εθνικότητας. Οι ασυνόδετοι ανήλικοι και οι νέοι ενήλικες αντιλαμβάνονται επίσης τους φίλους και τις οικογένειές τους στην πατρίδα τους ως σημαντικό δίκτυο φροντίδας στη ζωή τους και εκτιμούν τις σχέσεις τους με τους εργαζόμενους υποστήριξης και το λοιπό προσωπικό της ΜΕΤΑΔρασης, από τους οποίους λαμβάνουν υποστήριξη και καθοδήγηση. Οι περισσότεροι από αυτούς συμπεριέλαβαν τους εργαζόμενους υποστήριξης και τους φροντιστές ως «σημαντικές φιγούρες» στη ζωή τους (ΜΕΤΑΔραση, 2022).

Κεφάλαιο 5^ο: Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία της έρευνας αποτελεί την διαδικασία, η οποία καθορίζει και αξιολογεί τις μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν στην εμπειρική μελέτη του ερευνητικού αντικειμένου, με σκοπό την συγκέντρωση πληροφοριών που θα οδηγήσουν στα συμπεράσματα. Για την εκπλήρωση της συγκεκριμένης έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση με την χρήση συνεντεύξεων, οι συνεντεύξεις αυτές ήταν ημι-δομημένου χαρακτήρα και υπήρχε η δυνατότητα παρέκκλισης από το ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε για τους σκοπούς της έρευνας.

5.1 Ερευνητική μεθοδολογία

5.1.1 Η ποιοτική έρευνα

Η ποιοτική έρευνα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως πολυμεθοδική και περιλαμβάνει μια ερμηνευτική-νατουραλιστική προσέγγιση του αντικειμένου της. Αυτό σημαίνει ότι οι ποιοτικοί ερευνητές μελετούν τα πράγματα στο φυσικό τους περιβάλλον,

προσπαθώντας να κατανοήσουν ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα με βάση τις έννοιες που τους δίνουν οι άνθρωποι. Η ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει τη μελετημένη χρήση και συλλογή ποικίλων εμπειρικών υλικών - μελέτη περίπτωσης, προσωπική εμπειρία, ενδοσκόπηση, ιστορία ζωής, συνέντευξη, παρατήρηση, ιστορικά, αλληλεπιδραστικά και οπτικά κείμενα - που περιγράφουν συνήθειες και προβληματικές στιγμές και νοήματα στη ζωή των ατόμων. Η ποιοτική έρευνα αφορά την ερμηνεία (Denzin & Lincoln, 2003), ή Verstehen [κατανόηση] (Frankfort-Nachmias & Nachmias, 1996). Είναι πολυμεθοδική, που σημαίνει ότι περιλαμβάνει τη συλλογή και τη χρήση ποικίλων εμπειρικών υλικών (Silverman, 2013) και προσεγγίσεων (Flick, 2007). Επικεντρώνεται όχι μόνο στην αντικειμενική φύση της συμπεριφοράς, αλλά και στις υποκειμενικές σημασίες της, στις αφηγήσεις των ίδιων των ατόμων για τις στάσεις, τα κίνητρα, τη συμπεριφορά τους (Creswell, 2014), τα γεγονότα και τις καταστάσεις (Bryman, 1989) - τι λένε και τι κάνουν οι άνθρωποι σε συγκεκριμένους χώρους και θεσμούς (Goodwin & Horowitz, 2002) σε κοινωνικά και χρονικά πλαίσια (Morrill & Fine, 1997). Για το λόγο αυτό, ακολουθώντας τον Weber (1978), μπορεί να περιγραφεί ως ερμηνευτική επιστήμη (McIntyre, 2005).

Άλλοι επίσης διακρίνουν την ποιοτική έρευνα υποστηρίζοντας ότι συλλέγει δεδομένα χρησιμοποιώντας μια νατουραλιστική προσέγγιση (Denzin & Lincoln, 2003; Creswell 2009), εστιάζοντας στο νόημα που αποδίδουν οι δρώντες στις πράξεις τους. Ο Flick (2007), επ' αφορμή του κειμένου των Denzin και Lincoln (2003), αναφέρει την ανάλυση συνομιλίας ως παράδειγμα ποιοτικής έρευνας που δεν ασχολείται με τα νοήματα που οι άνθρωποι προσδίδουν σε μια κατάσταση, αλλά μάλλον με την τυπική οργάνωση της ομιλίας. Άλλοι πάλι, όπως οι Ragin και Amoroso (2018), σημειώνουν ότι η ποιοτική έρευνα είναι συχνά (ιδίως στην αρχή του έργου) λιγότερο δομημένη από άλλα είδη κοινωνικής έρευνας - ένα χαρακτηριστικό που συνδέεται με την ευελιξία της και που μπορεί να οδηγήσει τόσο σε δυνητικά καλύτερα, αλλά και χειρότερα αποτελέσματα.

5.1.2 Ημι-δομημένη συνέντευξη

Η συνέντευξη είναι ένας από τους πιο συνηθισμένους τρόπους και αναγνωρισμένες μορφές ποιοτικών ερευνητικών μεθόδων. Κατά συνέπεια, οι ερευνητές σε ορισμένες περιπτώσεις συμπεριλαμβάνουν τις ποιοτικές συνεντεύξεις στις μελέτες τους, χωρίς να έχουν σκεφτεί γιατί πρέπει να επιλεγεί, τι περιμένουν να αποκομίσουν ή αν κάποια άλλη μέθοδος θα ήταν καταλληλότερη για να προσφέρει ένα χρήσιμο συμπλήρωμα (Mason, 2002). Σε σχέση με αυτή την παραδοχή, ο Mason (2002) προτείνει ότι ο ερευνητής θα πρέπει να αναρωτηθεί γιατί να χρησιμοποιήσει κάποια από τις μεθόδους και όχι να υποθέσει τη σωστή επιλογή πολύ νωρίς στη διαδικασία. Κατά την άποψή του, ένας αριθμός πιθανών λόγων μπορεί να εξηγήσει γιατί οι ερευνητές επιλέγουν την ποιοτική συνέντευξη ως μέθοδο συλλογής δεδομένων. Πρώτον, η επιλογή της μεθόδου σχετίζεται με την οντολογική θέση ενός ερευνητή. Η θέση ενός ερευνητή εξαρτάται από τη γνώση σχετικά με τη φιλοσοφία της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, συνήθως βασίζεται στην πεποίθηση ότι η γνώση, οι απόψεις, οι αντιλήψεις, οι εμπειρίες και οι αλληλεπιδράσεις είναι σημαντικές ιδιότητες της κοινωνικής πραγματικότητας στην οποία σχεδιάζονται τα ερευνητικά τους ερωτήματα. Η ανθρωπιστική προσέγγιση (Plummer, 2001) θα μπορούσε να είναι μια τέτοια προσέγγιση. Θα μπορούσε επίσης να είναι στη συγκρότηση της γλώσσας ή σε μια διαλεκτική κατασκευή του κοινωνικού ή του εαυτού (Whetherell et al., 2001)

Η ημιδομημένη συνέντευξη είναι μια μέθοδος έρευνας που χρησιμοποιείται συνήθως στις κοινωνικές επιστήμες. Οι Hyman et al. (1954) περιγράφουν τη συνέντευξη ως μια

μέθοδο έρευνας που είναι καθολική στις κοινωνικές επιστήμες. Οι Magaldi και Berler (2020) ορίζουν την ημιδομημένη συνέντευξη ως διερευνητική συνέντευξη. Εξηγούν περαιτέρω ότι η ημιδομημένη συνέντευξη βασίζεται γενικά σε έναν οδηγό και ότι συνήθως επικεντρώνεται στο κύριο θέμα που παρέχει ένα γενικό μοτίβο. Επιπλέον, οι Magaldi και Berler (2020) υποστηρίζουν ότι η ημιδομημένη συνέντευξη, παρά τις θεματικές τροχιές που παρέχονται πριν από τη συνέντευξη, επιτρέπει στον ερευνητή να εμβαθύνει.

Η ημιδομημένη συνέντευξη έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως στις κοινωνικές επιστήμες. Η προϋπόθεση είναι ότι είναι αλληλένδετη με την προσδοκία ότι οι απόψεις των ερωτώμενων είναι πιθανότερο να εκφραστούν σε μια λογικά ανοιχτά σχεδιασμένη κατάσταση παρά σε έναν τυποποιημένο τύπο συζήτησης, όπως στα ερωτηματολόγια (Flick, 2002). Ενώ η δομημένη συνέντευξη έχει ένα τυποποιημένο, περιορισμένο σύνολο ερωτήσεων, η ημιδομημένη συνέντευξη από την άλλη πλευρά είναι ευέλικτη, επιτρέποντας την υποβολή νέων ερωτήσεων κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ως συνέπεια των όσων έχουν πει οι ερωτώμενοι. Στην ημιδομημένη συνέντευξη, ο ερευνητής έχει γενικά ένα πλαίσιο θεμάτων προς διερεύνηση. Οι Rubin και Rubin (2005) προτείνουν ότι οι καλές συνεντεύξεις αποτελούνται συνήθως από μια ισορροπία μεταξύ κύριων ερωτήσεων, επακόλουθων ερωτήσεων και διερευνητικών ερωτήσεων. Ωστόσο, ένα συγκεκριμένο θέμα ή θέματα που ο ερευνητής θέλει να διερευνήσει κατά τη διάρκεια της συνέντευξης θα πρέπει να είναι καλά προετοιμασμένα εκ των προτέρων. Πολλοί ερευνητές προτείνουν ότι είναι γενικά ωφέλιμο για τους ερευνητές να έχουν προετοιμάσει έναν οδηγό συνέντευξης, ο οποίος είναι ένα είδος άτυπης ομαδοποίησης θεμάτων και ερωτήσεων που ο ερευνητής θα θέσει με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικούς συμμετέχοντες (Lindlof & Taylor, 2002). Ο οδηγός δίνει τη δυνατότητα στους ερευνητές να επικεντρωθούν στα τρέχοντα θέματα χωρίς να τους περιορίζει σε μια συγκεκριμένη μορφή. Αυτή η ελευθερία θα μπορούσε να βοηθήσει τους ερευνητές να προσαρμόσουν τις ερωτήσεις τους στο πλαίσιο ή την κατάσταση της συνέντευξης και στα άτομα που παίρνουν συνέντευξη (Lindlof & Taylor, 2002).

5.1.3 Θεματική ανάλυση

Η θεματική ανάλυση είναι μια μέθοδος ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων που συνεπάγεται την αναζήτηση σε ένα σύνολο δεδομένων για τον εντοπισμό, την ανάλυση και την αναφορά επαναλαμβανόμενων μοτίβων (Braun & Clarke, 2006). Είναι μια μέθοδος περιγραφής δεδομένων, αλλά περιλαμβάνει επίσης ερμηνεία στις διαδικασίες επιλογής κωδικών και κατασκευής θεμάτων. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της θεματικής ανάλυσης είναι η ευελιξία της να χρησιμοποιείται σε ένα ευρύ φάσμα θεωρητικών και επιστημολογικών πλαισίων και να εφαρμόζεται σε ένα ευρύ φάσμα ερωτημάτων μελέτης, σχεδίων και μεγεθών δείγματος. Ενώ ορισμένοι μελετητές έχουν περιγράψει τη θεματική ανάλυση ως εμπίπτουσα στη σφαίρα της εθνογραφίας (Aronson, 1995) ή ως ιδιαίτερα κατάλληλη για τη φαινομενολογία (Joffe, 2011), οι Braun και Clarke (2006) υποστηρίζουν ότι η θεματική ανάλυση μπορεί να σταθεί μόνη της ως αναλυτική μέθοδος και να θεωρηθεί θεμελιώδης για άλλες μεθόδους ποιοτικής έρευνας.

Πράγματι, οι αρχές της θεματικής ανάλυσης σχετικά με τον τρόπο κωδικοποίησης των δεδομένων, την αναζήτηση και την εξειδίκευση των θεμάτων και την αναφορά των ευρημάτων είναι εφαρμόσιμες σε αρκετές άλλες ποιοτικές μεθόδους, όπως η θεμελιωμένη θεωρία (Watling and Lingard, 2012) και η ανάλυση λόγου (Taylor et al., 2012). Λόγω αυτής της ευελιξίας, οι Braun και Clarke (2006) αναφέρονται στη θεματική ανάλυση ως μέθοδο, σε αντίθεση με μια πιο αυστηρά καθορισμένη μεθοδολογία. Η θεματική ανάλυση δεν δεσμεύεται από έναν συγκεκριμένο

παραδειγματικό προσανατολισμό- αντίθετα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο μετα-θετικιστικών, κονστρουκτιβιστικών ή κριτικά ρεαλιστικών ερευνητικών προσεγγίσεων (Braun και Clarke 2006). Η χρήση της θεματικής ανάλυσης σε διαφορετικά ερευνητικά παραδείγματα συνεπάγεται την αξιοποίηση αυτής της μεθόδου για διαφορετικούς σκοπούς και αποτελέσματα. Οι μετα-θετικιστές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη θεματική ανάλυση για να εστιάσουν στα νοήματα και τις εμπειρίες των ατόμων για να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με την εξωτερική πραγματικότητα, υποστηρίζοντας έτσι την ανάπτυξη εικαστικής γνώσης για την πραγματικότητα.

Σε πολλούς ερμηνευτικούς προσανατολισμούς (π.χ. κονστρουκτιβισμός), η θεματική ανάλυση μπορεί να δώσει έμφαση στα κοινωνικά, πολιτισμικά και δομικά πλαίσια που επηρεάζουν τις ατομικές εμπειρίες, επιτρέποντας την ανάπτυξη γνώσεων που κατασκευάζονται μέσω των αλληλεπιδράσεων μεταξύ του ερευνητή και των συμμετεχόντων στην έρευνα, αποκαλύπτοντας τα νοήματα που κατασκευάζονται κοινωνικά (Braun & Clarke, 2006). Ο Joffe (2011) υποστηρίζει ότι η θεματική ανάλυση είναι ιδιαίτερα κατάλληλη για τον κονστρουκτιβισμό επειδή, μέσω της διαδικασίας ανάλυσης ενός ευρέος φάσματος δεδομένων, μπορεί να καταδείξει πώς αναπτύσσεται μια συγκεκριμένη κοινωνική κατασκευή. Με αυτούς τους τρόπους, οι κονστρουκτιβιστικές θεματικές αναλύσεις θα αναζητήσουν πιο λανθάνουσες, βαθύτερες θεματικές μέσα στα δεδομένα. Τέλος, ο κριτικός ρεαλισμός αναγνωρίζει τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις που εδράζονται σε μια υλική πραγματικότητα, αλλά επιδιώκει να διερευνήσει τις κοινωνικές σημασίες και επιπτώσεις πίσω από το θέμα που μας ενδιαφέρει (Joffe 2011; Clarke & Braun, 2017). Μέσα σε ένα πλαίσιο κριτικού ρεαλισμού, η θεματική ανάλυση μπορεί να επιτρέψει στους ερευνητές να μελετήσουν τις σχέσεις εξουσίας που ενημερώνουν την πραγματικότητα και να συμμετάσχουν σε χειραφετητικές έρευνες που εκτιμούν τις φωνές των καταπιεσμένων πληθυσμών.

5.2 Συμμετέχοντες

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν τρία άτομα, οι δύο εκ των συμμετεχόντων ήταν άντρες ηλικιών 28 και 45 και η μια γυναίκα ηλικίας 30 ετών. Το δείγμα αν και μικρό επιλέχθηκε πληρώντας πολύ συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία τέθηκαν από το ερευνητικό αντικείμενο και το προσδοκώμενο ερευνητικό περιεχόμενο. Για τον σκοπό της εκπλήρωσης της έρευνας και συναρτήσει του αντικειμένου επιλέχθηκαν άτομα τα οποία έχουν εργαστεί με ασυνόδευτους/τες ανήλικους/ες. Συγκεκριμένα ο 45χρονος άντρας (εφεξής Συνεντευξιαζόμενος Α') εργάζεται ως κοινωνικός λειτουργός σε ΜΚΟ που δραστηριοποιείται με ασυνόδευτους ανήλικους, η 30χρονη συμμετέχουσα (εφεξής Συνεντευξιαζόμενη Β') εργάζεται σε μια δομή που περιθάλπει αποκλειστικά ασυνόδευτα κορίτσια ως ψυχολόγος. Ο τελευταίος συμμετέχων στην έρευνα ηλικίας 28 (εφεξής Συνεντευξιαζόμενος Γ') είναι εκπαιδευτικός-φιλόλογος και σε ασφαλείς ζώνες εντός των camp.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές πως τα άτομα που επιλέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα είναι άτομα με εργασιακή εμπειρία και βιώματα συγγενικά με το ερευνητικό αντικείμενο. Η άποψη και οι στάσεις των συγκεκριμένων επαγγελματιών αναμένεται να αναδείξει τις ουσιώδεις διαστάσεις του ερευνητικού αντικειμένου και να προσφέρει προνομιακή θέαση επί των ζητημάτων και των προβλημάτων γύρω από βασικές πτυχές της ζωής των ασυνόδευτων ανήλικων στην χώρα μας. Η εύρεση του δείγματος έγινε μέσα από τον ίδιο των εργασιακό βίο της υποφαινόμενης, καθότι έχει εργασιακή εμπειρία σε δομές φιλοξενίας και ΜΚΟ. Οπότε τα άτομα επιλέχθηκαν μέσα από προσωπικές γνωριμίες και συστάσεις εντός του εργασιακού περιβάλλοντος.

5.3 Ηθικά και δεοντολογικά ζητήματα

Στην παρούσα έρευνα οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για το γενικό πλαίσιο και τους σκοπούς της, καθώς και για τη διαδικασία της συνέντευξης. Τα τρία άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα έθεσαν ως όρο συμμετοχής, την διατήρηση της ανωνυμίας τους, καθώς και την μη δημοσιοποίηση στοιχείων για τις δομές και ΜΚΟ που εργάζονται. Οι πληροφορίες που θα συγκεντρωθούν θα είναι εμπιστευτικές και τα δεδομένα θα είναι διαθέσιμα μόνο στον ερευνητή. Η ερευνητική διαδικασία δεν ενέχει κινδύνους για τους συμμετέχοντες.

5.4 Συλλογή των δεδομένων

Η διαδικασία της συλλογής των δεδομένων έλαβε χώρα μέσα από τηλεφωνικές συνεντεύξεις, αφότου προηγήθηκε συνεννόηση μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν μεταξύ του διαστήματος Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου του έτους 2022. Η διάρκεια του κυμάνθηκε από 16-29 λεπτά ηχογραφήθηκαν, απομαγνητοφωνήθηκαν και μετεγγραφήκαν σε κείμενο λέξη προς λέξη (Βλ. Παράρτημα).

5.5 Ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας διαμορφώθηκε μέσα από τα περιεχόμενα που ανέκυσαν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση του ζητήματος και δομήθηκε πάνω σε έξι θεματικούς άξονες:

1. Δημογραφικά (Ερωτήσεις 1-6)
2. Νομοθετικό πλαίσιο (Ερωτήσεις 7-8)
3. Συνθήκες διαβίωσης (Ερώτηση 9)
4. Ψυχολογική κατάσταση και στήριξη των ανηλίκων (Ερωτήσεις 10-11)
5. Πρόσβαση σε εκπαίδευση και υγεία (Ερώτηση 12)
6. Ενσωμάτωση (Ερώτηση 13)

Ολόκληρο το ερωτηματολόγιο συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα.

Κεφάλαιο 6^ο: Αποτελέσματα

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την εφαρμογή της θεματικής ανάλυσης στις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Πίνακας 3: Δημογραφικά

Δημογραφικά				
		Συνεντευξιαζόμενος Α	Συνεντευξιαζόμενη Β	Συνεντευξιαζόμενος Γ
Ερωτήσεις	Φύλο	Άνδρας	Γυναίκα	Άνδρας
	Ηλικία	45 ετών	30 ετών	28
	Επαγγελματική ιδιότητα	Κοινωνικός λειτουργός	Ψυχολόγος	Εκπαιδευτικός-φιλολόγος
	Δομή εργασίας	ΜΚΟ διαμερίσματα υποστηριζόμενης ανεξάρτητης διαβίωσης	Δομή φιλοξενίας ανηλίκων κοριτσιών	Ασφαλείς ζώνες εντός camp
	Έτη εργασίας	4,5 χρόνια	2 χρόνια	2 χρόνια

	Αριθμός ατόμων που εργάζονται	8 άτομα μόνιμο προσωπικό	18 άτομα	10-20 άτομα
--	--------------------------------------	--------------------------	----------	-------------

Όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, στην έρευνα συμμετείχαν τρεις διαφορετικοί άνθρωποι, δύο άνδρες και μια γυναίκα ηλικιών 45, 30 και 28, που εργάζονται σε δομές φιλοξενίας με ανήλικα άτομα. Ως προς την επαγγελματική τους ιδιότητα, ο 45χρονος άνδρας είναι κοινωνικός λειτουργός που εργάζεται σε μια ΜΚΟ που σύμφωνα με τον ίδιο δραστηριοποιείται χρόνια στην χώρα και περιθάλπει ασυνόδευτους ανήλικους, σε διαμερίσματα υποστηριζόμενης ανεξάρτητης διαβίωσης (SIL) και εργάζεται για την συγκεκριμένη ΜΚΟ εδώ και 4,5 χρόνια. Σύμφωνα με τον ίδιο το προσωπικό που εργάζεται μόνιμα στην ΜΚΟ είναι 8 άτομα. Η συμμετέχουσα στην έρευνα είναι 30 ετών και έχει την επαγγελματική ιδιότητα της ψυχολόγου. Εργάζεται σε μια δομή φιλοξενίας που ειδικεύεται στην φροντίδα ανήλικων κοριτσιών εδώ και 2 χρόνια. Μαζί με την συνεντευξιαζόμενη εργάζονται άλλα 18 άτομα. Ο τελευταίος συνεντευξιαζόμενος είναι ο πιο νέος (28 ετών) και είναι εκπαιδευτικός-φιλόλογος, ο οποίος εργάζεται στις ασφαλείς ζώνες των camp υποδοχής, σύμφωνα με τον ίδιο έχει εργαστεί σε πολλά διαφορετικά camp τόσο σε νησιά όσο και στην ενδοχώρα (Αθήνα-Εύβοια). Ο ίδιος εργάζεται με ανήλικους εδώ και 2 χρόνια και αναφέρει πως έχει αλλάξει πολλές θέσεις. Ο αριθμός των συναδέλφων του ποίκιλε ανάμεσα στα 10 με 20 άτομα, ανάλογα με το camp.

Πίνακας 4: Νομοθετικό πλαίσιο και εφαρμογή

Νομοθετικό πλαίσιο και εφαρμογή				
		Συνεντευξιαζόμενος Α	Συνεντευξιαζόμενη Β	Συνεντευξιαζόμενος Γ
Ερωτήσεις	Γνωρίζετε το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει στη χώρα μας και στην ΕΕ;	«Έχω μια καλή εικόνα» «...τα πράγματα αλλάζουν και εξελίσσονται συνεχώς, οπότε κάπου χάνεται η μπάλα, αλλά γενικά το πλαίσιο το γνωρίζω»	«...σίγουρα γνωρίζω τα βασικά... συμβουλευόμαι άλλες ειδικότητες που εργάζονται στη δομή όπως οι δικηγόροι και οι κοινωνικοί λειτουργοί» «...θεωρώ πως το πλαίσιο έχει αρκετά προβλήματα.»	«...ότι έχω αρκετά καλή εποπτεία του τι συμβαίνει σχετικά με τα νομοθετικά» «...με ενδιαφέρει να γνωρίζω οπότε διαβάζω και ενημερώνομαι για τα σχετικά»
	Θεωρείτε ότι το πλαίσιο εφαρμόζεται;	«...δεν μπορώ να σας απαντήσω με σιγουριά για την ολότητα της χώρας»	«...τυπικά το πλαίσιο εφαρμόζεται, αν και η εφαρμογή αυτή έχει τα συνήθη προβλήματα που έχει οποιοδήποτε πλαίσιο στην χώρα»	«...θα έλεγα ότι σε γενικές γραμμές εφαρμόζονται, αλλά σίγουρα έχω δει και περιπτώσεις που κάτι τέτοιο δεν έχει γίνει» «...το νομοθετικό πλαίσιο δεν καλύπτει

			<p>«το ζήτημα είναι ... το κατά πόσο βοηθά όντως και μεριμνά για τους ανήλικους και ιδίως για τους πρόσφυγές και ακόμα πιο ειδικά για τα κορίτσια»</p> <p>«...η δουλειά μας δεν περιορίζεται στο πλαίσιο»</p>	τα ζητήματα που υπάρχουν...»
--	--	--	---	------------------------------

Οι ερωτήσεις που παρουσιάζονται στον παραπάνω πίνακα αφορούν το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τους ασυνόδευτους ανήλικους που εφαρμόζεται στην χώρα μας, δηλαδή το κατά πόσο είναι ενημερωμένοι για αυτό αλλά και για το αν κρίνουν πως το πλαίσιο εφαρμόζεται σωστά. Στην πρώτη ερώτηση που αφορούσε την γνώση του πλαισίου, από τις απαντήσεις που δόθηκαν φαίνεται πως όλοι ήταν ενήμεροι για το πλαίσιο, με διαβαθμίσεις ως προς την γνώση. Όπως σημειώθηκε τα νομικά πράγματα αλλάζουν, όποτε το να διατηρήσει κανείς μια πλήρη εποπτεία είναι δύσκολο, αλλά όπως αναφέρει η συνεντευξιαζόμενη Β', μπορεί κανείς να ανατρέξει σε ειδικούς (δικηγόροι κ.λπ.). Στην δεύτερη ερώτηση που αφορούσε την εφαρμογή του πλαισίου, οι απαντήσεις παρουσίασαν μεγαλύτερη ποικιλία στις απαντήσεις. Ο συνεντευξιαζόμενος Α', απάντησε πως δεν μπορεί να μιλήσει με σιγουριά για την εφαρμογή του πλαισίου, η συνεντευξιαζόμενη Β', θεωρεί πως «τυπικά» το πλαίσιο εφαρμόζεται αλλά το πρόβλημα δεν εντοπίζεται στην καθαυτό εφαρμογή, αλλά στο περιεχόμενο του πλαισίου. Σύμφωνα με την ίδια η εργασία, που καλούνται να επιτελέσουν, δεν «περιορίζεται στο πλαίσιο». Παρόμοια άποψη εμφανίζει και ο συνεντευξιαζόμενος Γ', που θεωρεί πως το νομοθετικό πλαίσιο δεν «καλύπτει τα ζητήματα που υπάρχουν».

Πίνακας 5: Συνθήκες διαβίωσης ανηλίκων

Συνθήκες διαβίωσης ανηλίκων				
		Συνεντευξιαζόμενος Α	Συνεντευξιαζόμενη Β	Συνεντευξιαζόμενος Γ
Ερωτήσεις	<p>Πως είναι οι συνθήκες διαβίωσης και διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων στη δομή που εργάζεστε;</p>	<p>«...προσπαθούμε για το καλύτερο δυνατό»</p> <p>«Είμαστε τυχεροί ...διαχειριζόμαστε κάποια... SIL...»</p> <p>«...τα παιδιά είναι σε μεγαλύτερη ηλικία... μένουν λίγα μαζί ανά σπίτι, έχουν μια σταθερότητα και μια οικειότητα»</p>	<p>«Δύσκολες, χωρίς αυτό να συνεπάγεται πως πρόκειται για κάτι εντελώς απάνθρωπο»</p> <p>«Υπάρχει μια μέριμνα σχετικά με τα βασικά, αλλά αυτή η κατάσταση είναι διαρκώς μεταβαλλόμενη προς το χειρότερο θα έλεγα, κάτι που κατά την γνώμη μου σχετίζεται με την χρηματοδότηση κ.λπ.»</p>	<p>«στη δομή που εργάζομαι δεν είναι το κατάλληλο περιβάλλον για ένα παιδί, που δεν έχει οικογένεια και οικείους»</p> <p>«...οι συνθήκες είναι δύσκολες... κινδύνους που προκύπτουν από τη συμβίωση»</p> <p>«Θεωρείται προσωρινή λύση, αλλά σε περιπτώσεις καταλήγει να γίνεται μακροπρόθεσμη.»</p>

		«...χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν χίλια δύο προβλήματα, από συμβίωσης μέχρι μπλεξίματα με τις αρχές»	«Σίγουρα υπάρχουν κάποιες βασικές παροχές... ιδιωτικότητα...προσωπικό χώρο...δεν καλύπτεται επαρκώς στις δομές»	
--	--	--	---	--

Η ερώτηση του Πίνακα 3 αφορά τις συνθήκες διαβίωσης των ανηλίκων με τους οποίους εργάζονται οι τρεις συμμετέχοντες, οι οπτικές επί του ζητήματος είναι διαφορετικές σε επιμέρους ζητήματα καθότι δουλεύουν σε διαφορετικές δομές και έχουν διαφορετικές ειδικότητες. Θα μπορούσε να ειπωθεί όμως ότι υπάρχει μια σύγκλιση ως προς τις δυσκολίες που βρίσκονται αντιμέτωπα τα παιδιά. Ο πρώτος συνεντευξιαζόμενος δουλεύει σε μια ΜΚΟ που διαχειρίζεται κάποια SIL, γενικότερα όπως κατέστη σαφές και από την βιβλιογραφική ανασκόπηση τα SIL είναι η καλύτερη δυνατή περίπτωση για τα παιδιά και κυρίως για τους εφήβους, γεγονός που συμβαδίζει με τα λεγόμενα του. Ο ίδιος επισημαίνει ορισμένα θέματα συμβίωσης αλλά φαίνεται πως αυτά αναφέρονται συμπληρωματικά. Στον αντίποδα η δεύτερη συνεντευξιαζόμενη, ξεκινά σημειώνοντας τις δυσκολίες, τις ελλείψεις στην χρηματοδότηση των δομών και ότι οι συνθήκες δυσχεραίνουν προοδευτικά. Θεωρεί πως υπάρχουν κάποιες βασικές εξασφαλισμένες παροχές αλλά θέματα όπως η ιδιωτικότητα κ.λπ. είναι αδύνατο να καλυφθούν στις δομές. Στο ίδιο κλίμα ήταν και οι απαντήσεις του τρίτου συμμετέχοντα, ο οποίος σημειώνει πως παρότι τα camps και οι ασφαλείς ζώνες αποτελούσαν προσωρινή λύση, έχουν μονιμοποιηθεί σαν τρόπος διαχείρισης.

Πίνακας 6: Ψυχολογική κατάσταση και υποστήριξη

Ψυχολογική κατάσταση και υποστήριξη				
		Συνεντευξιαζόμενος Α	Συνεντευξιαζόμενη Β	Συνεντευξιαζόμενος Γ
Ερωτήσεις	Ποια είναι η ψυχολογική κατάσταση των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισέρχονται στη δομή που εργάζεστε;	«Είναι δύσκολα..., είναι τρομαγμένα» «Νομίζω πως τα παιδιά αυτά είναι βαθιά αποδιοργανωμένα και ταυτόχρονα διατηρούν μια επαφή με την πιο σκληρή ίσως πραγματικότητα» «...αναγκάζονται να είναι σε μια θέση που δεν θα έπρεπε, οι περισσότεροι/ες τα καταφέρνουν αλλά με τεράστιο	«...αντιμετωπίζουν θέματα όπως αγχώδεις διαταραχές, δυσκολία στις ομαδικές δραστηριότητες και μετατραυματικό στρες...» «...Ούτε λίγο, ούτε πολύ, σχεδόν όλοι μας έχουμε και ρόλους φροντιστή για τα κορίτσια... σε περιπτώσεις που θα χρειαστούν συνοδεία σε κάτι, μια επίσκεψη σε έναν γιατρό ή νοσοκομείο ή οτιδήποτε, είμαστε όλες standby»	«Ένα παιδί δεν μπορεί να νιώσει ασφάλεια σε τέτοιους όρους, πόσο μάλλον να μεγαλώσει και να αναπτυχθεί»

		<p>κόστος για τους ίδιους/ες»</p> <p>«Θεωρώ πως μακροπρόθεσμα αυτή η μάλλον έλλειψη ως προς τα ομαλά εφηβικά βιώματα, θα σημαδέψει αυτά τα παιδιά που ήδη έχουν στερηθεί πολλά»</p>		
	<p>Παρέχεται ψυχολογική υποστήριξη;</p>	<p>«...τα περισσότερα από αυτά, χρειάζονται ψυχολογική υποστήριξη, την οποία εγώ και οι συνάδελφοι προσπαθούμε να την παρέχουμε όσο γίνεται καλύτερα, αν και η χρηματοδότηση και η κατάσταση είναι αρκετά δύσκολη για να κάνεις πολλά πράγματα»</p>	<p>«...πραγματοποιούνται συναντήσεις με τα παιδιά και ενίοτε ομαδικές συναντήσεις»</p> <p>«η ειδίκευση μου είναι ψυχαναλυτική...δεν υπάρχει ο χώρος και ο χρόνος για τέτοιου είδους προσεγγίσεις...συνεισφέρω σε ένα αρκετά περιοριστικό πλαίσιο...»</p> <p>«η υποστήριξη που προσφέρω προσανατολίζεται στο να κάνω πιο ομαλή την συμβίωση μεταξύ των κοριτσιών και όπου μπορώ να παρέμβω σε θέματα πιο ειδικά»</p> <p>«Αν κάποιο κορίτσι έχει κάτι το οποίο είναι πιο «βαρύ», θα επικεντρωθώ σε αυτό, αν παρουσιάζει έντονη συμπτωματολογία ή αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, σε τέτοιες περιπτώσεις η παρέμβαση μου θα είναι πιο επισταμένη»</p> <p>«κοιτάζτε υπάρχουν σίγουρα διαβαθμίσεις όσον</p>	<p>«...εμένα η θέση μου δεν είναι ακριβώς τέτοια όπως καταλαβαίνετε, αλλά θεωρώ πως είναι αναπόφευκτό ακόμα και για μας τους εκπαιδευτικούς»</p> <p>«...αλλά είναι άλλες κινήσεις κατά την γνώμη μου που πρέπει να γίνουν συνδυαστικά και συμπληρωματικά και αναφέρομαι σε κρατικό επίπεδο»</p>

			αφορά τα κορίτσια και τα τυπικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε ψυχοπαθολογίας, αλλά στην πραγματικότητα θεωρώ πως όλες χρειάζονται αυτό το εξατομικευμένο πλαίσιο»	
--	--	--	---	--

Ο Πίνακας 4 αφορά κυρίως την ψυχική διάσταση της ζωής ασυνόδευτων ανηλίκων και τις παρεμβάσεις που ακολουθούν οι συνεντευξιαζόμενοι στο πλαίσιο της δουλειάς τους. Σε αυτές τις ερωτήσεις, μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις που δόθηκαν από την δεύτερη συμμετέχουσα, η οποία ως ψυχολόγος ανέπτυξε περισσότερο το ζήτημα. Μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν, οριοθετείτε ένα σαφές πλαίσιο, που παρουσιάζει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι σε ψυχικό επίπεδο. Σε αυτές τις ερωτήσεις υπήρξε η μεγαλύτερη σύμπτωση μεταξύ των απαντήσεων. Ο πρώτος συνεντευξιαζόμενος διατύπωσε, επικέντρωσε στην δυσκολία που αναπτύσσεται στην ζωή των ασυνόδευτων εφήβων, υπό το κράτος της αναγκαιότητας δεδομένων των συνθηκών. Συγκεκριμένα, φαίνεται να πιστεύει πως οι έφηβοι βρίσκονται παγιδευμένοι ανάμεσα σε μια κατάσταση ωριμότητας και πλήρους διαύγειας για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ενώ από την άλλη υπάρχει ένα υπέδαφος φόβου και ανασφάλειας. Επίσης σημείωσε πως θεωρεί πως μακροπρόθεσμα η στέρηση της εφηβείας τους θα δημιουργήσει θέματα στην ζωή τους. Ως προς την υποστήριξη επικεντρώθηκε στην έλλειψη πόρων, αλλά ταυτόχρονα δήλωσε πως «προσπαθεί για το καλύτερο».

Όπως σημειώθηκε και παραπάνω, οι απαντήσεις που δόθηκαν από την δεύτερη συμμετέχουσα, παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Η ψυχολόγος σημείωσε πως τα παιδιά αντιμετωπίζουν προβλήματα άγχους, συνύπαρξης, μετατραυματικού στρες και σε σημεία αναφέρθηκε και σε αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές και αυτοτραυματισμούς (Βλ. Παράρτημα). Το ενδιαφέρον είναι πως και η ίδια παραδέχτηκε πως η δημιουργία σχέσεων εκτός του ορισμένου από την επαγγελματική ιδιότητα πλαισίου είναι αναπόφευκτη και πως όλες οι εργαζόμενες στην δομή έχουν ρόλους φροντιστή απέναντι στα κορίτσια. Ως προς το πλαίσιο στήριξης γίνονται και ατομικές και ομαδικές συναντήσεις. Η ίδια σημειώνει πως ενώ η κατάρτισή της είναι ψυχαναλυτική δεν υπάρχει ο χώρος για την εφαρμογή μιας τέτοιας προσέγγισης, παρά μόνο σε πιο έκτακτες περιπτώσεις. Τέλος σημειώνει πως το πλαίσιο στήριξης είναι πιο εξατομικευμένο σε πιο «βαριά» περιστατικά, αν και θα έπρεπε να είναι τέτοιο σε όλες τις κοπέλες.

Ο τρίτος συνεντευξιαζόμενος παρουσιάζει κοινές αντιλήψεις σχετικά με τους άλλους δύο, τονίζοντας και αυτός πως αν και ο ρόλος του είναι εκπαιδευτικός δεν μπορεί να μην προσφέρει και αυτός κάποιου είδους στήριξη στα παιδιά. Επιπρόσθετα σημειώνει πως το ζήτημα ενέχει και κρατική-πολιτική διάσταση.

Πίνακας 7: Πρόσβαση σε υγεία και εκπαίδευση

Πρόσβαση σε υγεία και εκπαίδευση				
		Συνεντευξιαζόμενος Α	Συνεντευξιαζόμενη Β	Συνεντευξιαζόμενος Γ
Ερωτήσεις	Είναι εύκολη η πρόσβαση των	«...θα την χαρακτήριζα δύσκολη»	«είναι σχετικά περίπλοκο και χρονοβόρο να επιτευχθεί κάποια	«εγώ και άλλοι συνάδελφοι προσπαθούμε να εκπαιδεύσουμε αυτά τα

<p>ασυνόδευτων ανηλίκων στην υγεία και την εκπαίδευση;</p>	<p>«...είναι περίπλοκο, τα παιδιά θα πρέπει να λάβουν εκπαίδευση που θα τα βοηθήσει στην ζωή τους, από την άλλη το να μπουν στα ελληνικά σχολεία από το πουθενά θα τα δυσκολέψει πολύ»</p> <p>«...έχουμε αντιμετωπίσει διάφορες αντιρρήσεις ανά περιόδους, από Έλληνες που δυσκόλευαν την κατάσταση της ένταξης αυτών των παιδιών»</p> <p>«...τα πράγματα είναι και κει περίπλοκα, και ως προς τις παροχές και για τα ίδια τα παιδιά που έχουν να αντιμετωπίσουν ζητήματα γλώσσας, γενικά η δουλειά μας απαιτεί πολύ τρέξιμο ειδικά σε τέτοιες περιπτώσεις»</p> <p>«Ειδικά και με την πανδημία, υπήρχαν πολλές δυσκολίες για τον εμβολιασμό των παιδιών, την παροχή έστω και των βασικών»</p>	<p>κανόνισμα ραντεβού σε νοσοκομείο, καθώς και να ενταχθεί πλήρως ένα παιδί στο σχολείο»</p> <p>«Εμείς εδώ καλύπτουμε και τα δύο ... η υγειονομική περίθαλψη εντός της δομής είναι η βασική... υπάρχει δηλαδή προσωπικό που ασχολείται κυρίως με την διδασκαλία των ελληνικών σε πρώτο χρόνο»</p> <p>«...όσον αφορά τα ελληνικά σχολεία αυτό είναι άλλη υπόθεση, γενικά το καθεστώς και δυνατότητα μετακίνησης για τα παιδιά είναι θέμα, δεν συζητώ για την καραντίνα, εκεί τα πράγματα ήταν χάλια»</p>	<p>παιδιά, αλλά κάτι τέτοιο είναι δύσκολο, χωρίς ειδικά διαμορφωμένες εγκαταστάσεις και με τις διαφορετικές ηλικίες.»</p> <p>«...παρέχεται φροντίδα σε πρωτοβάθμιο επίπεδο, αλλά και πάλι οι υποδομές είναι περιορισμένες»</p>
---	---	---	--

Στον πίνακα 5 καταγράφονται οι απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες σχετικά με το πως αξιολογούν την πρόσβαση στην περίθαλψη και την εκπαίδευση των ασυνόδευτων ανηλίκων. Το μοτίβο το οποίο επανέρχεται στις απαντήσεις αφορά την δυσκολία και την περιπλοκή των δύο ζητημάτων. Ο πρώτος συνεντευξιαζόμενος χαρακτήρισε της εκπαίδευση ως «δύσκολη» και «περίπλοκη» υπόθεση και επικέντρωσε στο ζήτημα του αν θα έπρεπε οι ασυνόδευτοι ανήλικοι να ενσωματωθούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και τι προβλήματα θα μπορούσε να γεννήσει με την σειρά του αυτό. Στο επίπεδο της υγείας, ανέφερε πως είναι αρκετά δύσκολο το γλωσσικό φράγμα και ότι απαιτείται από τους φροντιστές που εργάζονται στις δομές τρέξιμο. Η συνεντευξιαζόμενη Β' είχε ίδια στάση σχετικά με αμφοτέρωτα τα ζητήματα, ωστόσο σημείωσε πως στην δομή που εργάζεται, ένα μίνιμουμ περίθαλψης και η εκπαίδευση καλύπτονται. Αν και ο συνεντευξιαζόμενος Γ' εργάζεται ως εκπαιδευτικός στις ασφαλείς ζώνες, δεν σχολίασε εκτενώς το ζήτημα της πρόσβασης, παρά σημείωσε πως υπάρχουν θέματα με τις υποδομές.

Πίνακας 8: Ενσωμάτωση

Ενσωμάτωση				
		Συνεντευξιαζόμενος Α	Συνεντευξιαζόμενη Β	Συνεντευξιαζόμενος Γ
Ερωτήσεις	Ποιος θεωρείτε είναι ο καλύτερος τρόπος ενσωμάτωσης ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας;		«...θα πρέπει να μιλήσουμε και για ηλικίες, δηλαδή ένας ηλικιακός επιμερισμός νομίζω θα ήταν μια καλή στρατηγική»	«συνδυαστικές ενέργειες ... παρέχεται ένα σπίτι, ένας ασφαλές οικείο περιβάλλον ... ένταξη στην κοινότητα, στο σχολείο, σε ομαδικές δραστηριότητες, να αναπτυχθεί η κοινωνικότητα τους»
		«...τα παιδιά λαμβάνουν εξατομικευμένη φροντίδα ... ολοκληρωμένη προσπάθεια για την ένταξη του παιδιού στην κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη τον χαρακτήρα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις δεξιότητες και τις ανάγκες του κάθε παιδιού ξεχωριστά»	«επιμερισμός των παιδιών σε μικρότερες ομάδες βάσει ηλικιών σε κοντινές γειτονιές-σπίτια προκειμένου να έχουν το ένα το άλλο και φυσικά με εποπτεία από εμάς για τις εφήβους»	«...στήριξη, ψυχολογική, οικονομική καθώς και ταχύρρυθμα μαθήματα εκμάθησης της γλώσσας»
			«...περισσότερο προσωπικό, χαρτιά και νομιμοποίηση για τα παιδιά»	«...δεν δίνονται με τον τρόπο που θα έπρεπε στις ασφαλείς ζώνες, που εργαζομαι εγώ»
			«...η ένταξη ας ξεκινήσει από κει, ας πολιτογραφηθούν αρχικά να φύγει αυτό και μετά τα υπόλοιπα θα ναι σίγουρα πιο εύκολα»	

Η τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε στους συνεντευξιαζόμενους αφορούσε την γνώμη τους σχετικά με τον βέλτιστο τρόπο ενσωμάτωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Οι απαντήσεις που δόθηκαν αφορούσαν τόσο ειδικές κινήσεις όσο και γενικές. Ο συνεντευξιαζόμενος Α' αναφέρθηκε στον ρόλο της εξατομικευμένης φροντίδας και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε παιδιού. Η συνεντευξιαζόμενη Β' αναφέρθηκε σε λύσεις που αφορούν τις δομές αλλά και την νομική-πολιτική διάσταση του ζητήματος. Η βασική ιδέα που υποστήριξε σχετικά με τις δομές αφορά των ηλικιακό διαχωρισμό των παιδιών, ενώ στο πολιτικό-νομικό επίπεδο σημείωσε την σημαντικότητα της πολιτογράφησης και της νομιμοποίησης της διαμονής τους. Ο συνεντευξιαζόμενος Γ' αναφέρθηκε σε συνδυαστικές ενέργειες που αφορούν στέγαση, ένα ομαδικό πλαίσιο εκπαίδευσης κ.λπ., όπως τόνισε τα παραπάνω δεν μπορούν να παρασχεθούν εντός των camps και των ασφαλών ζωνών.

Κεφάλαιο 7ο: Συζήτηση και συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία είχε ως βασικό αντικείμενο πραγμάτευση την κατάσταση και τις συνθήκες διαβίωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα,

αναπόφευκτα μία τέτοια μελέτη είναι υποχρεωμένοι στο να εστιάσει τον προσφυγικό πληθυσμό που κατοικεί στη χώρα μας. Για να μελετηθεί το προαναφερθέν αντικείμενο επιλέχθηκε να προσεγγιστεί δια δύο οδών, από τη μία πλευρά εξετάστηκαν σε βιβλιογραφικό επίπεδο η νομική και πολιτική διάσταση, ζητήματα ένταξης διαμονής περίθαλψης και εκπαίδευσης, ενώ από την άλλη για την περαιτέρω εμβάθυνση στο θέμα επιλέχθηκε να ενεργηθεί μία εμπειρική μελέτη ποιοτικής μεθοδολογίας μέσα από συνεντεύξεις με άτομα που εργάζονται σε δομές που στεγάζουν ασυνόδευτους ανήλικους.

Οι διαστάσεις στις οποίες αναλύθηκε το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα αποτέλεσαν την βάση της εμπειρικής έρευνας, αυτό συνεπάγεται το ότι βασικές θεματικές του ερωτηματολογίου που συντάχθηκε εδράζονται στο ζήτημα της νομικής διάστασης της ένταξης και της πολιτογράφησης, στις συνθήκες διαβίωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων στις δομές στις οποίες διαμένουν στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σε επίπεδο εκπαίδευσης και περίθαλψης. Τα αποτελέσματα τόσο της βιβλιογραφικής όσο και της εμπειρικής έρευνας φαίνεται να συγκλίνουν, αυτό που ανακύπτει μέσα από τη βιβλιογραφία αλλά και στις απαντήσεις που δόθηκαν από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, είναι πως η κατάσταση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα είναι αρκετά δύσκολη και ότι ο πληθυσμός τους έρχεται αντιμέτωπος με αφιλόξενες συνθήκες διαβίωσης.

Όσον αφορά την νομική διάσταση του ζητήματος της αναγνώρισης του καθεστώτος και της προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων τα πράγματα είναι αρκετά περίπλοκα λόγω των διαφορετικών επιπέδων νομικής κατοχύρωσης και προστασίας των παιδιών. Η περίπλοκη του ζητήματος εκκινεί από τα διαφορετικά επίπεδα της νομοθεσίας και των θεσμικών οργάνων που καλούνται να διασφαλίσουν τα δικαιώματα των παιδιών αυτών. Αυτό σημαίνει το ότι υπάρχουν όργανα σε παγκόσμιο, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο των οποίων η δικαιοδοσία αλληλεπικαλύπτεται. Σε διεθνές επίπεδο τα δικαιώματα των ασυνόδευτων ανηλίκων διασφαλίζονται μέσα από τη νομοθεσία του ΟΗΕ και διαφόρων θυγατρικών επιτροπών. Το πρόβλημα με τις διατάξεις του ΟΑΕΕ και τη νομοθεσία περί των ασυνόδευτων ανηλίκων έγκειται στην εφαρμοσιμότητα τους. Αυτό που θα μπορούσε να ειπωθεί για τη λειτουργία του ΟΗΕ ως προς το ζήτημα είναι πως η δικαιοδοσία του είναι αρκετά περιορισμένη και εμπίπτει περισσότερο σε διακηρυκτικό πλαίσιο.

Σε περιφερειακό επίπεδο το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων αντιμετωπίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το πολιτικό και νομικό πλαίσιο λειτουργίας ταυτίζεται ως προς τις διακηρύξεις του και τις βασικές αρχές του με αυτό της νομοθεσίας του ΟΗΕ, ενέχει όμως και μία πιο απτή διάσταση που σχετίζεται με την εντολή υποδοχής που υποχρεώνει τα κράτη-μέλη σε συγκεκριμένες ενέργειες υποδοχής των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων. Το τελευταίο πλαίσιο αφορά την κείμενη εθνική νομοθεσία στην υπό συζήτηση περίπτωση αναφερόμαστε στην ελληνική νομοθεσία η οποία μεταβλήθηκε πολύ πρόσφατα μόλις το 2018. Η βασική επενέργεια του νόμου 4554/2018 αφορά κυρίως την επιτροπεία των ασυνόδευτων ανηλίκων δηλαδή τον διορισμό μόνιμου κηδεμόνα για τον ανήλικο. Ο κηδεμόνας αυτός επιλέγεται μέσα από ένα μητρώο Κηδεμόνων το οποίο δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του ΕΚΚΑ. Η εφαρμογή του νόμου προσέκρουσε σε αρκετά ζητήματα με πιο βασικό την υποστελέχωση των δημόσιων δομών. Κατόπιν συστάσεως από την Ευρωπαϊκή Ένωση το ζήτημα του διορισμού κηδεμόνα αντιμετωπίστηκε πιο επιστάμενα και άρχισαν να διορίζονται κηδεμόνες για τους ασυνόδευτους ανήλικους. Παρόλα αυτά μέχρι σήμερα

το ζήτημα της επιτροπείας δεν έχει επιλυθεί πλήρως και υπάρχουν ποικίλης φύσεως προβλήματα που ανακύπτουν σε Εθνικό επίπεδο.

Στις απαντήσεις που δόθηκαν από τους συνεντευξιαζόμενους υπάρχει ταύτιση ως προς τα νομικά κωλύματα και τις δυσκολίες στην εφαρμογή της νομοθεσίας που εντοπίστηκαν και σημειώθηκαν και από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Επιπρόσθετα μια ακόμα παράμετρος που αναδύθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις αφορούσε τις ανεπάρκειες της ίδιας της νομοθεσίας. Συγκεκριμένα σημειώθηκε πως σε πολλές περιπτώσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι εργαζόμενοι στις δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων, η υπάρχουσα νομοθεσία φαίνεται να αδυνατεί να ανταποκριθεί στα ανακύπτοντα προβλήματα.

Μία εκ των πιο σημαντικών συνιστωσών του θέματος των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα σχετίζεται με τους χώρους και τις συνθήκες διαμονής τους. Η συντριπτική πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας διαμένει σε δομές φιλοξενίας, πολύ μικρότερος είναι αριθμός αυτών που ζουν σε διαμερίσματα ανεξάρτητης διαβίωσης SIL, ενώ οι υπόλοιποι μένουν σε ασφαλείς ζώνες εντός των camps και η μειοψηφία μένει σε camps επαναπροώθησης. Οι συνθήκες διαβίωσης γενικότερα είναι αρκετά δύσκολες πλην ίσως των περιπτώσεων των Sil. Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση διαπιστώθηκαν διάφορα προβλήματα όπως συγχρωτισμός των ασυνόδευτων ανηλίκων στις δομές φιλοξενίας, προβλήματα συμβίωσης ακόμα και ζητήματα κάλυψης βασικών αναγκών, ιδίως κατά την διάρκεια της πανδημίας. Τα πορίσματα της εμπειρικής έρευνας μέσα από τις ερωτήσεις για τις συνθήκες στέγασης και διαβίωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων εμφάνισαν μεγάλη σύγκλιση με αυτά της βιβλιογραφικής.

Ο πρώτος συνεντευξιαζόμενος, ο οποίος εργαζόταν σε SIL είχε επίγνωση του γεγονότος πως πρόκειται περί των βέλτιστων δυνατών συνθηκών διαβίωσης για τους ασυνόδευτους ανήλικους, σημειώνοντας ωστόσο πως δεν λείπουν και από αυτές τις δομές οι συγκρούσεις μεταξύ των εφήβων. Αμφότεροι οι συνεντευξιαζόμενοι Β' και Γ' συμφώνησαν ως προς τις δυσκολίες στη διαμονή των ανηλίκων στις δομές και ότι ανακύπτουν αρκετά ζητήματα συμβίωσης μεταξύ των παιδιών. Ειδικότερα ο συνεντευξιαζόμενος που εργάζεται ως εκπαιδευτικός στις ασφάλειες Ζώνης εντός των camps ανέφερε πως παρά το γεγονός πως οι ασφαλείς ζώνες δημιουργήθηκαν ως μία πρόσκαιρη λύση για την στέγαση των ασυνόδευτων ανηλίκων και των παιδιών εντός των Camp τείνουν να μονιμοποιηθούν ως λειτουργικές μονάδες. Μία ακόμα παράμετρος που σημειώθηκε από τη δεύτερη συνεντευξιαζόμενη ήταν η δυσοίωση πρόβλεψη περί της σταδιακά μειούμενης κρατικής χρηματοδότησης.

Το πιο νευραλγικό σημείο της ερευνητικής ποιοτικής μεθοδολογίας σχετίζεται με την ανάδειξη μέσα από την τεχνική της συνέντευξης των εμπλεκόμενων, της βιωματικής διάστασης των κοινωνικών φαινομένων. Ως εκ τούτου επιλέχθηκε στο εμπειρικό κομμάτι της εργασίας να συμπεριληφθούν ορισμένες ερωτήσεις αξιολόγησης της ψυχολογικής κατάστασης προς τους ερωτηθέντες των ασυνόδευτων ανηλίκων. Επικουρικά ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να αναφέρουν, με ποιον τρόπο στηρίζουν και βοηθούν ψυχολογικά τα παιδιά και τους εφήβους. Οι πιο διαφωτιστικές απαντήσεις προήλθαν από την συνεντευξιαζόμενη Β', η οποία εργάζεται ως ψυχολόγος σε μία δομή φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων κοριτσιών. Η συνεντευξιαζόμενη αναφέρθηκε σε συγκεκριμένα ψυχικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά όπως αγχώδεις διαταραχές μετατραυματικό στρες ακόμα και σε αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές. Ως προς το κομμάτι της ψυχικής υποστήριξης που λαμβάνουν τα παιδιά από τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας που εργάζονται στις δομές φαίνεται να υπάρχει

μία έλλειψη χρόνου που δρα απαγορευτικά προς μία εξατομικευμένη θεραπεία. Η ψυχολόγος ανέφερε πως ο ρόλος της περιορίζεται κυρίως στην απόσβεση διενέξεων και στην προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών συμβίωσης μεταξύ των κοριτσιών.

Το ζήτημα της εκπαίδευσης και της υγειονομικής περίθαλψης αποτελούν ακανθώδεις πτυχές της διαβίωσης των ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας. Στο πεδίο της περίθαλψης κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση αναδείχθηκαν προβλήματα που σχετίζονται με τη νομοθεσία και με τις πρόσφατες αλλαγές που έγιναν σε επίπεδο κοινωνικής ασφάλισης. Το πιο προβληματικό σημείο σχετίζεται με τη σύνδεση του αριθμού παροχής υγειονομικών υπηρεσιών με την κάρτα αίτησης ασύλου, αυτό συνεπάγεται ότι τυχούσες καθυστερήσεις στην ανανέωση της κάρτας αποκλείουν αυτόματα τους ανήλικους από τις υπηρεσίες υγείας. Μόνο πολύ πρόσφατα θεσπίστηκε νομοθεσία παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε ανήλικους που δεν βρίσκονται στο σύστημα ασύλου. Παρόμοια είναι και η κατάσταση που επικρατεί στην εκπαίδευση, όπου και εκεί η δυνατότητα φοίτησης προϋποθέτει μία σειρά νομικών εγγράφων και την ύπαρξη κηδεμόνα. Στις περιπτώσεις που υπήρξαν καθυστερήσεις στην απόδοση κηδεμόνα από πλευράς ΕΚΚΑ, οι ανήλικοι δεν μπορούσαν να φοιτήσουν στα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Παραπλήσιες ήταν και οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους ερωτηθέντες, αν και μέσα από τη διαδικασία των συνεντεύξεων αναδείχθηκαν και άλλες πτυχές που σχετίζονται με την εκπαίδευση και την περίθαλψη. Ειδικότερα ο συνεντευξιαζόμενος Α' στάθηκε στο ζήτημα της ένταξης των ασυνόδευτων προσφύγων στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα κρίνοντας πως η ένταξη αυτή, πιθανότατα θα δημιουργούσε προβλήματα και στα ίδια τα παιδιά λόγω του γλωσσικού ορίου. Σε επίπεδο περίθαλψης οι απαντήσεις που δόθηκαν κινήθηκαν στο ίδιο τόξο, εντοπίζοντας προβλήματα γραφειοκρατικής φύσεως, γλωσσικού ορίου και ανεπαρκειών.

Η τελευταία ερώτηση που απευθύνθηκε προς τους συνεντευξιαζόμενους αφορούσε το ζήτημα της ένταξης. Το ζήτημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης είναι αρκετά περίπλοκο και για να αποστασιοποιηθεί προϋποθέτει την αναμόχλευση των μοντέλων ενσωμάτωσης, σε αυτό το σημείο η βιβλιογραφική ανασκόπηση υπερτερούσε συγκριτικά με την εμπειρική έρευνα, καθώς είχε μεγαλύτερο επιστημονικό εύρος. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στις συνεντεύξεις περί της ενσωμάτωσης κινήθηκαν σε ένα πιο αφαιρετικό-γενικό πλαίσιο πέραν τις διατύπωσης που αφορούσε τον ηλικιακό επιμερισμό των ασυνόδευτων ανηλίκων, ενώ δεν θεματοποιήθηκε καθόλου το ζήτημα της εργασίας ως παράγοντα ένταξης. Μια ακόμα συνιστώσα της έρευνας που αξίζει να σχολιαστεί σχετίζεται με την ίδια την στάση των ερωτηθέντων απέναντι στα ερωτήματα που τους τέθηκαν, όλοι ανεξαιρέτως, εκδήλωσαν μια στάση που ξέφευγε από το αυστηρό επαγγελματικό πλαίσιο που τους δεσμεύει να εργάζονται με τα παιδιά και τους εφήβους. Πιο ειδικά αυτό εκδηλώθηκε στην συνεντευξιαζόμενη Β' που ανέφερε ρητά, πως είναι αδύνατο να διατηρηθεί η σύνδεση με τις ανήλικες που εργάζεται μόνο στο κλινικό επίπεδο και πως δομούνται σχέσεις πιο προσωπικές. Συγγενές με αυτή την δήλωση ήταν και μια απόρρητη εξομίωση-ταύτιση του γονεϊκού ρόλου στο συνεντευξιαζόμενο Α', που ανέφερε πως τα ασυνόδευτα παιδιά θα έπρεπε να έχουν προβλήματα «όπως τα δικά μας παιδιά».

Κλείνοντας μπορούν να διατυπωθούν ορισμένες καταληκτικές παρατηρήσεις σχετικά με την κοινωνική και θεσμική ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων. Η κατάσταση που σκιαγραφήθηκε μέσα από την ερευνητική εργασία, αποτυπώνει τις νομικές δυσκολίες και τα θεσμικά εμπόδια που συναντούν τα παιδιά αυτά στην ένταξη τους. Οι πολιτικές που ακολουθούνται τα τελευταία χρόνια δεν φαίνεται να διευκόλυναν την κατάσταση,

στον αντίποδα είναι πολύ πιθανό να δυσχεραίνουν οι συνθήκες διαβίωσης και η προοπτική ενσωμάτωσης. Αν και τα τελευταία χρόνια οι μεταναστευτικές ροές έχουν μειωθεί προς την χώρα μας, αυτό το γεγονός δεν αποτελεί λύση στο ζήτημα τόσο των ασυνόδευτων ανηλίκων όσο και συνολικά, ήδη μπορούμε να διακρίνουμε στον ορίζονται νέες ροές αυτή την φορά εκ του βορρά. Οι μετακινήσεις των πληθυσμών είναι ίδιον της ανθρώπινης κατάστασης και αναπόσπαστο κομμάτι της συλλογικής ιστορίας της ανθρωπότητας, μέσα από αυτές οι κοινωνίες μπολιάζονται και αλληλοεπιδρούν με πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά που τους είναι απαραίτητα για την ανανέωση και την εξέλιξη. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι στην Ελλάδα αποτελούν έναν πληθυσμό που η ελληνική πολιτεία και οι θεσμοί της καλούνται να αλληλοεπιδράσουν, θα ήταν προτιμητέο αυτή η επαφή να συμβεί με όρους αποδοχής και ενσωμάτωσης, παρά με μισαλλοδοξία και αδιαφορία.

Βιβλιογραφία

- Aronson, J. (1995). A pragmatic view of thematic analysis. *Qual Report*. 2(1):1–3
- Asylum Information Database (AIDA). (2019). Country report: Greece – 2019 update, p. 167.
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qual Res Psychol*. 3(2):77–101.
- Council of the European Union. (2022). *Council conclusions on the Eu Strategy on the Rights of the Child*. Brussels.
- CPSWG meeting minutes (23.09.2021). UNHCR Operational Data Portal (ODP). (n.d.). Retrieved January 5, 2023, from <https://data.unhcr.org/en/documents/details/89401>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. Sage Publications.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2003). *Collecting and interpreting qualitative materials*. Sage.
- ECRE (2021). Greece, Country Report: Health Care, Available at: <https://asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/health-care/>
- ESTIA. (2021). Emergency Support to Integration & Accommodation Programme. Available at: <http://estia.unhcr.gr/en/home/>
- EUROPEAN COMMISSION. (2017). *Communication From The Commission To The European Parliament And The Council*. Brussels.
- European Union Agency for Asylum (EUUA). (2022). *Legal Framework and general principles*. European Union Agency for Asylum. Available at: <https://euaa.europa.eu/guidance-reception-unaccompanied-children/legal-framework-and-general-principles>
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2021). UNACCOMPANIED CHILDREN OUTSIDE THE CHILD PROTECTION SYSTEM — CASE STUDY: PAKISTANI CHILDREN IN GREECE. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Faros NGO. (2018). Children on the run: Experiences of unaccompanied minors leaving shelters in Greece. Available at: https://issuu.com/solidaritynow/docs/report_eng

FLICK, U. (2006). *An introduction to qualitative research*. Sage Publications.

Flick, U. (2007). *Designing qualitative research*. Sage.

Flüe Carlo Von, & Maio, J. de. (1999). *Doing something about it and doing it well: Report on the workshop, Geneva, 18-20 January 1999*. International Committee of the Red Cross.

France Terre d'Asile. (2019). Right and Asylum for Unaccompanied Children in European Union. Comparative Study of 27 Countries. Available online: <https://www.france-terre-asile.org/>

Frankfort-Nachmias, C., Nachmias, D., & DeWaard, J. (2015). *Research methods in the Social Sciences*. Worth Publishers.

Goodwin, J., & Horowitz, R. (2002). *Qualitative Sociology*, 25(1), 33–47. <https://doi.org/10.1023/a:1014300123105>

Greek Ombudsman (2018). Έκθεση 2018 – Τα δικαιώματα των παιδιών που μετακινούνται στην Ελλάδα, pp. 101–113. 9

Greek Ombudsman (2021). Educational integration of children staying in facilities of the Ministry of Migration and Asylum and RICs.

Human Rights Watch (2016). Why Are You Keeping Me Here? Unaccompanied Children Detained in Greece, Report, Available at: https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/greece0916_web.pdf

Human Rights Watch (HRW). (2020). Detention of Unaccompanied Children in Greece, Letter to Prime Minister Mitsotakis. Available at: <https://www.hrw.org/news/2020/06/23/detention-unaccompanied-children-greece>

Hyman, R. H., Stember, C. H., Hart, C. J., Feldman, J. J., & Cobb, W. J. (1954). *Interviewing in social research*. University of Chicago Press.

International Committee of the Red Cross. (2004). *Inter-agency guiding principles on unaccompanied and separated children*.

International Organization for Migration (2018). Safe Zones: Hosting Unaccompanied Migrant Children in Mainland Greece. Available at: <https://greece.iom.int/en/safe-zones-hosting-unaccompanied-migrant-children-mainland-greece>

International Rescue Committee (IRC). (2021). A chance for a better future Supported independent living and the protection of unaccompanied children in Greece. Available at: https://eu.rescue.org/sites/default/files/2021-11/IRC_%20ACFABF_%20UAC%20report%20FINAL.pdf

International Rescue Committee and 28 NGOs. (2021). Joint NGO Briefing on the situation in Greece. Available at: <https://eu.rescue.org/sites/default/files/2021-11/Joint%20NGO%20Briefing%20on%20the%20situation%20in%20Greece%2027.10.2021.pdf>

Joffe, H. (2011). Thematic analysis. In: Harper D, Thompson AR, editors. *Qualitative methods in mental health and psychotherapy: a guide for students and practitioners*. Chichester (UK): John Wiley & Sons; p. 209–224.

Kallinikaki, T. (2021). Beyond of resources. Tracking Child Protection for Native and Migrant Minors in Greece. In *Changing Hands*. Edited by Gr Abatzoglou. Thessaloniki: University Press.

Katsama, I., & Bakirtzi, S. (2020). School Social Work and inclusion of refugee students in Greek Schools. Teachers perspectives and experiences. In *Studies on Quality Teachers and Quality In-Service Teacher Education*. Edited by Joanna MadalinskaMichalak. Warszawa: FRSE Publications, pp. 186–210

Léonard, S., & Kaunert, C. (2020). The securitisation of migration in the European Union: Frontex and its evolving security practices. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(6), 1417–1429. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2020.1851469>

Lindlof, T. R., & Taylor, B. C. (2002). *Qualitative Communication Research Methods*. Sage.

Magaldi, D., & Berler, M. (2020). Semi-structured interviews. *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*, 4825–4830. https://doi.org/10.1007/978-3-319-24612-3_857

Mason. J. (2002). *Qualitative Researching*. (2nd Ed.) London: Sage Publication.

McIntyre, L. J. (2005). *Need to know: Social Science Research Methods*. McGraw-Hill.

Ministry of Education and Religious Affairs. (2021). Reply with respect to the findings regarding the educational integration of children residing in facilities and RICs of the Ministry of Migration & Asylum. Available in Greek at: <https://www.synigoros.gr/resources/220421-antapokrish-dioikhshs-porisma-entaxh-prosfygopoulwn.pdf>

National Center for Social Solidarity (EKKA). (2021). Situation Update: Unaccompanied Children in Greece. Available at: https://ekka.org.gr/images/STATISTIKA/EN_EKKA_Dashboard_20211015.pdf

National Center for Social Solidarity (EKKA). (2022). Situation Update: Unaccompanied Children (UAC) in Greece. Available at: https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2022/04/SSPUAM_Statistics_20220401-English.pdf

National Center for Social Solidarity (EKKA). (2019). Situation Update: Unaccompanied Children (UAC) in Greece. Available at: http://ekka.org.gr/images/EKKA_Dashboard_15-5-2019.pdf

NCSS. (2021). GR EKKA Dashboard 2021. Situation Update: Unaccompanied Children in Greece 15 January 2021.

Palaiologou, N., & Faas, D. (2012). How “intercultural” is education in Greece? Insights from policymakers and educators. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 42(4), 563-584.

Plummer, K. (2001). *Documents of Life 2: an Introduction to Critical Humanism*. London: Sage.

Ragin, C. C., & Amoroso, L. M. (2019). *Constructing Social Research: The unity and diversity of Method*. Sage.

Refugee Support Aegean (RSA). (2018). Greece: Hundreds of Vulnerable Refugee Children left Unprotected and Homeless. News and Publications. Available at: <https://rsaagean.org/en/greece-hundreds-of-vulnerable-refugee-children-left-protected-and-homeless-2/>

Refugees International (RI). (2020). Seeking Asylum in Greece: Women and Unaccompanied Children Struggle to Survive, Report. Available at: <https://www.refugeesinternational.org/reports/2020/2/21/seeking-asylum-greece-women-unaccompanied-children-struggle-survive>

Rubin, H.J. & Rubin, C.S. (2005). *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. (2nd Ed.). California: Sage Publications.

Salmerón-Manzano, E., & Manzano-Agugliaro, F. (2018). Unaccompanied Minors: Worldwide Research perspectives. *Publications*, 7(1), 2. <https://doi.org/10.3390/publications7010002>

Salmerón-Manzano, E., & Manzano-Agugliaro, F. (2018). Unaccompanied Minors: Worldwide Research perspectives. *Publications*, 7(1), 2. <https://doi.org/10.3390/publications7010002>

Silverman, D. (2013). What counts as qualitative research? some cautionary comments. *Qualitative Sociology Review*, 9(2), 48–55. <https://doi.org/10.18778/1733-8077.09.2.05>

Sklavou, K. (2019). Refugee and Migrant Minors: The frame of the protection and trauma treatment from a social work perspective. *Social Work* 133: 50–62.

Taylor, J., Sims, J., Haines, TP. (2012). The influence of protection, palliation and costs on mobility optimization of residents in nursing homes: a thematic analysis of discourse. *Int J Nurs Stud*. 49(11):1364–1374.

UNHCR & UNICEF. (2019). Roundtable on SIL: Experience from Italy, the Netherlands and the UK. Available at: <https://www.unicef.org/greece/en/media/roundtable-on-supported-independent-living-for-unaccompanied-children>

UNHCR. (1996). *Working with unaccompanied children: A community-based approach*.

UNHCR. (1997). *Guidelines on policies and procedures in dealing with unaccompanied children seeking asylum*.

UNICEF (2001). Διακρίσεις – ρατσισμός – ξενοφοβία και ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: γονείς-εκπαιδευτικοί-μαθητές. Έρευνα που υλοποίησε η ΚΑΠΙΑ RESEARCH για λογαριασμό της Unicef.

UNICEF (2004) Inter-agency Guiding Principles on unaccompanied and separated children. Available at: <https://www.unhcr.org/4098b3172.pdf>

UNICEF (2020). LOST AT HOME, The risks and challenges for internally displaced children and the urgent actions needed to protect them. Available at:

<https://www.unicef.org/media/70131/file/Lost-at-home-risks-and-challenges-for-IDP-children-2020.pdf>

UNICEF. (2021). Refugee and Migrant Response in Europe, Humanitarian Situation Report No. 38, Available at: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEF%20Refugee%20and%20Migrant%20Crisis%20in%20Europe%20Humanitarian%20Situation%20Report%20No%2038%20-%2031%20December%202020.pdf>

Watling, C.J., Lingard, L. (2012). Grounded theory in medical education research: AMEE guide no. 70. *Med Teach*. 34(10):850–861.

Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S.J. (2001). *Discourse Theory and Practice: A Reader*. London: Sage.

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) (2014). Ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και διακρίσεις στην αγορά εργασίας. ΕΚΚΕ.

Παιδική Προστασία. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. (2021, May 24). Retrieved January 5, 2023, from <https://ypergasias.gov.gr/koinoniki-allilengyi/paidiki-prostasia/>

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019). Ειδική Γραμματεία για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: <https://migration.gov.gr/en/grammateies/eidiki-grammateia-prostasias-asynodeyton-anilikon/> (πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2022).

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2021). Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: <https://migration.gov.gr/en/ris/> (πρόσβαση στις 18 Δεκεμβρίου 2022).

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

1. Φύλο
2. Ηλικία
3. Σε τι είδους δομή εργάζεστε;
4. Πόσα χρόνια;
5. Ποια ειδικότητα έχετε, περιγράψτε την εργασία σας.
6. Μαζί με πόσα άτομα εργάζεστε;
7. Γνωρίζετε το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει στη χώρα μας και στην ΕΕ;
8. Θεωρείται ότι το πλαίσιο εφαρμόζεται ορθά;
9. Πως είναι οι συνθήκες διαβίωσης και διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων στη δομή που εργάζεστε;
10. Ποια είναι η ψυχολογική κατάσταση των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισέρχονται στη δομή που εργάζεστε;
11. Παρέχεται ψυχολογική υποστήριξη;

12. Είναι εύκολη η πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην υγεία και την εκπαίδευση;

13. Ποιος θεωρείτε είναι ο καλύτερος τρόπος ενσωμάτωσης ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας;

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΩΦΩΝΙΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

(Συνεντευξιαζόμενος Α)

E: Καλησπέρα σας

A: Γεια σας

E: Θα ήθελα να ξεκινήσω με την συνέντευξη αν δεν έχετε πρόβλημα.

A: Βεβαίως.

E: Ωραία, να σας πω μόνο, για τυπικούς λόγους ότι η κλήση θα ηχογραφηθεί και θα χρησιμοποιηθεί για την έρευνα στην εργασία μου.

A: Το γνωρίζω, δεν έχω κάποια αντίρρηση.

E: Για να ξεκινήσουμε θα ήθελα να μάθω κάποια βασικά πράγματα για εσάς, δηλαδή το φύλο και την ηλικία σας.

A: Μάλιστα, λοιπόν είμαι άνδρας 45 ετών.

E: Ωραία τώρα θα ήθελα να μου πείτε σε τι είδους δομή εργάζεστε, αλλά και πόσα χρόνια δουλεύετε εκεί.

A: Ναι, σχετικά με αυτό, πρόκειται για μια μη κερδοσκοπική οργάνωση, που έχει ως στόχο τη βελτίωση και την οργάνωση της ζωής των ασυνόδευτων ανηλίκων παιδιών στη χώρα μας. Όπως γνωρίζετε, τέτοιες δομές είναι πολύ σημαντικές για την διαχείριση των παιδιών που εισέρχονται στη χώρα μας κάτω από δύσκολες συνθήκες. Η ΜΚΟ που εργάζομαι λειτουργεί εδώ και αρκετά χρόνια στην χώρα μας εγώ είμαι εκεί περίπου τα τελευταία 4,5 χρόνια.

E: Ως τι εργάζεστε στην ΜΚΟ, πείτε μου κάποια πράγματα για τη δουλειά που κάνετε εκεί.

A: Εγώ προσωπικά είμαι κοινωνικός λειτουργός και ασχολούμαι με την υποστήριξη των παιδιών σε ψυχικό και κοινωνικό επίπεδο. Ουσιαστικά, έρχομαι καθημερινά σε επαφή με τα παιδιά, μιλάμε με τη βοήθεια διερμηνέα σε κάποιες περιπτώσεις και προσπαθώ να ομαλοποιήσω οποιοδήποτε θέμα προκύψει σε θέματα καθημερινότητας, μπορεί να είναι από τα πιο απλά, όπως μια δυσκολία συμβίωσης έως τα πιο δύσκολα, όπως άσχημες συμπεριφορές και διενέξεις στην συμβίωση. Για να μην πλατειάζω, ουσιαστικά προσφέρω στήριξη όπου είναι απαραίτητο, από ζητήματα καθημερινότητας μέχρι ψυχολογική υποστήριξη.

E: Σε αυτή την προσπάθεια καταλαβαίνω ότι δεν είστε μόνος, πόσα άτομα εργάζεστε συνολικά στη συγκεκριμένη ΜΚΟ;

A: Όχι σίγουρα, δεν είμαι μόνος, ευτυχώς είμαστε μια ομάδα ατόμων γύρω στους 8, που είναι μόνιμοι και αποτελείται από συναδέλφους ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και έναν κοινωνιολόγο συν το διοικητικό προσωπικό αλλά γενικά τα τελευταία χρόνια έχει περάσει πολύ προσωπικό για πιο σύντομα διαστήματα.

E: Μάλιστα κατάλαβα. Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να σας ρωτήσω αν γνωρίζετε αυτά που προβλέπει η νομοθεσία σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλίκους σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο.

A: Έχω μια καλή εικόνα. Μια τέτοια γνώση είναι σίγουρα απαιτούμενη στη δουλειά που κάνουμε, πρέπει να γνωρίζουμε το πλαίσιο προκειμένου να κάνουμε ό,τι καλύτερο για τους πρόσφυγες και κυρίως για τα παιδιά. Προφανώς, τα πράγματα αλλάζουν και εξελίσσονται συνεχώς, οπότε κάπου χάνεται η μπάλα, αλλά γενικά το πλαίσιο το γνωρίζω.

E : Θεωρείται ότι το νομοθετικό αυτό πλαίσιο εφαρμόζεται στη χώρα μας;

A: Νιώθω ότι δεν μπορώ να σας απαντήσω με σιγουριά για την ολότητα της χώρας , αλλά μπορώ να σας πω με σιγουριά ότι εμείς κάνουμε τα αδύνατα δυνατά να πάρουν τα παιδιά ότι προβλέπεται και παραπάνω.

E: Καταλαβαίνω ότι σας ενδιαφέρει πολύ η εργασία σας. Τώρα θα ήθελα να μου πείτε πως είναι οι συνθήκες διαβίωσης και διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων στη δομή που εργάζεστε;

A: Όπως σας είπα και πριν προσπαθούμε για το καλύτερο δυνατό. Είμαστε τυχεροί, γιατί κάπως διαχειριζόμαστε κάποια διαμερίσματα υποστηριζόμενης ανεξάρτητης διαβίωσης, δηλαδή τα SIL, φαντάζομαι είστε ενημερωμένη σχετικά. Πρόκειται, για μια αρκετά καλή περίπτωση καθώς τα παιδιά είναι σε μεγαλύτερη ηλικία και τους προσφέρεται ένα σπίτι, μένουν λίγα μαζί ανά σπίτι, έχουν μια σταθερότητα και μια οικειότητα, που είναι πολύ σημαντική. Είναι ίσως η καλύτερη των περιπτώσεων, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν χίλια δύο προβλήματα, από συμβίωσης μέχρι μπλεξίματα με τις αρχές.

E: Καταλαβαίνω ότι είναι μια πιο ανθρώπινη κατάσταση, αν μπορώ να το πω αυτό. Όταν έρχεστε σε επαφή με τα παιδιά σε τι ψυχολογική κατάσταση βρίσκονται;

A: Όπως καταλαβαίνεται πρόκειται για δύσκολη κατάσταση, τα παιδιά βρίσκονται μακριά από τους γονείς τους ή όλη τους την οικογένεια ή σε χειρότερες περιπτώσεις η οικογένεια δεν υπάρχει πλέον καν. Είναι δύσκολα, πολύ δύσκολα, είναι τρομαγμένα παιδιά, πως να μην είναι μετά από όλα αυτά. Νομίζω πως τα παιδιά αυτά είναι βαθιά αποδιοργανωμένα και ταυτόχρονα διατηρούν μια επαφή με την πιο σκληρή ίσως πραγματικότητα. Είναι λίγο αντιφατικό αυτό που λέω, αλλά βλέπεις παιδιά, κυρίως εφήβους, εγώ δουλεύω πιο πολύ με εφήβους, που φροντίζουν το σπίτι τους, την διαβίωσή τους, τις ανάγκες τους, που όπως καταλαβαίνεις συνεπάγεται ενός βαθμού ωριμότητας από την μια και από την άλλη όταν μιλάς μαζί τους εκφράζουν πολύ μεγάλο φόβο και αβεβαιότητα. Θα έλεγα πως αυτό αντιμετωπίζω εγώ κυρίως, δηλαδή ανθρώπους που αναγκάζονται να είναι σε μια θέση που δεν θα έπρεπε, οι περισσότεροι/ες τα καταφέρνουν αλλά με τεράστιο κόστος για τους ίδιους/ες. Δεν χρειάζεται καν να πω πως τα περισσότερα από αυτά, χρειάζονται ψυχολογική υποστήριξη, την οποία εγώ και οι συνάδελφοι προσπαθούμε να την παρέχουμε όσο γίνεται καλύτερα, αν και η χρηματοδότηση και η κατάσταση είναι αρκετά δύσκολη για να κάνεις πολλά πράγματα.

E: Φαντάζομαι το γεγονός ότι τα παιδιά βρίσκονται στην εφηβεία κάνει τα πράγματα ακόμη πιο περίπλοκα.

A: Προφανώς, τα παιδιά είναι έφηβοι στην πραγματικότητα που βρίσκονται πριν την ενηλικίωση, μια τέτοια περίοδος ήταν δύσκολη για όλους μας, πόσο μάλλον για αυτά

τα παιδιά. Είναι τρομακτικό όλο αυτό, ξέρετε τυγχάνει να έχω και γω παιδί που μπαίνει στην εφηβεία και έχω, αν θέλετε, ένα προσωπικό μέτρο σύγκρισης. Πολύ συχνά σκέφτομαι πως τα παιδιά αυτά, θα έπρεπε να χουν τα προβλήματα των δικών μας παιδιών και όχι να είναι μόνα τους υπό τέτοιες δύσκολες συνθήκες. Θεωρώ πως μακροπρόθεσμα αυτή η μάλλον έλλειψη ως προς τα ομαλά εφηβικά βιώματα, θα σημαδέψει αυτά τα παιδιά που ήδη έχουν στερηθεί πολλά.

E: Τι γίνεται στην περίπτωση της υγείας και της εκπαίδευσης; Είναι εύκολη πρόσβαση;

A: Προφανώς θα την χαρακτηρίζα δύσκολη. Μέσω της εκπαίδευσης, το παιδί εντάσσεται στην κοινωνία, αλλά τα πράγματα δεν είναι πάντα εύκολα. Γενικότερα πρέπει για να μπορεί να φοιτήσει κάποιος να έχει ορισμένα έγγραφα και πιστοποιητικά, δελτίο αίτησης ασύλου κ.λπ., αυτό σε θεσμικό επίπεδο. Σε ουσιαστικό επίπεδο το ζήτημα θεωρώ πως είναι περίπλοκο, από την μια αυτά τα παιδιά θα πρέπει να λάβουν εκπαίδευση που θα τα βοηθήσει στην ζωή τους, από την άλλη το να μουν στα ελληνικά σχολεία από το πουθενά θα τα δυσκολέψει πολύ. Επίσης εκτός από τις θεσμικού τύπου δυσκολίες, έχουμε αντιμετωπίσει διάφορες αντιρρήσεις ανά περιόδους, από Έλληνες που δυσκόλευαν την κατάσταση της ένταξης αυτών των παιδιών. Τώρα ως προς τη υγεία, τα πράγματα είναι και κει περίπλοκα, και ως προς τις παροχές και για τα ίδια τα παιδιά που έχουν να αντιμετωπίσουν ζητήματα γλώσσας, γενικά η δουλειά μας απαιτεί πολύ τρέξιμο ειδικά σε τέτοιες περιπτώσεις. Ειδικά και με την πανδημία, υπήρχαν πολλές δυσκολίες για τον εμβολιασμό των παιδιών, την παροχή έστω και των βασικών.

E: Καταλαβαίνω πως υπάρχουν αρκετές δυσκολίες. Τώρα θα ήθελα να σας κάνω μια τελευταία ερώτηση. Ποιος πιστεύετε είναι ο καλύτερος τρόπος ενσωμάτωσης ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας;

A: Πιστεύω ότι μια κατεύθυνση περισσότερο προς αυτή που εργάζομαι είναι η καλύτερη. Καθώς τα παιδιά λαμβάνουν εξατομικευμένη φροντίδα και γίνεται μια ολοκληρωμένη προσπάθεια για την ένταξη του παιδιού στην κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη τον χαρακτήρα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις δεξιότητες και τις ανάγκες του κάθε παιδιού ξεχωριστά. Ουσιαστικά παρέχεται ένα σπίτι και φροντίδα πραγματική. Ο σεβασμός κάθε παιδιού αυτό πρέπει να είναι το μέλημα μας.

E: Σε αυτό το σημείο θα σας ευχαριστήσω που απαντήσατε στις ερωτήσεις μου. Με καλύψατε σε όλες και θα σας ευχηθώ καλή συνέχεια στο έργο σας.

A: Τίποτα, εγώ σας ευχαριστώ, να είστε καλά.

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΩΦΩΝΙΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

(Συνεντευξιαζόμενος Β)

E: Καλησπέρα σας.

A: Καλησπέρα.

E: Θα έλεγα να ξεκινήσουμε με τη συνέντευξη αν συμφωνείτε και εσείς.

A: Ναι ας προχωρήσουμε.

E: Ωραία για αρχή θα ήθελα να μου πείτε κάποια βασικά πράγματα για εσάς, δηλαδή το φύλο και την ηλικία σας.

A: Λοιπόν, είμαι γυναίκα 30 ετών.

E: Ωραία σε τι είδους δομή ανηλίκων εργάζεστε;

A: Εργάζομαι σε μια από τις λεγόμενες δομές φροντίδας ανηλίκων, που αφορά ανήλικα κορίτσια.

E: Και πόσο καιρό εργάζεστε στη συγκεκριμένη δομή

A: ΕΕ.. Εργάζομαι εκεί περίπου 2 χρόνια.

E: Και ποια είναι η θέση σας εκεί, μιλήστε μου λίγο για την εργασία σας.

A: Εγώ είμαι ψυχολόγος, οπότε ουσιαστικά πραγματοποιώ συναντήσεις με τις ανήλικες που χρειάζονται στήριξη.

E: Μάλιστα κατάλαβα, πόσα άτομα δουλεύετε στην δομή φιλοξενίας;

A: Είμαστε περίπου 18 άτομα, με διάφορες ειδικότητες για να καλύπτουμε όλες τις ανάγκες, υπάρχουν ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, εκπαιδευτές, διερμηνείς και άλλο προσωπικό.

E: Γνωρίζετε το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει στη χώρα μας και στην Ε.Ε. για τη διαχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων;

A: Δεν μπορώ να πω με σιγουριά ότι γνωρίζω όλες τις τελευταίες εξελίξεις, σίγουρα γνωρίζω τα βασικά, ωστόσο αν προκύψει κάποια ανάγκη για κάτι που δεν γνωρίζω συμβουλευόμαι άλλες ειδικότητες που εργάζονται στη δομή όπως οι δικηγόροι και οι κοινωνικοί λειτουργοί που έχουν καλύτερη εποπτεία. Αν και θεωρώ πως το πλαίσιο έχει αρκετά προβλήματα.

E: Θα λέγατε ότι το νομοθετικό πλαίσιο που γνωρίζετε εφαρμόζεται;

A: Κοιτάζτε, το ζήτημα είναι κάπως περίπλοκο από μόνο του, τυπικά το πλαίσιο εφαρμόζεται, αν και η εφαρμογή αυτή έχει τα συνήθη προβλήματα που έχει οποιοδήποτε πλαίσιο στην χώρα. Το ζήτημα είναι το ίδιο το πλαίσιο κατ' εμέ, δηλαδή το κατά πόσο βοηθά όντως και μεριμνά για τους ανήλικους και ιδίως για τους πρόσφυγές και ακόμα πιο ειδικά για τα κορίτσια. Όπως σας είπα πριν υπάρχουν ειδικότητες που γνωρίζουν καλύτερα αυτά τα πράγματα και μας καθοδηγούν όποτε υπάρχει ανάγκη προκειμένου να μην γίνει κάποια παράληψη. Πολύ συχνά βέβαια, η δουλειά μας δεν περιορίζεται στο πλαίσιο.

E: Πως είναι οι συνθήκες διαβίωσης και διαμονής των ασυνόδευτων κοριτσιών στη δομή που εργάζεστε;

A: Δύσκολες, χωρίς αυτό να συνεπάγεται πως πρόκειται για κάτι εντελώς απάνθρωπο. Υπάρχει μια μέριμνα σχετικά με τα βασικά, αλλά αυτή η κατάσταση είναι διαρκώς μεταβαλλόμενη προς το χειρότερο θα έλεγα, κάτι που κατά την γνώμη μου σχετίζεται με την χρηματοδότηση κ.λπ. Το ότι καλύπτονται τα βασικά δεν σημαίνει πως η κατάσταση είναι καλή και το ζήτημα νομίζω έχει να κάνει με το τι ορίζει ο καθένας ως βασικό. Σίγουρα υπάρχουν κάποιες βασικές παροχές, τροφής και στέγασης, ρουχισμού αλλά αν ας πούμε κάποιος θεωρεί την ιδιωτικότητα ή τον προσωπικό χώρο ως μια βασική ανάγκη, αυτό δεν καλύπτεται επαρκώς στις δομές.

E: Μάλιστα, εσείς ως ειδικός κιάλας, ποια βλέπετε να είναι η ψυχολογική κατάσταση των παιδιών;

A: Τα παιδιά αυτά έχουν περάσει πολλά , οπότε λίγο ή πολύ τα περισσότερα αντιμετωπίζουν θέματα όπως αγχώδεις διαταραχές, δυσκολία στις ομαδικές δραστηριότητες και μετατραυματικό στρες, επομένως στις περισσότερες περιπτώσεις, για να μην πω σε όλες χρειάζονται κάποια είδους στήριξη. Αυτή είναι και η βασική δουλειά μου εκεί, δεδομένων των συνθηκών όμως δεν περιορίζεται μόνο σε αυτό.

E: Τι ακριβώς εννοείται;

A: Ούτε λίγο, ούτε πολύ, σχεδόν όλοι μας έχουμε και ρόλους φροντιστή για τα κορίτσια.

E: Δηλαδή;

A: Για παράδειγμα σε περιπτώσεις που θα χρειαστούν συνοδεία σε κάτι, μια επίσκεψη σε έναν γιατρό ή νοσοκομείο ή οτιδήποτε, είμαστε όλες standby.

E: Κατάλαβα, πείτε μου τώρα τι είδους ψυχολογική υποστήριξη παρέχετε;

A: Όπως σας είπα πραγματοποιούνται συναντήσεις με τα παιδιά και ενίοτε ομαδικές συναντήσεις, γενικά προσπαθούμε να παρεμβαίνουμε σε προβλήματα που ανακύπτουν σε διενέξεις ή όταν υπάρχουν συμπεριφορές δυσλειτουργικές για τα ίδια τα κορίτσια. Εμένα η ειδίκευσή μου είναι ψυχαναλυτική, αλλά στην πραγματικότητα δεν υπάρχει ο χώρος και ο χρόνος για τέτοιου είδους προσεγγίσεις, δεδομένων των συνθηκών, ως εκ τούτου καλούμε να συνεισφέρω σε ένα αρκετά περιοριστικό πλαίσιο και η υποστήριξη που προσφέρω προσανατολίζεται στο να κάνω πιο ομαλή την συμβίωση μεταξύ των κοριτσιών και όπου μπορώ να παρέμβω σε θέματα πιο ειδικά.

E: Πιο ειδικά θέματα, εννοείται;;

A: Αν κάποιο κορίτσι έχει κάτι το οποίο είναι πιο «βαρύ», θα επικεντρωθώ σε αυτό, αν παρουσιάζει έντονη συμπτωματολογία ή αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές, σε τέτοιες περιπτώσεις η παρέμβασή μου θα είναι πιο επισταμένη. Εδώ βλέπουμε παιδιά που πραγματικά οι συνθήκες και η πορεία της ζωής του είναι πολύ δύσκολη, κατ' επέκταση γεννιούνται και αντίστοιχα προβλήματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η δική μου παρέμβαση είναι πιο απαραίτητη. Να σας δώσω ένα παράδειγμα, πρόσφατα ήρθες στην δομή ένα κορίτσι που έφτασε υπό αδιευκρίνιστες συνθήκες με ελάχιστη γνώση της γλώσσας, το οποία τις πρώτες μέρες της διαμονής της αυτοτραυματίστηκε. Η μεταχείριση της κοπέλας αυτής είναι ένα ειδικό ζήτημα που εγκαλεί σε άλλου είδους παρέμβαση, κάναμε περισσότερες συνεδρίες μαζί, τις πρώτες εβδομάδες.

E: Οκ, άρα υπάρχει ένα πιο εξατομικευμένο πλαίσιο φροντίδας, σαν να λέμε.

A: Και ναι και όχι για να 'μαι ειλικρινής, κοιτάξτε υπάρχουν σίγουρα διαβαθμίσεις όσον αφορά τα κορίτσια και τα τυπικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε ψυχοπαθολογίας, αλλά στην πραγματικότητα θεωρώ πως όλες χρειάζονται αυτό το εξατομικευμένο πλαίσιο. Δυστυχώς δεν υπάρχουν τέτοιες δυνατότητες.

E: Ξεφεύγουμε λίγο από πλαίσιο, αλλά θέλω να ρωτήσω και κάτι ακόμα.

A: Πείτε μου

E: Οι σχέσεις που δομείτε εδώ, πως είναι;

A: Χαχα, ως ψυχολόγος θα πρέπει να απαντήσω πως βάσει επαγγελματικής δεοντολογίας, δεν υπάρχει χώρος για προσωπικό συσχετισμό με τα κορίτσια, αλλά θα έλεγα ψέματα, αν υποστήριζα πως μπορεί αυτή η αντικειμενικότητα διατηρείται. Και

να φανταστείτε πως εγώ ανήκω στο προσωπικό που δεν έχει και τόσο συχνή επαφή. Αλλά πραγματικά όταν έχεις ανθρώπους που είναι όλη την μέρα στην δομή θεωρώ πως είναι αναπόφευκτο να μην αναπτυχθούν πιο οικίες σχέσεις.

E: Μάλιστα, κατάλαβα. Θα λέγατε είναι εύκολη η πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην υγεία και την εκπαίδευση;

A: Θα έλεγα ότι είναι μια δύσκολη διαδικασία και στις δύο περιπτώσεις, απ' την άποψη ότι είναι σχετικά περίπλοκο και χρονοβόρο να επιτευχθεί κάποια κανόνισμα ραντεβού σε νοσοκομείο, καθώς και να ενταχθεί πλήρως ένα παιδί στο σχολείο. Εμείς εδώ καλύπτουμε και τα δύο, αλλά αυτό δεν ισχύει για όλες τις δομές, απ' όσο γνωρίζω. Η υγειονομική περίθαλψη εντός της δομής είναι η βασική, ας πούμε ότι αντιστοιχεί με κάποιου κέντρου υγείας. Το ζήτημα της εκπαίδευσης θεωρώ πως καλύπτεται καλύτερα, υπάρχει δηλαδή προσωπικό που ασχολείται κυρίως με την διδασκαλία των ελληνικών σε πρώτο χρόνο. Τώρα όσον αφορά τα ελληνικά σχολεία αυτό είναι άλλη υπόθεση, γενικά το καθεστώς και δυνατότητα μετακίνησης για τα παιδιά είναι θέμα, δεν συζητών για την καραντίνα, εκεί τα πράγματα ήταν χάλια. Όπως είπα και πριν το πλαίσιο για την υγεία και την εκπαίδευση θεωρώ πως δεν επαρκεί, εμείς εδώ κάνουμε ότι μπορούμε αλλά το πλαίσιο δεν βοηθά και δεν εφαρμόζεται.

E: Ωραία θα σας κάνω μια τελευταία ερώτηση ποιος θεωρείτε είναι ο καλύτερος τρόπος ενσωμάτωσης ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας;

A: Θεωρώ ότι το καλύτερο θα ήταν να είναι αλλιώς και οι δομές και γενικότερα όλοι η διαχείριση. Επίσης νομίζω πως θα πρέπει να μιλήσουμε και για ηλικίες, δηλαδή ένας ηλικιακός επιμερισμός νομίζω θα ήταν μια καλή στρατηγική. Θα ήταν καλύτερος ο επιμερισμός των παιδιών σε μικρότερες ομάδες βάσει ηλικιών σε κοντινές γειτονιές-σπίτια προκειμένου να έχουν το ένα το άλλο και φυσικά με εποπτεία από εμάς για τις εφήβους. Έτσι θα αποσυμφορούνταν οι δομές και θα έμεναν πιο μικρά σε ηλικία κορίτσια, τα οποία χρειάζονται και περισσότερη προσοχή και φροντίδα. Να πως επίσης και τα κλασσικά, περισσότερο προσωπικό, χαρτιά και νομιμοποίηση για τα παιδιά. Το άγχος παραμονής είναι κάτι που υπάρχει σχεδόν σε όλα τα παιδιά που έχω δουλέψει. Ως εκ τούτου η ένταξη ας ξεκινήσει από κει, ας πολιτογραφηθούν αρχικά να φύγει αυτό και μετά τα υπόλοιπα θα ναι σίγουρα πιο εύκολα. Μια τέτοια συνθήκη, θα φέρει κάποιου είδους κανονικότητας και σταθερότητας στα παιδιά αυτά.

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΩΦΩΝΙΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

(Συνεντευξιζόμενος Γ)

E: Γεια σας.

A: Γεια σας.

E: Θα θέλατε να ξεκινήσουμε;

A: Φυσικά, πείτε μου.

E: Για αρχή θα ήθελα να μου πείτε την ηλικία σας και για τυπικούς λόγους το φύλο σας.

A: Λοιπόν είμαι άνδρας 28 χρονών.

E: Ωραία τώρα θα ήθελα να μου πείτε σε τι είδους δομή φιλοξενίας ανηλίκων εργάζεστε και πόσο καιρό δουλεύετε εκεί και πόσα άτομα δουλεύουν μαζί σας;

A: Ναι, λοιπόν τα τελευταία 2 χρόνια εργάζομαι ως εκπαιδευτικός στις λεγόμενες ασφαλείς ζώνες, σε ένα καταυλισμό προσφύγων. Οι ασφαλείς ζώνες είναι μάλλον ένα προσωρινό μέτρο αλλά πολλά παιδιά καταλήγουν να μένουν για αρκετό καιρό εκεί. Γενικά έχω δουλέψει σε αρκετούς καταυλισμούς, στην αρχή της προσφυγικής κρίσης στα νησιά και στην συνέχεια στην ενδοχώρα στην Εύβοια και την Αθήνα. Επειδή έχω αλλάξει πολλές θέσεις τα τελευταία δύο χρόνια, θα έλεγα πως πάνω κάτω ο αριθμός του προσωπικού κυμαίνεται από 10 μέχρι 20 άτομα περίπου.

E: Μάλιστα, κατάλαβα. Είπατε είστε εκπαιδευτικός μιλήστε μου λίγο για το τι κάνετε εκεί.

A: Ουσιαστικά αναλαμβάνω να κάνω μάθημα στα παιδιά που μένουν στον καταυλισμό, τυγχάνει να έχω ρίζες από την Συρία όποτε γνωρίζω την Αραβική και επειδή έχω μεγαλώσει στην Ελλάδα γνωρίζω και την Ελληνική. Οπότε προσπαθώ να τα φέρω σε επαφή με την ελληνική γλώσσα και ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο γνώσης των παιδιών να τα απασχολήσω και να τα βοηθήσω να μάθουν διάφορα πράγματα.

E: Άρα δεν χρειάζεστε διερμηνέα, δηλαδή πόσα άτομα εργάζεστε σε αυτή την ασφαλή ζώνη;

A: Ναι, όχι δεν χρειάζομαι, αν και υπάρχουν διερμηνείς. Γενικά, δουλεύουν πάρα πολλά άτομα στο καμπ, αλλά στις ασφαλείς ζώνες είμαστε λιγότερα άτομα θα έλεγα γύρω στα 14.

E: Τώρα θα ήθελα να σας κάνω μια πιο γενική ερώτηση. Κατά πόσο, δηλαδή είστε ενημερωμένος σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει στην Ελλάδα, αλλά και στην Ευρώπη σχετικά με τους ασυνόδευτους ανηλίκους.

A: Κοιτάζτε, επειδή εργάζομαι κάποια χρόνια σε αντίστοιχες δομές μπορώ να πω ότι έχω αρκετά καλή εποπτεία του τι συμβαίνει σχετικά με τα νομοθετικά. Και γενικά, πέρα από τη δουλειά με ενδιαφέρει να γνωρίζω οπότε διαβάζω και ενημερώνομαι για τα σχετικά.

E: Σε σχέση με την εμπειρία σας θα λέγατε ότι το νομοθετικό πλαίσιο αυτό εφαρμόζεται;

A: Κοιτάζτε, επειδή σας είπα εργάζομαι πολλά χρόνια σε τέτοιες δομές έχω έρθει σε επαφή με πολλά ανήλικα παιδιά, οπότε θα έλεγα ότι σε γενικές γραμμές εφαρμόζονται, αλλά σίγουρα έχω δει και περιπτώσεις που κάτι τέτοιο δεν έχει γίνει. Θεωρώ βέβαια πως το νομοθετικό πλαίσιο δεν καλύπτει τα ζητήματα που υπάρχουν, οπότε θα έλεγα πως περισσότερο δεν είναι η εφαρμογή αλλά το ίδιο το πλαίσιο.

E: Στη δομή που εργάζεστε τώρα, πως είναι οι συνθήκες διαβίωσης και διαμονής των ασυνόδευτων ανηλίκων;

A: Η αλήθεια είναι ότι στη δομή που εργάζομαι δεν είναι το κατάλληλο περιβάλλον για ένα παιδί, που δεν έχει οικογένεια και οικείους. Θα έλεγα πως οι συνθήκες είναι δύσκολες τα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με κινδύνους που προκύπτουν από τη συμβίωση και τη συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων. Προφανώς, εμείς κάνουμε το καλύτερο που μπορούμε, αλλά η δομή αυτή καθ' αυτή δεν είναι κατάλληλη. Θεωρείται προσωρινή λύση, αλλά σε περιπτώσεις καταλήγει να γίνεται μακροπρόθεσμη. Ξέρετε άλλωστε την κατάσταση που υπάρχει στη χώρα μας.

E: Ναι, σίγουρα καταλαβαίνω τι εννοείται. Οπότε πως θα λέγατε ότι είναι η ψυχολογική κατάσταση των παιδιών που βλέπετε;

A: Σίγουρα δεν είναι καλή. Ένα παιδί δεν μπορεί να νιώσει ασφάλεια σε τέτοιους όρους, πόσο μάλλον να μεγαλώσει και να αναπτυχθεί. Οπότε θα έλεγα δεν είναι μόνο οι φόβοι που κουβαλάνε τα παιδιά, αλλά είναι και η γενικότερη ανησυχία που βιώνουν εδώ στη δομή.

E: Παρέχετε ψυχολογική υποστήριξη σε αυτά τα παιδιά;

A: Ναι σίγουρα παρέχεται, εμένα η θέση μου δεν είναι ακριβώς τέτοια όπως καταλαβαίνετε, αλλά θεωρώ πως είναι αναπόφευκτό ακόμα και για μας τους εκπαιδευτικούς, αλλά από μόνο του κάτι τέτοιο δεν αρκεί. Σίγουρα βελτιώνει την κατάσταση, αλλά είναι άλλες κινήσεις κατά την γνώμη μου που πρέπει να γίνουν συνδυαστικά και συμπληρωματικά και αναφέρονται σε κρατικό επίπεδο.

E: Θα λέγατε είναι εύκολη η πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην υγεία και την εκπαίδευση;

A: Θα μιλήσω πρώτα για την εκπαίδευση, εγώ και άλλοι συνάδελφοι προσπαθούμε να εκπαιδεύσουμε αυτά τα παιδιά, αλλά κάτι τέτοιο είναι δύσκολο, χωρίς ειδικά διαμορφωμένες εγκαταστάσεις και με τις διαφορετικές ηλικίες. Ως προς την υγεία, και εκεί τα πράγματα έχουν μια διαδικασία, παρέχεται φροντίδα σε πρωτοβάθμιο επίπεδο, αλλά και πάλι οι υποδομές είναι περιορισμένες.

E: Θα ήθελα να σας κάνω μια τελευταία ερώτηση. Μιλήσατε πριν για συνδυαστικές δράσεις, ποιος πιστεύετε είναι ο καλύτερος τρόπος ενσωμάτωσης ασυνόδευτων ανηλίκων στη χώρα μας;

A: Σας μίλησα για συνδυαστικές ενέργειες, γιατί πιστεύω σε αυτές. Στα παιδιά θα πρέπει να παρέχεται ένα σπίτι, ένας ασφαλής οικείο περιβάλλον για να μπορέσουν να αναπτυχθούν. Πέρα από αυτό χρειάζεται ένταξη στην κοινότητα, στο σχολείο, σε ομαδικές δραστηριότητες, να αναπτυχθεί η κοινωνικότητά τους. Πέρα από αυτό χρειάζεται στήριξη, ψυχολογική, οικονομική καθώς και ταχύρρυθμα μαθήματα εκμάθησης της γλώσσας. Είναι ένα σύνολο, πραγμάτων που πρέπει να προσφερθεί στα παιδιά, τα οποία σίγουρα δεν δίνονται με τον τρόπο που θα έπρεπε στις ασφαλείς ζώνες, που εργάζομαι εγώ.

E: Συμφωνώ μαζί σας. Σε αυτό σημείο θα σας ευχαριστήσω για τον χρόνο σας. Καλή συνέχεια.

A: Επίσης. Καλή συνέχεια.